

Filozofická fakulta Univerzity Karlovy v Praze

Ústav světových dějin

Diplomová práce

Jakub Štofáník

Jocismus: sociální hnutí katolické církve v 1. polovině 20. století

The Jocism: A Social Movement of the Catholic Church in the First Half of the 20th
Century

2011

PhDr. Ondřej Vojtěchovský, PhD.

Chcel by som poďakovať za cenné rady i konzultácie, ktoré mi pomohli vypracovať túto prácu PhDr. Ondřejovi Vojtěchovskému, PhD.

Prehlasujem, že som diplomovú prácu vypracoval samostatne, že som riadne citoval všetky použité pramene a literatúru a že práca nebola využitá v rámci iného vysokoškolského štúdia či k získaniu iného, alebo rovnakého titulu.

V Prahe dňa

Abstrakt:

Práca sa venuje formovaniu sociálnej náuky katolíckej cirkvi od konca 19. storočia do konca druhej svetovej vojny. Všíma si oficiálne dokumenty cirkvi, ktorými je táto oblasť vymedzená, ako aj reálny ohlas tohto programu v belgickom prostredí. Na príklade hnutia La jeunesse ouvrière chrétienne sa snaží poukázať na základné východiská sociálneho učenia cirkvi a na posuny, zmeny a adaptácie, ktoré sa objavujú v istej jedinečnej podobe v rámci hnutia JOC. Takisto si všíma formovanie, vznik a vývoj samotného hnutia. Táto cirkevne-historická téma je zasadená do širších spoločensko-kultúrnych kontextov. V závere je pozornosť venovaná prostrediu medzivojnového Československa a jeho špecifikám v oblasti prijímania sociálneho učenia cirkvi začiatkom 20. storočia.

The work examines formation of the Catholic Church's social teaching from the end of the nineteenth century until the end of the World War II. It pays attention to official documents denoting its realm as well as to the response to the programme within the Belgian milieu. On the example of La jeunesse ouvrière chrétienne the work tries to identify foundations of the Church's social teaching along with changes, shifts and adaptations that appeared in their unique form in the JOC movement. The work also notices origins, formation and development of JOC itself. This historic and religious topic is set in wider social and cultural context. Latter part of the work is devoted to particularities in the acceptance of Church's social teaching in Czechoslovakia in between the world wars.

Obsah

Úvod.....	7
Rozbor prameňov a literatúry.....	10
1. Belgicko, socioekonomická situácia, postavenie rímskokatolíckej cirkvi.....	13
2. Snahy o rozvinutie sociálneho programu v cirkvi.....	18
3. Hnutie La Jeunesse Ouvrière Chrétienne.....	26
3.1. Joseph Cardijn – tvorca hnutia.....	26
3.2. Otázka starostlivosti o mládež pred vznikom JOCu.....	31
3.3. Svet mladých pracujúcich a cirkev.....	34
3.4. Zrod hnutia JOC, obdobie rokov 1925-1930.....	37
3.4.1. Vzťah JOC a ACJB.....	41
3.4.2. Pôsobenie JOCu medzi svojím členstvom.....	43
3.4.3. Štruktúra JOCu.....	46
3.4.4. Metódy pôsobenia, aktivity hnutia.....	47
3.4.5. Medzinárodná expanzia a ohlasy.....	52
3.5. Vývoj hnutia v rokoch 1930-1940.....	55
3.5.1. Reakcie na predvojnový vývoj.....	58
3.6. JOC a druhá svetová vojna.....	64
3.6.1. Študijné dni a formy pôsobenia.....	65
3.6.2. Aktivity JOCu počas druhej svetovej vojny.....	70
3.7. Krátke zhrnutie povojnového vývoja.....	72
4. Záver, hnutie jeho aktivity a prínosy.....	74
5. Sociálna náuka katolíckej cirkvi a jej ohlas v prostredí Československa.....	78
5.1. Východiská katolíckych snáh, prijímania sociálneho programu.....	79
5.2. Recepčia sociálnej náuky cirkvi od konca 19. storočia.....	82
5.3. Komparácia východísk a výzvy k ďalšiemu štúdiu v československom prostredí.....	92
Prílohy.....	98
Zoznam prameňov:.....	99
Zoznam použitej literatúry.....	100

Zoznam skratiek:

AC Action catholique – Katolícka akcia

ACJB Association catholique de la jeunesse belge – Katolícka asociácia belgickej mládeže

ARCA Archives du monde catholique – Archív katolíckeho sveta

JOC Jeunesse ouvrière chrétienne – Mladí kresťanskí pracujúci

JOCF Ženská vetva organizácie JOC

JGS Jeunes gardes socialistes – Mladé socialistické gardy

KADOC Katholiek Documentatie-en Onderzoekscentrum / Centre de Documentation et de Recherche Catholique – Katolícke centrum pre dokumentáciu a výskum

KAJ Kristene Arbeiders Jeugd – Mladí kresťanskí pracujúci, flámska obdoba JOC

POB Parti ouvrier belge – Belgická robotnícka strana

RN Rerum novarum

QA Quadragesimo anno

UCL Université Catholique de Louvain

Úvod

Táto práca vznikla z veľkej časti ako výsledok šesťmesačného študijného pobytu na Université Catholique de Louvain v rámci programu Erasmus a za hlavný cieľ si kladie oboznámenie nášho prostredia so vznikom a vývojom hnutia La Jeunesse ouvrière chrétienne (Mladí kresťanskí pracujúci, ďalej JOC), na ktorom sa odráža sociálna náuka katolíckej cirkvi konca 19. a počiatku 20. storočia. V našom prostredí je táto téma v podstate neznáma a jej výskum sa nachádza, dovoľm si povedať, ešte len v začiatkoch. Jedná sa však o veľmi dynamickú epochu vývoja cirkevných dejín, ktorá je plná mnohých podnetov rozvíjajúcich sa v najrozličnejších geografických či spoločensko-kultúrnych oblastiach. Väčšina týchto podnetov sa zhodnocuje práve v prvej polovici dvadsiateho storočia, postupne nadobúda pevné obrysy a transformuje sa do podoby, ktorá dnes reprezentuje mnohé východiská katolicizmu po druhom vatikánskom koncile. Preto som presvedčený, že je potrebné sa týmto otázkam venovať aj z pohľadu histórie, povšimnúť si vývoj sociálnej náuky katolíckej cirkvi, jej prejavy a prijatie v spoločnosti. Uvedomujem si šírku problematiky, ktorou by som sa chcel zaoberať a neschopnosť tejto práce ju obsiahnuť. Preto sa budem snažiť poukázať na základné prvky formovania sociálnej náuky katolíckej cirkvi a následne cez optiku hnutia, akým bol JOC, prezentovať jej možnosti uplatnenia v danom prostredí a období ako aj isté presahy tohto hnutia.

Písanie o dejinách robotníckeho hnutia a zvlášť toho kresťanského nie je veľmi ľahké. Môžeme ho koncipovať ako výpočet mnohých dátumov či významných udalostí, slávností cez ktoré sa hnutie verejne prezentuje, alebo sa zamerať na jeho vnútorný život, denne sa opakujúce aktivity, sledovať jednotlivé vplyvy či snažiť sa postrehnúť celkového ducha hnutia, jeho poklesy a rozvoj. Rovnako ho môžeme poňať ako snahu o disciplináciu, či ako prostriedok socializácie, budovania sociálneho kapitálu jednotlivca, alebo dokonca ako proces asimilácie istej časti spoločnosti. Samotné označenie „robotnícke hnutie“ a záujem o túto problematiku evokuje v našom prostredí istý ideový prístup a metodologické nazeranie, chcel by som však upozorniť, že táto práca sa nijak nesnaží prihlásiť k tejto tradícii. Uvedomujem si potrebu zaoberať sa touto problematikou, ktorá nepochybne silne formovala spoločnosť a mala by mať rovnaké postavenie v preferenciách skúmaných tém. Pričom by sa na tento výskum malo nazeráť pokiaľ možno neutrálne, ako na oblasť formovanú spoločenskou skupinou, ktorá sa taktiež podieľa na vytváraní spoločných prežitkov, hodnôt a identity celého sociokultúrneho prostredia. S pojmom robotníckeho

hnutia sa často podsúva nazeranie naň ako na isté plne unifikované a jednotné hnutie, ktoré máme možnosť vykresliť len v jednej línii. Myslím si, že takáto jednota tohto hnutia vôbec neexistovala. Naopak, hnutia a snahy, ktoré sa snažili emancipovať pracujúcich, predstavovali neskutočnú mnohorakosť foriem, ktoré sa prejavili v najrôznejších snahách v robotníckych hnutiach zakladaných socialistami, katolíckmi či inými skupinami, majúcich podoby odborov, podporných združení, politických líg, telovýchovných, náboženských, kultúrnych asociácií združujúcich mužov, ženy, mládež. Samozrejme, že mali isté spoločné charakteristiky, ale zároveň každá z nich pôsobila v trochu odlišnom prostredí a vo vlastnom mikrokozme. Katolícke organizácie tak predstavovali len istú časť z tohto mnohofarebného robotníckeho hnutia, ktoré sa snažili s rôznym úspechom o naplnenie svojho programu. Katolícku sociálnu náuku a jej príbeh, ktorý sa odmotáva ako film však treba každopádne zasadiť do širšieho kontextu. Kresťanské spolky a hnutia nadobúdajú svoju dimenziu jednak v cirkevných dejinách, kde sú silne ovplyvňované formujúcimi sa doktrínami, pastorálnou praxou, poňatím misionárstva i liturgikou. Avšak druhú a nemenej dôležitú dimenziu nadobúdajú zasadením do danej doby s jej sociálnymi, politickými, ekonomickými a kultúrnymi ukazovateľmi. Aj z tohto dôvodu som sa rozhodol zaradiť do tejto práce pomerne rozsiahlu kapitolu o vývoji Belgicka koncom 19. storočia, keďže predpokladám, že pre naše prostredie je to predsa len priestor, ktorý nepoznáme v danej dobe až tak dôverne. V príslušnej kapitole sa snažím zamerať hlavne na udalosti, ktoré indikujú vzťahy štátu a cirkvi a na základné spoločensko-ekonomické podmienky. Následne si všímam oficiálne dokumenty a postoje cirkvi, cez ktoré sa formuje samotná sociálna náuka a ktoré vytvárajú priestor na pôsobenie osobnostiam ako Joseph Cardijn - zakladateľ JOCu, ale aj jeho myšlienkovým a programovým predchodcom. Kapitoly, ktoré sa venujú samotnej histórii hnutia som sa rozhodol zostaviť chronologicky pričom v rámci tejto štruktúry sa budem venovať niektorým problémom ako: metódy pôsobenia a prezentácie hnutia, vnútorná štruktúra, vzťahy k podobným organizáciám a začlenenie do existujúcej siete, poskytovaným službám, medzinárodnému ohlasu, reakciám na predvojnový vývoj či existencii počas druhej svetovej vojny.

Som si vedomý, že k danej téme by sa dalo pristupovať mnohými prístupmi, ktoré by dávali do popredia rôzne aspekty hnutia: ekonomické, politické, teologické, upozornili by na pracovné zákonodarstvo a jeho vývoj, či na kolektívne vzťahy a sociologický rozmer. Mnou zvolená línia výkladu sleduje snahu o prehľadnosť celej práce, a vychádza z možností bádania, ktoré sa mi naskytli v ich časovej a obsahovej obmedzenosti.

Spomínané prístupy sa budem snažiť uplatňovať na príslušných miestach nakoľko mi takéto zamyslenia a analýzy dovoľia pramenné zdroje a priestor. V závere práce hodlám kriticky zhodnotiť prínosy a postoje JOCu, ako aj zamyslieť sa nad možnosťami recepcie jeho odkazu a širšej problematiky sociálnej náuky cirkvi v prostredí medzivojnovnej Československej republiky. Poukázať na niektoré špecifiká vývoja v našom prostredí a položiť si možno niekoľko otázok, formovaných v podobe téz, ktorých overenie by mohlo stáť na počiatku ďalšieho záujmu, či byť inšpiráciou pre kolegov.

Rozbor prameňov a literatúry

Problematike presadzovania katolíckej sociálnej náuky vo forme spolkovej činnosti sa v belgickej historiografii venuje pozornosť už od 60. rokov. Jednu z prvých prác, ktorá stojí na začiatku mapovania katolíckeho prostredia a záujmu o pracujúcich v Belgicku predstavuje trojzväzkové dielo Servaasa Hermana Scholla, *150 jaar katholieke arbeidersbeweging in België*.¹ So smrťou kardinála Cardijna v roku 1967 sa objavujú jeho životopisy², rovnako sa pripravujú k vydaniu jeho prejavu, či spomienky. Cardijnovi spolupracovníci sa začínajú naplno venovať myšlienke zmapovania histórie JOCu. Vďaka blízkym spolupracovníkom ako Marguerite Fiévez a Francoise Rosart, bol Cardijnov osobný archív usporiadaný, zinventarizovaný a včlenený do Archives Générales du Royaume v Bruseli. Systematický záujem o tieto témy sa objavuje od konca 70. rokov čomu napomohlo aj založenie Katholiek Documentatie-en Onderzoekscentrum (Centre de Documentation et de Recherche Catholique – Katolícke centrum pre dokumentáciu a výskum), KADOC v Leuven v roku 1977, okolo ktorého sa tento výskum sústredil. Silný vplyv na pomaly dve generácie historikov mal v tejto oblasti aj profesor Aubert Roger (1914-2009), ktorý podporoval a zaštil množstvo výskumných projektov.³ Aj pod jeho vedením vznikajú mnohé diplomové a dizertačné práce, ktoré sa venujú dielčim problémom.⁴ Práve ich autori sa v svojej profesionálnej dráhe historikov budú v nasledujúcom období venovať katolíckemu svetu v Belgicku. V roku 1989 je v Louvain-la-Neuve založená ARCA (Archives du monde catholique – Archív katolíckeho sveta), ktorá sa venuje zhromažďovaniu materiálov a bádaniu hlavne v oblasti katolíckych mládežníckych hnutí ako JOC a jeho „derivátov“, ako aj dokumentácii života katolíkov vo Valonsku a Bruseli v 19. a 20. storočí. Tieto inštitúcie dávajú vzniknúť aj základným monografickým prácam, ktoré mi poslúžili pri prvom kontakte s hnutím JOC.⁵

¹ Servaas Herman Scholl, éd., *150 jaar katholieke arbeidersbeweging in België (1789-1939)*, Bruxelles 1966.

² M. Fievez, J. Meert, Cardijn, Bruxelles 1969.

³ Uvádzam len krátky výber jeho prác: *L'Eglise dans le monde moderne. 1848 à nos jours, Les mouvements de laïcs dans les Eglises aux XIXe et XXe siècles, La théologie catholique durant la première moitié du XXe siècle.*

⁴ P. Wynants, *La campagne de la jeunesse ouvrière chrétienne en faveur des jeunes chômeurs*, diplomová práca UCL 1976, M. Walckiers, *Joseph Cardijn Jusqu'avant la fondation de la JOC*, doktorská dizertácia, UCL 1981, M. Walckiers, *Contribution à l'histoire des débuts de la JOC*, diplomová práca UCL, Louvain, 1967.

⁵ Hlavne: E. Gerard, P. Wynants, *Histoire de mouvement ouvrier chrétien en Belgique*, I. et II. tome, Leuven 1994, L. Bragard, *La jeunesse Ouvrière Chrétienne. Wallonie-Bruxelles. 1912-1957*, 2 tomes, Bruxelles 1990.

V období 60. rokov, kedy vznikajú prvé práce o tomto hnutí mladých pracujúcich sa v západnej Európe silne rozvíjajú aj úvahy o vytváraní a premenách robotníckych hnutí.⁶ Na ktoré reaguje aj belgické prostredie záujmom o výskum postavenia robotníkov v spoločnosti, formovania ich reprezentácie či mapovaním životných podmienok. Tieto smery výskumu sú viditeľné aj v tematickom zameraní prác a konferencií v 70. rokoch, kde rezonujú otázky bývania robotníkov v priebehu 19. storočia, vytváraníu robotníckych štvrtí či témy štrajkov a presadzovania sociálneho zákonodarstva.⁷ Belgická katolícka historiografia venujúca sa organizáciám ako JOC prvotne tieto práce, venujúce sa dejinám robotníckeho hnutia, nijak nereflektuje. Podľa môjho názoru prvú snahu o recepciu tohto prúdu a prístupov v belgickom katolíckom prostredí z časti predstavuje až práca *Histoire de mouvement ouvrier chrétien en Belgique* z roku 1994.⁸ Ide o dvojzväzkové sumarizujúce dielo kolektívu autorov, kde prvý zväzok ponúka panorámu kresťanských robotníckych hnutí v Belgicku, ktoré v skratke charakterizuje a snaží sa ich zasadiť do socioekonomického prostredia. Druhý zväzok sa snaží o preniknutie do mentálnych svetov a vnútorného života týchto organizácií. Pričom sa zameriava na otázky motivácie členstva, vytváranie štruktúr – komunikáciu medzi vedením a členstvom, systém služieb či na proces rozhodovania v jednotlivých hnutiach. Práce venujúce sa JOCu sa poväčšinou držia línie vzniku, rozvoja a úpadku hnutia, pričom upozorňujú na niektoré udalosti ich výklad, vyvolané reakcie vo vnútri hnutia i následný obraz celej organizácie v spoločnosti. Na vývoj takýchto hnutí nazerajú častejšie optikou rozvoja sociálneho myslenia katolíckej cirkvi, katolíckej akcie či pastoračného pôsobenia a apoštolátu laikov.

Osobne si uvedomujem potrebu kritického pohľadu na spomínané práce o JOCu, hlavne na diela „prvej generácie“, ktoré môžu vykresľovať celé hnutie až príliš ideálne, preceňovať jeho dôležitosť a prínosy. Ich autormi sú obvykle priami „dediči“ odkazu Cardijana, alebo jeho blízki spolupracovníci a tak je potrebné ich názory vystaviť konfrontácii s pramennou základňou, alebo mladšími prácami. Predkladaná práca čerpá hlavne z sekundárnej literatúry z pera autorov pôsobiacich v už spomínaných inštitúciách ako Université Catholique de Louvain, Katholieke Universiteit Leuven, či ARCA, KADOC, alebo na pôde iných belgických či francúzskych pracovísk.⁹ Aj keď celkový dojem z práce vyznieva

⁶ Napríklad: E. P. Thompson, *The Making of the English Working Class*, London, 1963.

⁷ Téma bývania robotníkov je venovaný celý ročník *Revue belge d'histoire contemporaine* 1977.

⁸ E. Gerard, P. Wynants, *Histoire de mouvement ouvrier chrétien en Belgique*, I. et II. tome, Leuven 1994.

⁹ J. Pirotte, G. Zelis, *Pour une histoire du monde catholique au 20e siècle Wallonie-Bruxelles*, Louvain-la-Neuve 2003, G. Cholvy, *Mouvements de jeunesse chrétiens et juifs. Sociabilité juvénile dans un cadre européen. 1799-1968*. Paris, 1975, G. Cholvy, *Jeunesses chrétiennes au XXe siècle*, Paris 1991, F. Rosart, *Le*

v „prospech“ JOCu a jeho prínosov, snažil som sa predstaviť istý neutrálny a nezaťažený prienik názorov a postojov, ktorý by postihol pozitívne aj negatívne stránky JOCu.

Okrem sekundárnej literatúry som čerpal z archívnych materiálov fondov ARCA, a to hlavne z tlačených dokumentov oficiálnej produkcie JOCu tzv. editions jocistes, cez ktoré som sa snažil bližšie spoznať vnútorný svet samotnej organizácie, jej štruktúru a myšlienkové východiská. Z množstva tlačovín je pre poznanie vnútornej štruktúry a fungovanie hnutia veľmi prínosný *Manuel de la JOC*. Publikovaný v medzivojnovom období dvakrát a to v rokoch 1925 a 1930. Ide o programové vyhlásenie celého hnutia, kde sa osvetľujú základné východiská, stanovy a formy pôsobenia hnutia.¹⁰ Pre oboznámenie sa s celým hnutím a jeho rozvojom je dôležitý a na informácie bohatý aj fond: Cardijn v Archives générales du Royaume v Bruseli, odkiaľ som čerpal hlavne pramene o Cardijnových cestách po strednej Európe a o jeho kontaktoch s naším prostredím.¹¹

monde catholique et la question sociale (1891-1950), Bruxelles 1992, F. Rosart, T. Scaillet, Entre jeux et enjeux. Mouvements de jeunesse catholiques en Belgique 1910-1940. Louvain-la-Neuve 2002.

¹⁰ J. Cardijn, La vie, le milieu, la mass. Les trois pierres de touche de la JOC, Les Editions Ouvrières, Paris 1935, L. Picard, G. Hoyois, L'Association catholique de la Jeunesse Belge. Ses principes. Son histoire, Louvain, 1924, hlavne : Manuel de la JOC, Bruxelles 1925 a 1930.

¹¹ Fonds Cardijn, Archives générales du royaume, I 234.

1. Belgicko, socioekonomická situácia, postavenie rímskokatolíckej cirkvi

Belgicko bolo počas veľkej časti 19. storočia v popredí pomyselných ekonomických a industriálnych pretekov Európy. S rozvojom priemyslu a industrializáciou súvisí aj množstvo zmien, ktoré nastali v politickom, ekonomickom, kultúrnom, ale aj v každodennom živote spoločnosti. Od roku 1873 ho však zasahuje kríza a ekonomická recesia čo má dopad hlavne na veľké priemyselné podniky, pričom klesá produkcia, dochádza k masívnemu prepúšťaniu zamestnancov, a k prehĺbeniu mnohých sociálnych problémov. Ťažkosti sa nevyhýbajú ani poľnohospodárstvu, s rozvojom diaľkovej lodnej dopravy sa do Európy exportuje z Ameriky obilie a dobytok čo vplýva na znižovanie ceny. Belgickí roľníci nie sú schopní konkurovať dovozu, množstvo roľníkov musí opustiť svoje polia a hľadať zamestnanie v továrňach. Dochádza k ďalšej migrácii obyvateľstva do veľkých priemyselných zón a k zvyšovaniu napätia, keďže ani tam nie je dostatok práce pre všetkých. Táto ekonomická kríza trvá približne v rozmedzí rokov 1873-1897.¹² V polovici 90. rokov 19. storočia dochádza k istému oživeniu a k novej fáze expanzie. Podniky prechádzajú racionalizáciou a združovaním, taktiež dochádza k rozvoju vyššieho odborného školstva a univerzít v technických odboroch. Napredovaniu pomáha aj presadenie sa nových priemyselných odvetví a to hlavne v oblasti chemického, strojárenského a elektrotechnického priemyslu.¹³ Obdobie skoro dvoch desaťročí, ktoré predchádzali prvej svetovej vojne 1895-1914 predstavovalo pre Belgicko „*belle époque*“, charakterizovanú rýchlim rozvojom priemyselnej produkcie. V roku 1910 polovica aktívnej populácie pracuje v priemysle, mnohé spoločnosti expandujú do zahraničia hlavne do Ruska, Egypta, Južnej Ameriky a na ďaleký východ. Kapitál investovaný v belgických priemyselných spoločnostiach stúpa z 1297 miliónov v roku 1894 na 4888 miliónov belgických frankov v roku 1913. V rovnakej dobe (posledné desaťročia 19. storočia), dochádza aj k posilňovaniu a zvyšovaniu aktivít hnutí snažiacich sa o emancipáciu robotníkov, roľníkov, drobných remeselníkov, ktorí sa snažia o zlepšenie svojej situácie, presadenie práv a demokratizáciu spoločnosti. Prvá svetová vojna spôsobuje Belgicku veľké škody. V momente uzatvorenia prímeria bola veľká časť priemyslu poškodená, alebo úplne zničená. Ekonomická nestabilita a rozvrátená monetárna politika nedovoľovali vytvoriť vláde vyrovnaný rozpočet a brzdiť rastúcu infláciu. Vďaka obnove priemyslu sa darí postupne postaviť ekonomiku na nohy. Avšak aj cez veľké investície a modernizáciu,

¹² E. Gerard, Wynants P., Histoire du mouvement ouvrier chretien en Belgique, Louven 1994, s. 60.

¹³ S. Jaumain, Industrialisation et sociétés 1830-1970, La Belgique, Paris 1998, s. 33-34.

ktorou priemyselné spoločnosti v tejto dobe prechádzajú, zachovávajú si svoju tradičnú orientáciu: ťažba nerastov a uhlia, produkcia ocele, textilu, skla, cementu. Proti tomu sa ozývajú hlasy, ktoré volajú po potrebe rozvinutia kvalifikovanejšej produkcie a obmedzení tradičných domén.¹⁴

Prvých 50 rokov belgických dejín (1830-1880) sa v politickom živote odohrával hlavne zápas medzi politickým katolicizmom a liberalizmom. Do konfliktov sa tieto strany dostávali hlavne v témach ako vzdelávanie a armáda. Konsenzus dosahovali v mnohých významných otázkach ako napríklad v ústavnom usporiadaní, otázkach správy či v pohľade na sociálne usporiadanie. Po revolúcii v roku 1830 malo Belgicko najliberálnejší politický systém na kontinente, ústava garantovala osobnú slobodu, rovnosť pred zákonom, osobné vlastnícke práva, ako aj jazykovú slobodu a slobodu vierovyznania. Rovnako zabezpečovala slobodu tlače, či právo na združovanie a vytváranie spolkov. Na politickom živote sa však cez voľby mohla podieľať len malá skupina obyvateľov (podľa volebného zákona z roku 1831 sa volieb do zastupiteľstiev mohli zúčastniť len muži starší 25 rokov s pomerne vysokým volebným cenom). Postupne do politickej hry vstupuje aj robotnícke hnutie, ktoré svoj program postavilo na snahe o presadenie všeobecného volebného práva. Robotnícke hnutie sa začína budovať v rokoch 1885-1890 najprv vo Flámsku a oblasti Bruselu a neskôr aj vo Valonsku. V roku 1885 oficiálne vzniká Parti ouvrier belge POB (Belgická robotnícka strana), ktorá volá po zjednotení pracujúcich a je silne antiklerikálna, presadzuje program so snahami o laicizáciu spoločnosti a verejného prostredia. POB sa nepochybne zasadila za presadenie mnohých sociálnych reforiem a jej aktivity a program boli významným príspevkom ku demokratizácii pomerov na belgickej politickej scéne. Od roku 1893 je POB výrazne ovplyvnená pôsobením výnimočnej postavy Émile Vandervelda¹⁵, ktorý sa stáva jej popredným mysliteľom a hlavným ideológom. V roku 1898 publikuje malú brožúrku *La parti ouvrier et la religion* (Robotnícka strana a náboženstvo), kde hovorí o potrebe odpútania sa spoločnosti od náboženstva a vysvetľuje svoj pohľad na laickú spoločnosť. Rozvoj tejto strany nenecháva cirkev a s ňou spojené politické strany samozrejme nečinné. Od roku 1886, ale silnejšie po vydaní encykliky *Rerum novarum*, badať ohromný rozvoj katolíckych organizácií a záujem

¹⁴ P. Joye, R. Lewin, *L'Eglise et le mouvement ouvrier Belgique*, Bruxelles 1967, s. 163, 175-177.

¹⁵ Émile Vandervelder (1866-1938) pochádzal z buržoázne-liberálneho prostredia. Pomerne mladý vstúpil do Ligue ouvrière d'Ixelles. Vyštudoval právo na Université libre de Bruxelles. Presadzuje úplnú odluku štátu od cirkvi. Pôsobil ako predseda strany, poslanec, ale aj ako minister spravodlivosti.

o problematiku sveta pracujúcich. Rovnako sa značne rozvíjajú aj katolícke politické strany.¹⁶

Problém oddelenia cirkvi od štátu bol nastolený liberalistami ihneď po roku 1830 a následne sa veľmi často vynáral na povrch. Riešením bol kompromis, v istom zmysle hybrid, ktorý nebol ani oddelením ani úniou cirkvi a štátu, ale ktorý prinášal katolíckej cirkvi veľmi výhodnú pozíciu. Štát sa zriekol zasahovania do nominácii biskupov a kontroly komunikácie s Rímom, avšak zaviazal sa zaistiť plnú slobodu pre cirkevné vzdelávanie a k plateniu duchovenstva. Periodicky sa však aj naďalej objavovali trecie plochy v podobe snáh o zavedenie povinnej výučby katechizmu, či oslobodenia seminaristov od vojenskej služby.¹⁷ Od „školskej vojny“ v roku 1884 bolo pôsobenie cirkvi, katolíckych strán a spolkov dominantné až do roku 1914 a to aj vďaka volebným zákonom. Jednak staršiemu spomínanému z roku 1831, ale aj vďaka novšiemu z roku 1893 (úprava platná v rokoch 1894-1918), za ktorého presadenie sa postavilo pomerne široké politické spektrum (jeho vznik podporovala aj POB – videla v ňom priblíženie sa k všeobecnému volebnému právu). Podoba z roku 1893 presadila všeobecné volebné právo pre mužov starších 25 rokov, pričom niektorí volitelia mohli mať podľa istých kritérií až 3 hlasy (prídavné hlasy mali k dispozícii vlastníci podnikov, minimálne stredoškolsky vzdelané osoby, otcovia rodín nad 35 rokov platiaci mieste dane v istej výške). Aj po týchto úpravách si katolícke strany a cirkev zachovali prevahu a vplyv na spoločnosť. Cirkev spravovala väčšinu školstva a to od úrovne primárneho až po univerzity, v rukách mala taktiež charitu a rôzne spolky. S týmto monopolom nesúhlasili politické sily ako robotnícka strana Belgicka, alebo liberálna strana, ktoré sa snažili o deklerikalizáciu spoločenského života. Katolicizmus ako najväčšia náboženská sila krajiny bol samozrejme silne konfrontovaný nielen s tlakmi politickými, ale aj spoločenskými ako: konflikt medzi sociálnymi skupinami, regionálnymi rozdielnosťami v postoji voči náboženstvu, jazykovými požiadavkami, či stúpajúcimi flámske požiadavky na frankofónne zriadenie (na tieto požiadavky reaguje v roku 1912 Valónska manifestácia- La Lettre au roi de Jules Destrée). K týmto výzvam musel belgický katolicizmus zaujať stanovisko, snažil sa jednať

¹⁶ P. Moureaux, Le socialisme laïcité et l'état 1865-1958, in: H. Hasquin, L'histoire de la laïcité, principalement en Belgique et France, Bruxelles 1979, s. 110, 114-116.

¹⁷ R. Aubert, 150 ans de vie des Eglises, Bruxelles 1980, s. 6-10.

tak, aby čo najmenej oslabil svoje pozície, čo bolo samozrejme komplikované z dôvodu značnej previazanosti v týchto témach.¹⁸

Cirkevný život Belgicka začiatku 20. storočia bol silne poznamenaný osobnosťou arcibiskupa a profesora filozofie Désiré Merciera¹⁹, ktorý usadla na stolec v Malines (Mechelen) v roku 1906. Išlo o otvoreného človeka s moderným pohľadom na cirkev a na potrebu jej celospoločenského angažovania. Od konca 19. storočia môžeme pozorovať aj na príklade Belgicka zásadný obrat v oblasti náboženského myslenia, ktoré bolo konfrontované podobne ako ostatné krajiny západného katolíckeho sveta s modernizmom. V západnej Európe predstavovalo Belgicko prostredie, v ktorom mala rímskokatolícka cirkev silné a stabilné postavenie, ktoré slúžilo ako zázemie pre rozvoj rôznych inštitúcií aktívne sa zúčastňujúcich na dobových debatách vo vnútri cirkvi. V kombinácii s osobnosťami, ktoré sa snažili o presadenie zmien tak došlo k relatívne plodnej atmosfére, ktorá viedla k rozvoju nielen v oblastiach teológie a biblickej náuky, ale aj v širších kontextoch nazerania na úlohy a potreby vtedajšej cirkvi. Tieto snahy o zmenu prístupov do budúcnosti predstavovali značný potenciál, ktorý mohol pôsobiť v spoločnosti aktivizačne v prospech katolíckych snáh o oslabovanie dechristianizačných tendencií. Z belgického prostredia vychádzali silné podnety, ktoré ovplyvnili liturgické a biblické hnutie. Belgické prostredie sa stáva významným aj v začiatkoch ekumenického hnutia, kardinál Mercier organizuje *Conversations de Malines* s anglikánmi v snahe o zblížovanie cirkví. V rovnakej dobe sa v ekumenickom hnutí angažuje aj kláštor v Chevetogne, v diecéze Namur, kde sa Lambert Beauduin²⁰ snaží pracovať na vzťahoch s pravoslávnu-ortodoxnou cirkvou. V roku 1925 prebieha v Bruseli Týždeň jednoty kresťanov na ktorom sa zúčastnil mimo iného aj ukrajinský gréckokatolícky metropolita Andrej Šeptickýj²¹ ako

¹⁸ J.-M. Mayeur, *Histoire du christianisme*, tom XII., Paris 1990, s. 538.

¹⁹ Désiré Mercier (1851-1926) pochádzal z obchodníckej rodiny. Za kňaza vysvätený v roku 1874, doktorát z teológie získava v 1877, s podporou Leva XIII. zavádza v Belgicku vyučovanie tomistickej filozofie, jeden z hlavných propagátorov neo-tomizmu. Arcibiskupom v Malines sa stáva v roku 1906, v 1907 je menovaný kardinálom. Významná postava v začiatkoch ekumenického hnutia, snažil sa o dialóg s anglikánskou cirkvou.

²⁰ Lambert Beauduin (1873-1960) belgický benediktín označovaný za jedného z iniciátorov liturgického hnutia, liturgiu chápe ak hlavný zdroj duchovného života veriacich, presadzoval aktívnu účasť všetkých prítomných a teda aj laikov na liturgii. Jeho myšlienkami sa inšpirovala liturgická reforma Druhého vatikánskeho koncilu. Zakladateľ kláštora Chevetogne, ktorý bol dôležitým centrom v zblížovaní s východnou cirkvou.

²¹ Andrej Šeptickýj (1865-1944) narodil sa v L'vove v šľachtickej rodine, študoval v Krakove a chvíľu aj v Ríme. Vstupuje k redemptoristom a roku 1901 sa stáva archieparchom a metropolitom Lvovským. Bol značne naklonený ekumenickým snahám, organizoval a zúčastnil sa mnohých ekumenických jednaní.

aj predstavitelia belgického episkopátu.²² Nezanedbateľné sú aj snahy o zmeny pastoračných prístupov či recepcia sociálnej náuky cirkvi.

Nemecká invázia v roku 1914 priviedla prvý krát klerikálne a antiklerikálne strany k spolupráci, spoločnému postupu a jednotným snahám. Z kardinála Merciera sa postupne stáva uznávaná morálna autorita, pričom tento kredit získava hlavne po udalostiach z roku 1916, keď otvorene protestuje proti deportácii belgických robotníkov do Nemecka. Po prvej svetovej vojne dochádza v Belgicku k nutnosti zostavovať vládu v podobe širšej koalície, ktorá v sebe musí zahŕňať aj strany mimo katolíckeho tábora. Spolupráca, ktorá sa zrodila počas vojnových rokov a nová politická situácia si vyžiadali významné zmeny v postojoch katolíckych, ale aj antiklerikálnych a liberálnych strán. Program týchto širších koalícií stál na potrebe presadenia všeobecného hlasovacieho práva pre mužov starších ako 21 rokov (tento volebný zákon prijatý v roku 1919, jeho základným princípom je jeden volič jeden hlas), či zákonov na úpravu pracovnej doby a penzijného veku na 65 rokov. Motorom týchto zmien bola hlavne POB, ktorá následne pristupuje aj ku istým kompromisom voči katolíckym stranám. Znovu vyhrotenie vzťahov na politickom poli prinieslo otvorenie školskej otázky v priebehu dvadsiatych rokov. Aj napriek napätým situáciám, do ktorých sa reprezentanti katolíckych strán dostávajú si cirkev v medzivojnovom období udržala pozitívny obraz a svoje predošlé pozície v belgickej spoločnosti. Silný vplyv nestratila v školstve²³, charite, ani kultúrnom živote. Belgický episkopát sa snažil o jednotu katolíckych politických síl a to aj cez rôzne konflikty, ktoré tejto jednote stáli v ceste (hlavne sociálne problémy a jazyková otázka). Táto spolupráca bola naliehavejšia potom ako v roku 1921 vzniká komunistická strana, kde sa zhromaždili najradikálnejší členovia robotníckej strany.²⁴

²² J. Pirrote, G. Zelis, Pour une histoire du monde catholique au 20e siècle Wallonie-Bruxelles, Louvain-la-Neuve 2003, s. 59 a R. Aubert, 150 ans de vie des eglises, Bruxelles 1980, s. 67-68.

²³ V rokoch 1921 až 1961 navštevovalo katolícke školy 46 až 52% žiakov.

²⁴ J.-M. Mayeur, Histoire du christianisme, tom XII., s.539-544, M-T. Bitsch, Histoire de la Belgique, Bruxelles 2004, s. 105-118.

2. Snahy o rozvinutie sociálneho programu v cirkvi

Sociálna náuka cirkvi sa vyvinula z morálnej teológie ako reakcia posolstva evanjelia na mnohé problémy hospodárskeho a politického života spoločnosti. Počas 19. storočia sa ustanovila ako samostatná vedná disciplína, základom ktorej boli úvahy o dôstojnosť ľudskej osoby a ochrane jej práv. Táto náuka predstavuje hraničnú disciplínu, v ktorej sa stretávajú postoje teológie, sociológie, politológie a ekonómie. Sociálna náuka cirkvi nebola od začiatku vypracovaná ako jednotný organický systém, ale vznikala postupne skrze pôsobenie rozličných skupín venujúcich sa tomuto problému, ako aj cez mnohé zásahy magistéria sledujúce zjednotenie učenia a postojov. Na začiatku týchto procesov hrali nepochybne významnú úlohu pápežské encykliky. Sociálne encykliky pápežov patria do istého kánonu sociálnych dokumentov cirkvi, ktoré sa svojou povahou a obsahom venujú otázkam aplikácie katolíckej etiky v spoločnosti. Sú základom sociálnej náuky cirkvi, ako špeciálnej časti aplikovanej etiky, morálky, ale aj ako teologickej vednej disciplíny. Napriek potrebe hlbších odkazov na zmienené vedné disciplíny je celková stavba encyklík prispôbená povahe listu. Sú to listy pápežov napísané za účelom šírenia náuky a postojov vo veciach viery a mravov. Listová povaha týchto dokumentov vychádza predovšetkým z pastoračnej povahy a v istom zmysle z aktivizačného zámeru týchto dokumentov. Formálna stránka a vnútorná štylistika nie sú postavené ako odborná publikácia ani prednáška. Encykliky majú pastoračný charakter a zámer osloviť čitateľov a povzbudiť ich k istému spôsobu života.²⁵ Preto aj keď majú značné praktické dopady v živote cirkvi musíme dbať na to, že reprezentujú častokrát ideálnu predstavu o vývoji sociálne-etických pozícií cirkvi a o ich presadení v spoločnosti.

Encyklika *Rerum novarum* predstavovala sociálnu doktrínu katolíckej cirkvi na konci 19. storočia, pokúšala sa ponúknuť cestu medzi liberalizmom a socializmom, ktorá následne inšpirovala generácie katolíkov v angažovaní sa v sociálnej oblasti, kresťanskej demokracii a kresťanských odboroch. Hlavné témy encykliky sa rozvíjali už dlhší čas pred jej vydaním v myslení viacerých sociálnych škôl a boli výsledkom iniciatív, ktoré sa poväčšine formovali mimo Ríma a poukázali aj na potrebu zvýšenia dôležitosti laikov v živote cirkvi. Lev XIII. tak ukázal záujem a chuť cirkvi riešiť mnohé problémy, ktoré priniesol priemysel a industrializácia, ako aj reagovať a prispôbiť sa takto zmenenej spoločnosti.²⁶ Sociálnej otázke sa cirkev venovala aj pred vydaním *Rerum novarum*, tieto aktivity mali však rôznu

²⁵ M. Uhľár, Adresáti sociálnych encyklík pápežov, in: Uhľár Martin, Sociálne otázky v teologickej reflexii, Brno, 2009, s. 162.

²⁶ F. Rosart, *Le monde catholique et la question sociale (1891-1950)*, Bruxelles 1992, s.5.

intenzitu. Prvé podnety a sociálne katolícke hnutia vznikajú paradoxne v nemeckom prostredí kde prichádza priemyselná revolúcia s istým meškaním. Významnou postavou je tu Wilhelm Emmanuel von Ketteler,²⁷ biskup z Mohuča, ktorý v svojej knihe *Die Arbeiterfrage und das Christenthum* (Otázka pracujúcich a kresťanstvo), z roku 1864 ponúka možné riešenia problémov pracujúcich. Ketteler predstavuje prvého teoretika v oblasti sociálnej doktríny katolicizmu, poukazuje na možnosti presadzovania progresívneho sociálneho zákonodarstva, dovoľáva sa zásahu štátu v prospech pracujúcich. Do francúzskeho prostredia sa tieto a podobné myšlienky dostávajú po návrate mladých francúzskych dôstojníkov zo zajatia v Nemecku v ktorom sa ocitli po francúzsko-pruskej vojne. Inšpirovaní nemeckým hnutím zakladajú v roku 1871 *l'Ouvre des Cercles catholiques d'ouvriers* (Dielo katolíckych robotníckych spolkov). Podobné snahy prenikajú aj do Talianska, kde koncom 70. rokov vzniká *Opera dei Congressi*. Myšlienky Kettelera a jeho spolupracovníkov inšpirujú aj baróna von Vogelsang,²⁸ ktorý zakladá v roku 1879 v Rakúsku pre povzbudenie štúdia sociálnych problémov revue *Oesterreichische Monatschrift für Gesellschaftswissenschaft und Volkswissenschaft*, v ktorej sa sám aktívne angažuje a poukazuje na potrebu formovania profesných spolkov. Vogelsangovi sa podarilo podchytiť generáciu mladých rakúskych katolíkov, ktorí pokračujú vo formovaní rakúskej sociálnej školy. Nové myšlienky v oblasti sociálneho programu sa šírili aj prostredníctvom medzinárodnej revue *Correspondance de Genève*, medzi skupinami v Nemecku, Rakúsku, Francúzsku, Belgicku²⁹ a Taliansku. Systematický kontakt podporovala aj *Union catholique d'études sociales*, ktorá sa od 1884 schádzala každoročne vo Fribourgu pod vedením Gasparda Mermilloda³⁰ a s výsledkami jej práce bol

²⁷ Wilhelm Emmanuel von Ketteler (1811-1877) sa narodil v Münsteru v katolíckej rodine. Študoval teológiu, právo a politické vedy. Biskupom sa stáva v roku 1850. Aktívne pôsobil v spoločenskom a politickom živote. Už v roku 1848 hovoril o potrebe riešenia robotníckej otázky v katolíckej cirkvi, zastával presvedčenie, že katolícke náboženstvo je len vtedy naozaj katolíckym ak je zároveň aj sociálnym. Od roku 1864 sa zasadzoval o vznik robotníckych odborov, ktoré by mohli presadzovať zvyšovanie mzdy, skrátenie pracovnej doby, alebo zachovanie nedeľného kľudu a zákaz ťažkej práce pre ženy a deti. Jeden zo zakladateľov politickej strany Zentrum, ktorá sa stavala proti Bismarkovej politike Kulturkampf.

²⁸ Baron Karl von Vogelsang (1818-1890) novinár pôsobiaci v Rakúsku, študoval právo v Berlíne. Pôvodne protestant, konvertoval na katolicizmus.

²⁹ V Belgicku v oblasti teoretického formovania sociálneho programu v druhej polovici 19. storočia pôsobila hlavne *Ecole de Liège*, ktorá sa taktiež zúčastňovala spolupráce v rámci *Union de Fribourg*. Venovala sa hlavne postaveniu štátu a jeho úlohe pri ochrane robotníckych asociácií, garantovania minimálnej mzdy a fixovaniu dĺžky pracovnej doby. S rozvojom katolíckych demokratov v Belgicku sa z tém tejto školy stáva ich programový zdroj. P. Gerin, *Catholiques Liégeois et question sociale* (1833-1914), Bruxelles 1959, s. 99-101.

³⁰ Gaspard Mermillod (1824-1892) pochádzal z rodiny drobného obchodníka, študoval v Chambéry a neskôr v Fribourgu, kde získava kňazské svätenia v roku 1847. Pôsobil ako správca jedinej katolíckej farnosti v Ženeve. Neskôr sa stáva apoštolským vikárom v Ženeve, v roku 1864 je vysvätený za biskupa Lausanne a Ženevy. Zakladateľ *Union de Fribourg*, ktorá bola dôležitým článkom pri formovaní sociálnej otázky. V roku 1890 menovaný Levom XIII. za kardinála.

informovaný aj pápež. Postupne sa aj v Ríme formuje *Unione per gli studi sociali*.³¹ Odras aktivít týchto spoločností môžeme v ďalšom období sledovať nielen v širšom prostredí pápežskej kúrie, ale aj u samotného pápeža Leva XIII. Prvý projekt encykliky *Rerum novarum* je navrhnutý v júli 1890 jezuitom otcom Matteom Liberatorem. Ďalšiu redakciu bol poverený dominikán Tommaso Maria Zigliara (september 1890), následne dochádza k istým úpravám Matteom Liberatorem a kardinálom Camillom Mazzellim (november 1890), na záver sa k textu vyjadril aj pápež. Jej tvorcovia vychádzali z východísk už spomínaných škôl, ktoré rozvíjali sociálne učenie cirkvi (hlavne: *Union de Fribourg*, *l'Oeuvre des Cercles catholiques d'ouvriers*). Lev XIII. poukazuje v tejto encyklike na mnohé zmeny (*„podivuhodný rozmach remesiel a nové priemyselné metódy, zmenené vzťahy medzi zamestnávateľmi a robotníkmi, nahromadenie bohatstva v rukách malého počtu ľudí a veľké rozšírenie chudoby“*³²), ktoré boli nastolené a prehlbené v priebehu 19. storočia. Hovorí o potrebe reakcie na tieto zmeny zo strany cirkvi, ako aj prezentuje základné stanoviská cirkvi (právo osobného vlastníctva, právo na spravodlivú mzdu, postoje voči zásahom štátu do ekonomiky a existencii robotníckych asociácií), ktoré determinujú formujúci sa sociálny program. Text encykliky je v svojej podstate antisocialistický, snaží sa kriticky reagovať na východiská tohto hnutia pričom si uvedomuje ich nebezpečenstvo voči snahám o presadenie vlastného sociálneho programu zostaveného z perspektívy reštaurácie kresťanstva. Zároveň však obsahuje aj kritiku dôsledkov vyvolaných liberálnou ekonomikou. Encykliku môžeme teda chápať na jednej strane ako reakciu na zmeny v spoločnosti, ťažkú situáciu pracujúcich, ale zároveň aj ako vymedzenie sa voči socializmu a liberalizmu na strane druhej. Lev XIII. sa snažil o vytvorenie alternatívneho konceptu načrtnutím zmien, ktoré by viedli ku zlepšeniu životných podmienok pracujúcich, priblíženiu sa cirkvi spoločnosti rešpektujúcej etiku, ako aj postavenie a úlohu štátu. V kontexte hnutí kresťanských pracujúcich nestojí encyklika *Rerum novarum* pri ich počiatku, ale aj tak predstavuje jeden z významných momentov kryštalizácie a evolúcie celého katolíckeho sociálneho myslenia cirkvi, ktoré nadobúda na konci 19. storočia nové a širšie podoby.³³

³¹ R. Aubert, *L'encyclique Rerum Novarum une "charte des travailleurs"*, in: F. Rosart, *Le monde catholique et la question sociale (1891-1950)*, Bruxelles 1992, s.13-17.

³² *Rerum Novarum*, 1, preklad Stanislav Kočš, text KBS 1997, <http://kbs.sk/?cid=1117030953>, 20.3.2011.

³³ R. Aubert, *L'encyclique Rerum Novarum une "charte des travailleurs"*, in: F. Rosart, *Le monde catholique et la question sociale (1891-1950)*, Bruxelles 1992, s.19-22, P. Wynants, *Histoire du mouvement ouvrier chretien en Belgique*, Tome 1, Leuven 1994, s.16, F. Rosart, G. Zelis, *Le monde catholique et la question sociale (1891-1950)*, Bruxelles, 1992, s. 5.

Druhý veľký medzník pápežského učenia v sociálnej oblasti v danej dobe predstavuje encyklika Pia XI. Quadragesimo anno z 15. mája 1931. Encyklika k štyridsiatemu výročiu vydania Rerum novarum sa zaoberá zmenami, ktoré sa udiali v tomto období a ich vplyvom na sociálnu sféru. Taktiež vstupuje do kontextu: krachu na Wall street v 1929, nemeckého začínajúceho národného socializmu, náboženských perzekúcií v Mexiku, či robotníckych odborov, ktoré predstavujú už značnú silu. Pius XI. venoval veľkú pozornosť otázkam sociálneho vývoja, vlastnou encyklikou sa snažil podporiť a potvrdiť fungovanie katolíckych sociálnych hnutí a ich snáh, ktoré smerovali z pozícií kňazov a laikov k rozvíjaniu „katolíckej sociálnej vedy“. Na konečnej podobe encykliky sa podieľal hlavne nemecký jezuita a popredný teoretik katolíckeho sociálneho učenia Oswald Nell-Breuning³⁴, ktorý pôsobil od polovice dvadsiatych rokov na katolíckej univerzite St. Georgen vo Frankfurte nad Mohanom. Vo svojich prácach sa zaoberal otázkami sociálneho jednania z hľadiska mravných aspektov, usiloval sa o zavedenie nového spoločenského poriadku na kresťanských zásadách a razil tézu o prepojenosti medzi kvalitou demokracie a kvalitou sociálnej politiky štátu. Medzi jeho spolupracovníkov patrila aj ďalší jezuita Gustav Gundlach³⁵, profesor na Gregoriánskej univerzite v Ríme, aktívne hlásiaci sa k novotomizmu, čo sa prejavilo aj v samotnej encyklike, ktorá upozorňuje na rolu a význam svätého Tomáša Akvinského. Prvá časť encykliky si pripomína Rerum novarum. V druhej časti spresňuje a hodnotí jej základné prínosy, ale aj upozorňuje na zmeny, ktoré prinieslo štyridsať ročné obdobie v ekonomickej a sociálnej sfére. Hovorí o transformácii priemyslu, kapitalistických systémoch, rozvoji socializmu a stave mravov. V oblasti programu, ktorý táto encyklika predstavuje ide o myšlienkové predĺženie a rozvinutie Rerum novarum v otázkach: humanizácie práce a pracovných podmienok, zabezpečenia spravodlivej mzdy, presadzovania zodpovednosti individuálnej aj na úrovni štátu, upozorňuje na rolu asociácií a odborov pričom presadzuje potrebu ich oddelenia od štátu a politického života. Ako cestu ku sociálnej spravodlivosti predpokladal pápežský dokument predovšetkým morálnu obnovu. Pius XI. zdôrazňoval potrebu návratu ku

³⁴ Oswald Nell-Breuning (1890-1991) pochádzal z nemeckej šľachtickej rodiny. Počas štúdií sa zaoberal problematikou praktickej pastorácie a sociálnymi otázkami. Po vysvätení za kňaza v 1921 vstupuje k jezuitom. Ako uznávaný odborník v oblasti katolíckej sociálnej náuky bol poverený vypracovaním základných téz pápežskej encykliky. Po druhej svetovej vojne sa venuje v SRN otázkam sociálnej politiky. V rokoch 1948-1965 pôsobil ako poradca spolkového ministerstva hospodárstva. Jeho názory boli často kritizované nemeckou biskupskou konferenciou pre prílišnú ľavicovosť.

³⁵ Gustav Gundlach (1892-1963) patrila k dlhoročným poradcov Pia XI. a Pia XII. v sociálnych otázkach. V lete 1938 vypracoval spolu s americkým jezuitom Johanom La Fargem návrhy encykliky Societatis unio, ktorá mala odsúdiť rasizmus a antisemitizmus. Vydanie tohto pápežského dokumentu sa však nikdy neuskutočnilo. V ďalších rokoch sa Gundlach zaoberal hlavne vzťahom cirkvi a socializmu.

kresťanským mravným zásadám, ale aj sociálnu zodpovednosť vlastníkov. Jednotlivec sa má vyvarovať sebeckého individualizmu a materiálne statky majú byť v duchu kresťanských zásad distribuované tak, aby zabezpečili prospech všetkých ľudí. Encyklika obsahovala aj antikapitalistické tézy, odrážajúce ducha tradičných konzervatívnych výhrad voči sociálnym dôsledkom expandujúcej liberálnej ekonomiky. Výhrady voči ekonomickému liberalizmu boli vystavané zo strany svätej stolice predovšetkým z morálnych pozícií. Ešte razantnejšie odsúdila encyklika každú formu socializmu. Pápež háji právo na súkromné vlastníctvo a odmietal socialistické kolektivistické experimenty. V encyklike sú rozsiahle pasáže venované problému takzvanej spravodlivej mzdy. Tá mala byť stanovená podľa niekoľkých kritérií: jej výška má postačovať k pokrytiu životných potrieb, odvíjať sa od stavu podniku a mala by byť v súlade s cenami tovarov. Z pomerne vágnych formulácii vyplýva, že mzda mala poskytovať primeranú životnú úroveň, zaručujúcu ľudskú dôstojnosť a zároveň prispievať k rozvoju morálnych cností.³⁶ V encyklike bol prvý krát definovaný princíp subsidiarity³⁷, ktorý dodnes patrí k dôležitým bodom katolíckej sociálnej náuky. Ten síce predpokladá dôležitú rolu štátu, ale upozorňuje na potrebu ponechania priestoru pre výpomoc a sebestačnosť tradičných malých spoločenstiev. Nell Breuning počítal s fungovaním sociálnej pomoci v horizontálnom viacúrovňovom systéme, od pomoci v rodine cez susedskú výpomoc až po podporu zo strany väčších spoločenstiev, poprípade angažovanie sa štátu. Encyklika venuje značnú pozornosť kresťanskému odborovému hnutiu, ktorého predstavitelia sa mali presadiť v riešení sociálnych konfliktov. Pápež dokonca v rámci toho nevylučoval kooperáciu kresťanských robotníkov s inými odborovými organizáciami, ale za predpokladu, že tieto organizácie budú vždy uznávať spravodlivosť a ponechajú katolíckym členom plnú slobodu, aby sa mohli riadiť svojím svedomím. Predstavitelia odborov chápali encykliku ako výzvu k aktívnejšiemu presadzovaniu katolíckych sociálnych zásad medzi pracujúcimi, pričom prijímali jej návrhy na riešenie sociálnych stretov dohodou. Na rozdiel od syndikalizmu, ktorý chcel hájiť a presadzovať záujmy pracujúcich cestou priamych akcií, predovšetkým štrajkami a masovými demonštráciami, encyklika nepredpokladala výraznejšiu politickú aktivizáciu odborov. Katolícke odbory mali byť nielen obhajcami práv pracujúcich, ale aj nástrojom ich vzdelávania v duchu kresťanského solidarizmu. Mali sa stať výraznou oporou stavovského usporiadania, ktoré bolo jedným z najdôležitejších

³⁶ Otázka spravodlivej mzdy QA, 63 a nasledujúce.

³⁷ Princíp vzájomnej pomoci a podpory, slovo subsidiarita sa odvodzuje od latinského výrazu „subsidium“ pôvodne vojenský termín, ktorý označoval zálohu, rezervu.

posolstiev encykliky. Okrem zmeny morálnej klímy predpokladá encyklika *Quadragesimo anno* na rozdiel od *Rerum novarum* i reformu inštitucionálnu, ktorá by smerovala k novému spoločenskému usporiadaniu na stavovskej báze. Pápež sa snažil ponúknuť model sociálne spravodlivého poriadku, ktorý by neobsahoval ani prvky liberalizmu, ani socializmu. Takéto usporiadanie sa malo stať poslom sociálneho zmieru naproti socialistickej revolučnosti a bezhraničnosti liberálneho podnikania. Navrhované spoločenské usporiadanie sa malo snažiť o kooperáciu všetkých spoločenských skupín čím by sa do maximálnej možnej miery mal otupovať antagonizmus medzi jednotlivými skupinami spoločnosti a ich záujmami. Do ideí stavovského poriadku sa silne premieta aj myšlienka kresťanskej sociálnej solidarity, ktorá bola teologicky ponímaná ako odraz evanjeliovej lásky k blížnemu. Takéto snahy mali viesť k presadeniu istého univerzalizmu, ktorý sa v niektorých prvkoch mal odvolávať na model stredovekého sociálneho systému a učenie Tomáša Akvinského o „jednote v mnohosti“. V katolíckom prostredí bola encyklika dobre prijatá a jej ciele boli osvojené na ďalších dvadsať rokov. Jej myšlienky sa stávajú následne jedným zo základných princípov sociálnej náuky cirkvi, ktorá bola rozvíjaná v ďalších sociálnych dokumentoch a myslení katolíckych intelektuálov. Katolícky sociálny teoretici, ale predovšetkým hierarchia, považovali obdobie hospodárskej krízy za možnú príležitosť k dosiahnutiu zásadných zmien v spoločenskom usporiadaní a k prechodu k novému systému hospodárstva. Do vydania encykliky *Mater et Magistra* sa stáva novou chartou sociálneho programu.³⁸ Môžeme predpokladať, že v danom období si už širšie katolícke prostredie a samotný pápež a jeho blízki spolupracovníci uvedomovali istú utopičnosť takýchto koncepcií. Encykliky tak asi skôr predstavovali súbor postojov, ktorými sa v svojom smerovaní mohol do istej miery inšpirovať teologický a morálno-pastoračný vývoj, rovnako mohli pôsobiť ako ideálne ideové zázemie pre v danej dobe už široko rozvinuté aktivity katolíckych spolkov a organizácii fungujúcich v najrôznejších spoločensko-kultúrnych prostrediach.

V týchto dvoch oficiálnych dokumentoch katolíckeho sociálneho programu, môžeme vysledovať niekoľko argumentačných rovín, ktoré zdôvodňujú vytváranie programových snáh o formovanie sociálneho programu cirkvi a angažovania sa v sociálnych otázkach. Opakujúci argument upozorňuje na presvedčenie, že sociálne, ekonomické a politické problémy nemožno redukovať len na ich „technický“ aspekt, keďže majú často aj etický

³⁸ D. Maugenest, *Le discours social de l'église catholique de Léon XIII. à Jean-Paul II.*, Paris 1985, s.89-92, a J. Šebek, *Encyklika Quadragesimo anno, její recepte a vliv na katolícké prostředí v českých zemích ve třicátých letech*, in: *Soudobé dějiny VIII.*, 2-3, 2001, s. 367-370.

rozmer a dosah na celú spoločnosť (RN 12, QA 41-43, QA 96). Ďalšie argumenty vychádzajú z pozície teologických, ktoré vidia pôvod sociálnych problémov v hriechu ľudí a uvedomujú si, že aj ich dopady vedú k dechristianizácii spoločnosti. Tento smer argumentácie je silnejší v encyklike *Quadragesimo anno* (QA 132, 135, 139) zatiaľ čo *Rerum novarum* s týmto argumentom ešte priamo neoperuje. Pohľad prevažne z pozície pastoračnej praxe je reflektovaný v úvahách o tom nakoľko dôsledky sociálnych problémov zasahujú cirkev, keďže neľudské podmienky podporujú materialistickú koncepciu života (QA 135,144) a bránia rozvoju človeka smerom k spásu. Z týchto ťažkých podmienok plynie aj ľahostajnosť voči hodnotám presadzovaných cirkvou (QA 130, 135, RN 31, QA 101, 124-125). Čitateľné je aj presvedčenie, že cirkev má priamo povinnosť venovať sa sociálnym otázkam a cez svoju pastoračnú prax ponúkať a presadzovať koncepciu kresťanského života.³⁹

Odkazy k sociálnej otázke môžeme nájsť okrajovo aj v encyklikách, ktoré reagujú na predvojnový nemecký nacizmus a komunizmus v Sovietskom zväze. 14. marca vychádza nemecky písaná encyklika *Mit brennender Sorge*, kde sa pápež vedľa otázok o pravej viere, morálke a prirodzenom práve, venuje aj postaveniu a úlohe mladých, ale aj duchovných osôb a laikov. Encyklika *Divini redemptoris* z 19. marca 1937, ktorá je namierená proti komunizmu ponúka pohľad na sociálne témy ako: prerozdelenie bohatstva zeme, kresťanská láska a potreba sociálnej spravodlivosti. Vykonávateľom tohto sociálneho diela cirkvi by mala byť Katolícka akcia, profesné organizácie a katolícki pracujúci, pričom medzi týmito organizáciami by mal byť duch svornosti a spolupráce. Silným akcent kladie na štát, ktorý má zaistiť slobodu cirkvi.⁴⁰

Okrem doktrínálnych vyhlásení prostredníctvom encyklík sa problematike sociálneho života a katolíckym asociáciám venuje v tomto období: list adresovaný Monsignorovi Liénartovi, biskupovi z Lille, od Svätej kongregácie koncilu z 5. júna 1929, ktorý reaguje na konflikt medzi konzorciom vlastníkov a odbormi kresťanských robotníkov potom ako na severe Francúzska prebehla séria štrajkov kde sa proti sebe postavili dve organizácie, ktoré mali katolícke korene. Kongregácia sa k tomuto konfliktu vyjadruje neutrálne, podstatu konfliktu nerieši skôr len potvrdzuje a informuje o postojoch k takémuto typu organizácii. Stanovisko kongregácie potvrdzuje právo robotníkov a vlastníkov na

³⁹ J.-Y. Calvez, *La doctrine sociale de l'église*, Paris 1992, s. 22.

⁴⁰ D. Maugenest, *Le discours social de l'église catholique de Léon XIII. à Jean-Paul II.*, Paris 1985, s.152, 187.

zakladanie takéhoto typu organizácii keďže v ich existencii vidí vhodný prostriedok k riešeniu problémov ako aj možnosť na presadzovanie princípov kresťanskej viery a morálky. Tieto združenia by však mali fungovať v svornosti a miery (k tomu by mali slúžiť aj zmiešané komisie z asociácii vlastníkov a robotníkov). V závere vyzýva k jednote a kresťanskej láske.⁴¹ Ďalšie vyjadrenie je čo do obsahu ešte menej významné avšak predstavuje isté prihlásenie k odkazu sociálnej problematiky. Ide o rádiový príhovor-prejav, ktorý vyslovil Pius XII. 1. júna 1941 pri príležitosti päťdesiateho výročia vydania encykliky *Rerum Novarum*. Prejav v zmierlivom a neutrálnom duchu je postavený na troch bodoch sociálneho a ekonomického života a to: užívanie materiálneho bohatstva, potreba práce a úlohách rodiny.⁴²

Tieto dokumenty vytvorili silné zázemie a inštitucionálnu oporu pre rozvoj katolíckeho sociálneho programu, ktorý mal koncom 19. storočia a v prvej polovici storočia 20. množstvo polôh a pomerne značný rozsah. V nasledujúcich kapitolách sa zameriam na jeho špecifickú recepciu a rozvoj v hnutí *La Jeunesse Ouvrière Chrétienne*.

⁴¹ Sacrée congrégation du Concile- Lettre à Monseigneur Liénart évêque de Lille- Sur le conflit entre le consortium des patrons du Nord et les syndicats ouvriers chrétiens, 5 juin 1929, in: D. Maugenest, *Le discours social de l'église catholique de Léon XIII. à Jean-Paul II.*, Paris 1985, s. 69-83.

⁴² Pie XII. Radio- message pour le 50e anniversaire de *Rerum Novarum* sur la question sociale, 1er juin 1941, in: D. Maugenest, *Le discours social de l'église catholique de Léon XIII. à Jean-Paul II.*, Paris 1985, s. 225-241.

3. Hnutie La Jeunesse Ouvrière Chrétienne

3.1. Joseph Cardijn – tvorca hnutia

Joseph Cardijn sa narodil 13. novembra 1882 ako druhé zo štyroch detí v rodine záhradníka na predmestí Bruselu, pokrstený bol 16. novembra v dekanskom kostole Saint-Servais v Schaerbeek. Neskôr sa rodina sťahuje do Hal, odkiaľ pochádzali obaja rodičia, kde si jeho otec otvára malý obchod a kaviareň. Išlo o flámsku rodinu avšak plne bilingvnú. Aj vďaka tomu mladý Cardijn nemal žiadne problémy s vyučovaním, ktoré bolo v Hal v tej dobe vo francúzštine. V škole patrila medzi najlepších žiakov. Po ukončení farskej školy v Hal pokračuje na Inštitúte Notre-Dame de Hal, kde sa zameriava na humanitné štúdiá a klasické jazyky. Po jeho ukončení, vstupuje do malého seminára v Malines, ktorý mal v tom čase okolo 200 študentov a 22 profesorov následne plynulo pokračuje vo Veľkom seminári, kde sa zameriava sprvu na filozofiu neskôr aj na teológiu, morálku a kanonické právo. Cez profesorov ako kanonik Alan Appelmans⁴³ sa zoznamuje s postojom cirkvi ku sociálnym otázkam. Kurzy sociálneho práva boli v tejto dobe čerstvou inováciou vo vzdelávacích programoch seminárov. V prostredí seminára badať rastúci záujem o svet pracujúcich rovnako ako aj podnety k diskusii o možnostiach zavádzania nových prístupov pri vyučovaní tradičných disciplín. V roku 1903 zomiera Cardijnovi otec, avšak rodina sa ho snaží podporovať aj naďalej, aby mohol doštudovať. Kňazské svätenia prijíma 22. septembra 1906, ale nevstupuje ihneď do pastoračného pôsobenia, keďže bolo zvykom posielat' najlepších študentov teológie na ďalšie štúdiá do Louvain. Túto možnosť mu ponúka kardinál Mercier pričom mu vychádza v ústrety a na osobnom stretnutí v júni 1906 mu povoľuje študovať sociológiu aj napriek tomu, že sa mal pôvodne zamerať na románsku filológiu. Vzťahy medzi kardinálom Mercierom a Cardijnom boli od začiatku veľmi dobré, Mercier si uvedomoval už v tejto dobe Cardijnove kvality, a podporoval ho v rozvoji. Cardijn sa 24. októbra 1906 zapisuje na štúdium politických a sociálnych vied na univerzite v Louvain, kde sa mu po štúdiu v seminári ponúka značná sloboda. Vstupuje do prostredia v ktorom sa dostáva do styku s mnohými osobnosťami, ktoré priamo ovplyvňujú alebo v budúcnosti silne ovplyvnia spoločensko-politický život v Belgicku. Navštevuje hodiny práva, teológie, filozofie, ekonómie, histórie, sociálnej ekonómie a politickej ekonómie. V školskom roku 1906/1907 ho silne formuje hlavne

⁴³ Alan Appelmans, vysvätený v 1892, neskôr pokračuje v štúdiu kanonického práva a ekonómie v Louvain. Od roku 1895 profesor sociálneho práva na veľkom seminári v Malines.

kurz sociálnej ekonómie vedený profesorom Victorom Brantsom.⁴⁴ Cardijn sa na týchto hodinách zúčastňoval veľmi aktívne, snaží sa načerpať teoretickú prípravu pre ďalšie pôsobenie v priemyselnom prostredí. Počas školského roku podniká viacero ciest, veľkonočné prázdniny v 1907 trávi v Nemecku, neskôr leto hlavne vo Francúzsku, kde sa zúčastňuje 4. až 11. augusta na La semaine sociale v Amiens. Taktiež sa zoznamuje s dielom Dona Bosca pre mladých v Turíne aj s podobnými aktivitami v Marseille. Po roku štúdií je poslaný ako profesor na malý seminár v Brasse-Wavre, kde začína už koncom septembra 1907. Počas prázdnin sa mu aj naďalej naskytá možnosť cestovať. V auguste a v septembri 1911 podniká cestu do Veľkej Británie, kde navštevuje veľké priemyselné centrá ako Londýn, Birmingham, Liverpool, Manchester a Sheffield. Počas tejto cesty sa stretáva aj s Robertom Baden-Powellom⁴⁵, ale aj s odborárskym lídrom Benjaminom Tillettom.⁴⁶ Cardijn je silne zaujatý britským charakterom odborov, ktorý nebol marxistický, ako aj zodpovednosťou, ktorú mali predstavitelia odborov. Taktiež si všíma možnosti organizácie mladých. V roku 1912 sa stáva kaplánom vo farnosti Laeken. Išlo o farnosť situovanú na severozápade bruselskej aglomerácie, s polo-priemelným rázom. Laeken zažil od polovice 19. storočia značný nárast obyvateľstva od 5000 obyvateľov v roku 1850 ku 30 000 v roku 1900. Samotná farnosť mala 25 000 farníkov. Farníkmi tejto farnosti boli od kráľovskej rodiny, keďže v tejto časti bol situovaný aj kráľovský palác postavený Leopoldom II., cez rodiny továrnikov z Bruselu, ktoré tu mali svoje letné domy až po robotnícke rodiny. Cardijn sa po príchode do Laeken začína zoznamovať s prostredím a jeho problémami aj cez návštevy robotníckych domácností. Toto prostredie ho postupne prijíma. Organizuje ženské farské dielo snažiac sa vytvoriť sieť aktivít a skupín, ktoré by prenikli do širšieho prostredia.⁴⁷ V roku 1912 zakladá Cardijn spolu s Madeleine De Roo, dcérou veterinára a neskoršieho hlavného inšpektora ministerstva poľnohospodárstva, študijný krúžok pre asi dvadsiatku mladých dievčat. Tento krúžok sa stretával dvakrát za mesiac a neskôr stál pri

⁴⁴ Victor Brants (1856-1917) pochádzal z obchodníckej rodiny z Antverp, doktor práv a histórie, profesor na univerzite v Louvain, kde najprv vyučoval politické a hospodárske dejiny. V roku 1881 preberá vedenie katedry politickej ekonómie ktorú smeruje ku zameraniu na sociálnu ekonomiu a sociológiu, člen kráľovskej akadémie.

⁴⁵ Sir Robert Baden Powell (1857-1941) pochádzal z rodiny univerzitného profesora, pôsobil v britskej armáde. Silne sa presadil v Burských vojnách, za obranu Mafekingu získava generálsku hodnosť. V roku 1907 začína s aktivitami, ktoré dávajú vznik skautingu.

⁴⁶ Benjamin Tillett (1860-1943) britský socialista, predstaviteľ odborov. Narodil sa v Bristole pracoval ako námorník, neskôr v dokoch v Londýne. Podľa: M. Launay, *Réflexions sur les origines de la JOC*, dans: G. Cholvy, *Mouvements de jeunesse chrétiens et juifs*, Paris 1985, s. 226.

⁴⁷ M. Walckiers, Joseph Cardijn *Jusqu'avant la fondation de la JOC*, doktorská dizertácia, Louvain-la-Neuve, 1981, s. 11, 28-34, 50-53, 68-79, 83-87, 97-107, 121, 141, 151. Táto publikácia obsahuje aj množstvo prameňov viažucich sa na Cardijnove pôsobenie, osobnú korešpondenciu, úryvky rozhovorov s jeho spolupracovníkmi a iné, M. Fievez, Meert J., Cardijn, Bruxelles 1969, s. 21-22, 28-35, 41.

zrode a rozvoji ďalších aktivít na úrovni Cardijnovej prvej farnosti – Laeken. V roku 1914 mal už 812 členiek.⁴⁸

V roku 1915 je menovaný, kardinálom Mercierom riaditeľom sociálneho diela v Bruselskom obvode, sociálne dielo v tejto dobe predstavuje organizáciu, ktorá v sebe združovala množstvo činností s náboženským, charitatívnym i vzdelávacím charakterom. Kompetencie riaditeľa neboli nikdy presne zadefinované, každá z členských jednotiek bola spravovaná vlastne samostatne, a to už na farskej úrovni. V dobe prevej svetovej vojny sa snaží zjednotiť pôsobenie celého sociálneho diela, aby tak lepšie odpovedalo na potreby spoločnosti. Taktiež spolupracuje s organizáciami kresťanských odborov. 17. júna 1916 Cardijn v mene 130 000 kresťanských odborárov adresuje okupačným silám, neutrálnym silám a pápežovi list s protestom proti deportácii belgických robotníkov do Nemecka. Jeho rôzne aktivity, ktorými často kritizuje okupačnú moc vyústili až do zatknutia 6. decembra. 7. februára 1917 je predvedený pred súd, jeho obhajobu viedol senátor Alexandre Braun. Cardijn bol odsúdený na 13 mesiacov a 150 nemeckých mariek pokuty, z väzenia bol prepustený 15. júna 1917 po siedmych mesiacoch väzby.⁴⁹

K pochopeniu myslenia Cardijna, ktorého odkaz je čitateľný vo všetkých nasledujúcich aktivitách treba poznať jeho základnú pozíciu, ktorou bola úcta k mladému pracujúcemu a snaha o presadenie náboženstva do jeho každodenného života. Rešpekt a úcta stoja v strede jeho snáh, pričom sa ostro stavia proti redukcii a chápaniu človeka len ako stroja či robota.⁵⁰ V týchto postojoch sa nepochybne opieral hlavne o morálnu teológiu a o kritiku zaobchádzania s človekom, ktorá sa v objavuje v encyklike *Rerum novarum* a v učení katolícki orientovaných sociálnych ekonómov, ktorí naňho silne pôsobili počas štúdia v Louvain. V novembri 1919 spolu s Ferdinandom Tonnetom⁵¹ Cardijn zakladá *La jeunesse syndicaliste* s podporou mladých z farnosti Laeken a niekoľkých kňazov zakladajú prvé lokálne sekcie v bruselských farnostiach. Každý pondelok večer sa schádzal užší študijný krúžok u Cardijna. Na jar 1920 organizujú prvé študijné dni, kde sa objavuje

⁴⁸ L. Bragard, *La jeunesse ouvrière chrétienne, Wallonie-Bruxelles 1912-1957*, Bruxelles 1990, s. 63.

⁴⁹ M. Fievez, J. Meert, Cardijn, Bruxelles 1969, s. 41-43, a M. Walckiers, Joseph Cardyn Jusqu'avant la fondation de la JOC, doktorská dizertácia, Louvain-la-Neuve, 1981, s. 252-254.

⁵⁰ A. Tihon, *Agir dans la société, vision politique, économique et sociale de Cardijn*, in: Cardijn, un homme un mouvement, Leuven 1983, s. 184 a 192.

⁵¹ Ferdinand Tonnet (1894-1945) narodil sa v Molenbeek ako štvrtý z piatich synov, jeho otec bol zamestnancom colného úradu. Sťahujú sa do Leaken kde vyrastal. Jeden z jeho bratov bol kňazom. V roku 1914 narukoval k armáde, demobilizovaný bol až v auguste roku 1919. Stáva sa Cardijnovým sekretárom v sociálnom diele a aj najbližším spolupracovníkom. Podieľal sa na založení *Jeunesse syndicaliste* a neskôr aj JOC, kde zastával funkciu prezidenta do roku 1934. Zomiera v tábore Dachau v 1945.

aj Jacques Meert.⁵² V októbri 1920 organizuje Semaines sociales pour étudiants catholiques za účasti mnohých študentov hlavne z Louvain, v priebehu roku 1921 organizuje ešte ďalšie takéto podobné stretnutia. Cardijn podporoval tento typ aktivít, keďže bol od doby svojho štúdia v Louvain presvedčený, že do katolíckeho sociálneho hnutia je potrebné plne zaangažovať aj katolíckych intelektuálov.⁵³ Založenie La jeunesse syndicaliste predstavovalo pre Cardijna začiatok napätia, ktoré musel vyrovnávať medzi organizáciami, ktoré sa chceli venovať mladým pracujúcim. Z jednej strany šlo o tlak ACJB, ktorá to chápala ako trieštenie katolíckych síl zameraných na túto skupinu a z druhej strany o samotné odbory, za ktorými stála POB. Počas kongresu Ligue des Travailleurs Chrétiens (Ligy kresťanských pracujúcich) v júli 1922 Cardijn kladie dôraz na právo úplnej autonómie mladých pracujúcich (potreba správy danej organizácie priamo jej členmi, oslabenie vplyvu kňazov a všeobecne dospelých v mládežníckych združeniach).⁵⁴ Tieto problémy vo vzťahu ku ACJB sa naviazali aj na novozaloženú organizáciu JOC a vyriešili sa až po Cardijnovej osobnej audiencii u pápeža Pia XI. v marci 1925. JOC je oficiálne uznaný 27. júla 1925, na stretnutí belgických biskupov v Malines. Abbé Cardijn sa stáva jeho generálnym duchovným správcom a spolu s mnohými spolupracovníkmi zasvätil ďalšie roky rozvoju JOC a to nielen v Belgicku. Počas Semaine Liturgique v Louvain roku 1925 Cardijn prezentuje svoj pohľad na základné úlohy farnosti voči mladým pracujúcim. Farnosť má byť zdrojom živého apoštolátu v neustálom spojení s bežným životom, pričom JOC by mal byť plne zakorenený do tohto farského spoločenstva. Rovnako nabáda kňazov, aby presadzovali koncepciu farnosti ako živého a aktívneho spoločenstva. Cardijn vnáša cez JOC novú spiritualitu, ktorá inšpiruje mladých ku kresťanskému životu, a presne v sebe stelesňuje poslanie svojich členov ako laikov, ale aj ako pracujúcich. V roku 1927 sa podieľa na založení JOC vo Francúzsku v spolupráci s abbé Guérinom.⁵⁵ Od roku 1928 sa môže naplno venovať JOC, potom ako ho biskup odbremenil od riadenia Sociálneho diela.⁵⁶

⁵² Jacques Meert narodil sa v 1902 v Schaerbeek v bilingvnej rodine, pracoval s otcom ako zámočník. Na študijných dňoch roku 1920 sa zúčastnil na odporúčanie svojho kňaza. Po vojenskej službe v roku 1923 sa z neho stáva jeden z najaktívnejších spolupracovníkov Cardijna, angažuje sa pri zakladaní JOC kde sa stáva generálnym sekretárom.

⁵³ M. Fievez, J. Meert, Cardijn, Bruxelles 1969, s. 41-43, a M. Walckiers, Joseph Cardijn Jusqu'avant la fondation de la JOC, doktorská dizertácia, Louvain-la-Neuve, 1981, s. 419-421.

⁵⁴ M. Fievez, J. Meert, Cardijn, Bruxelles 1969, s. 63-65.

⁵⁵ Georges Guérin narodil sa 24. októbra 1891 v Grandménil vo Francúzsku v katolíckej rodine. Jeho otec bol robotníkom. Po prvej svetovej vojne vstupuje do seminára. Za kňaza je vysvätený 29. júna 1925, následne pôsobí ako kaplán v Clichy, kde sa stretáva s mnohými problémami mladých pracujúcich. V októbri 1926 sa koná v Clichy prvé jocistické stretnutie a začiatkom roka 1927 zakladá JOC vo Francúzsku.

⁵⁶ M. Fievez, J. Meert, Cardijn, Bruxelles 1969, s. 84-86.

V nasledujúcich rokoch sa spolupodieľa na riadení a organizácii JOC, pripravuje púte do Ríma, ale aj veľa cestuje. Leto 1938 trávi Cardijn na ceste po strednej Európe navštevuje Československo, Maďarsko a Juhosláviu. Stretáva sa s miestnymi predstaviteľmi organizácií. V Prahe si všíma isté problémy s presadením JOCu. Dôvody vidí v obmedzených možnostiach jeho pôsobenia, keďže veľa mladých je zapojených do telovýchovných organizácií ako Orol či Sokol. Všíma si rozvoj JOCu v Maďarsku kde po pomerne krátkom čase JOC združuje už 1000 chlapcov a 3000 dievčat. Po návšteve Maďarska sa zúčastňuje 26. až 30. augusta kongresu Pax Romana v juhoslavskom kúpeľnom meste Rogaška Slatina.⁵⁷ 17. Kongres Pax Romana bol venovaný téme postoja študentov voči problému komunizmu. Cardijn v svojom príhovore na kongrese pred študentmi zdôrazňuje potrebu spolupráce medzi intelektuálmi a pracujúcimi, apeluje na oživenie kresťanského života a vyzýva, aby bol každý aktívnym vo svojej osobnej úlohe apoštolátu.⁵⁸ Táto cesta končí v Ríme kde pracuje na príprave ďalšej púte JOC do Ríma, ktorá sa však v dôsledku začatia druhej svetovej vojny už neuskutočnila. Počas druhej svetovej vojny je sledovaný gestapom a v roku 1942 je aj nakrátko uväznený. Po vojne s veľkým nasadením pracuje na obnove predvojnových štruktúr JOC, ale aj na jeho ďalšom rozvoji.⁵⁹ 30. mája 1950 je Piom XII. menovaný prelátom s prislúchajúcim titulom Monsignore. V roku 1950 sa zúčastňuje prvého svetového kongresu pre apoštolát laikov v Ríme. V rovnakej dobe sú mu udelené viaceré vyznamenania ako doktor honoris causa na Université de Montréal, ale aj v Ottawe a v 1951 v Louvain.⁶⁰ Svojimi poznámkami a pripomienkami sa podieľal na vzniku encykliky Mater et Magistra, začo dostáva aj osobné poďakovanie Jána XXIII. Od svojej návštevy v Severnej Afrike či v Ázii a Pacifiku bol Cardijn presvedčený o potrebe štúdia, záujmu a rozvoja vzťahov katolíckej cirkvi s veľkými svetovými náboženstvami ako islam, budhizmus a hinduizmus.⁶¹ V šesťdesiatych rokoch 20. storočia spolupracoval s prípravnou koncilovou komisiou zameranou na apoštolát laikov. V roku 1963 vychádza jeho kniha *Laïcs en premières*

⁵⁷ Voyage du Chan. Cardijn en Europe Centrale 1938. Fonds Cardijn, Archives générales du royaume, I 234, 1402.

⁵⁸ J. Cardijn, Ouvriers et étudiants, in: Pax Romana organe officiel de la Pax Romana secrétariat international des étudiants catholiques, Année III., n° 9, juillet 1938, Fonds Cardijn, Archives générales du royaume, I 234, 1402.

⁵⁹ V povojnových rokoch navštevuje 1946: Latinskú Ameriku, 1947: USA, Kanadu pri príležitosti 15. výročia založenia JOC v Kanade, 1948: Severnú Afriku, Brazíliu, Južnú Ameriku, 1952 Indiu, Cejlón, Filipíny, Japonsko, USA, Kubu, 1955: Eucharistický kongres v Rio de Janeiro, Svetú Zem, 1958: Nový Zéland, Pakistan, Irak. atď. Podľa: M. Fievez, J. Meert, Cardijn, Bruxelles 1969, s. 180-182.

⁶⁰ M. Fievez, J. Meert, Cardijn, Bruxelles 1969, s. 167.

⁶¹ M. Fievez, J. Meert, Cardijn, Bruxelles 1969, s. 201.

lignes,⁶² kde zhrňuje svoje predošlé skúsenosti a názory na úlohu laikov, ktorí sú povolani k apoštolátu a k spolupráci s Bohom, aby obnovili kresťanský život vo vlastnom prostredí. Podľa Cardijna musí byť apoštolát realizovaný v jednote a svedomitom rešpektovaní všetkých rás a kultúr, tak aby sledoval cieľ jednoty a mieru medzi ľuďmi.⁶³ Rovnako sa snažil presadiť aby Action Catholique nemala výhradne náboženské poslanstvo, ale aby sa jej záber zväčšil, a aby stávala hlavne na princípe apoštolátu laikov pre laikov. Následne sa zúčastnil aj samotných koncilových zasadnutí, kde dáva podnety k témam ako mládež, krajiny tretieho sveta, pracujúci či náboženská sloboda. V roku 1965 je menovaný kardinálom a posledných koncilových zasadnutí sa už nezúčastňuje ako expert, ale ako koncilový otec. Ako kardinálsky chrám si vyberá kostol svätého Michaela Archanjela v chudobnej štvrti na Rímskom predmestí.⁶⁴ Na konci života sa ešte snaží uskutočniť cestu do Sovietskeho zväzu a Číny, avšak tento jeho sen zostane nenaplnený. Zomiera 24. júla 1967 v Louvain, pochovaný je v Leaken, svojej prvej farnosti.

3.2. Otázka starostlivosti o mládež pred vznikom JOCu

Od roku 1850 po skúsenostiach z Francúzska začínajú aj v Belgicku pôsobiť členovia spoločnosti svätého Vincenta de Paul⁶⁵ najprv vo veľkých mestách 1850 v Gand, 1854 Bruseli a v 1863 v Liège. Svoje pôsobenie orientujú na sociálne slabé prostredie v najprv širšom priestore, ktoré nie je ohraničené len jednou farnosťou. Po roku 1884 sa ich pôsobenie zintenzívňuje a tieto spolky sa formujú na úrovni farnosti kde silnú iniciatívu preberá lokálny klérus. Na začiatku dvadsiateho storočia sú tieto spolky už značne početné a etablované (120 lokálnych jednotiek v regióne Haiaut, 76 v Liège a okolí, 76 v Brabantsku, 73 v západných Flandrách, 65 v okolí Antverp, atď.). Tieto spolky boli vedené dospelými, dámami z vyšších vrstiev, ktoré organizovali aj aktivity pre mladých. Najsilnejší vplyv na tieto spolky však mal miestny kňaz, ktorý bol za jeho fungovanie aj priamo zodpovedný. Keďže koordinácia takýchto malých jednotiek sa stávala čím ďalej komplikovanejšia, rastú snahy o vytvorenie generálnej diecéznej organizácie. Viac otvorené a spontánne hnutie predstavoval na začiatku storočia skaut. Po založení Baden-

⁶² J. Cardijn, *Laïcs en premières lignes*, Bruxelles 1963.

⁶³ G. Thils, *Le laïc dans l'église et le monde : Aspects theologiques*, in : Cardijn un homme, un mouvement, Leuven 1983, s. 67,69.

⁶⁴ M. Fievez, J. Meert, Cardijn, Bruxelles 1969, s. 209-213, 219.

⁶⁵ Kongregácia Lazaristov založená Vincentom de Paul v roku 1625, pápežom schválená v 1632. Jej hlavným poslaním je výchova kňazov, starostlivosť o chudobných, starých, chorých a o siroty. Táto kongregácia má aj ženskú vetvu Vincentky.

Powellom v 1907 pomaly preniká do Belgicka a v roku 1911 sa zakladajú prvé oddiely v Antverpách. V otázke prijímania skautingu, začiatkom 20. storočia nemôžeme hovoriť o nijak masovom hnutí, keďže v Belgicku združuje len pomerne málo členov, a v prostredí mladých pracujúcich sa nijak nepresadzuje.⁶⁶

Prvé sociálne diela, pôvodom belgické, sa začínajú rozvíjať v regióne Liège už v päťdesiatych rokoch 19. storočia, kde bola jednak vysoká koncentrácia priemyslu a jednak šlo o biskupské mesto so silným cirkevným zázemím. V roku 1855 je založená spoločnosť Svätého Jozefa, ktorá sa snažila podporovať náboženské cítenie u pracujúcich. Išlo o asociáciu, ktorá vychádzala z buržoáznej iniciatívy a bola riadená klérom. Mohli by sme ju označiť ako prototyp kresťanských robotníckych asociácií tejto doby v Liège. Liège sa neskôr stáva aj centrom kresťanských demokratov v Belgicku, ktorí si programovo taktiež osvojujú mnoho sociálnych tém spätých so zlepšovaním pracovných podmienok, bezpečnosti práce a všeobecne svetom pracujúcich.⁶⁷

V roku 1886 na impulz Alberta de Mun vzniká vo Francúzsku Association catholique de la jeunesse française ACJF, pod záštitou Action catholique s heslom „Piété, étude, action – zbožnosť, štúdium, akcia“. AC a všetky jej vetvy predstavovali uniformnú organizáciu pod silnou kontrolou episkopátu, zamerané na náboženské aktivity a pôsobnosť na úrovni farnosti, alebo diecézy. Toto hnutie pôsobí inšpiratívne na belgické prostredie, kde sa pred prvou svetovou vojnou začínajú rozvíjať aktivity Action catholique, ktoré sa zameriavajú na mladých chlapcov, neskôr aj na dievčatá. Hlavnou úlohou tohto hnutia bola výchova mladej generácie. Veľká časť hnutí pod AC presadzovali novú formu apoštolátu, ktorá bola definovaná Piom XI ako: participácia laikov na apoštoláte hierarchickej cirkvi. V roku 1909 zakladá Mercierov žiak Abel Brohée (1880-1947) prvotne len študijný krúžok, ktorý sa orientoval na formy apoštolátu a náboženského vzdelávania sledujúce prehlbenie kresťanského života. Toto hnutie združovalo hlavne mladých katolíckych intelektuálov a jeho centrom sa stal Louvain. Od apríla 1910 vydávalo svoj časopis *Le Blé qui lève*, (obilie, ktoré rastie), ktorý čoskoro vychádza v 5000 exemplároch. V snahe o vytvorenie masovejšieho hnutia so širším záberom sa tento študijný krúžok transformuje na kongres v Gilly blízko Charleroi 10. septembra 1912 na Association catholique de la jeunesse belge s heslom „étude, piété, action – štúdium, zbožnosť, akcia“. ACJB združovala rôzne

⁶⁶ R. Aubert, *Organisation et caractère des mouvements de jeunesse catholiques en Belgique*, in: De Rosa, *Gioventu cattolica dopo l'unità. 1868-1968. Politica e storia XXVIII*. Rome, 1972, s. 271-273.

⁶⁷ P. Gérin, *Catholiques liégeois et question sociale (1833-1914)*, Bruxelles 1959, s. 488, 492, 495.

skupiny mladých a to už na úrovniach farností. Táto organizácia bola silne podriadená episkopátu, a v širšom prostredí bola stále chápaná ako skôr elitárska a intelektuálska. Abbé Brohlée v svojej koncepcii však prináša jeden významný a nový prvok, ktorý silne ovplyvnil smerovanie ďalších podobných organizácií a to oddelenie týchto náboženských aktivít laikov angažovania sa v hnutí od politických aktivít.⁶⁸

Po prvej svetovej vojne sa ďalej pokračuje v rozvoji rôznych organizácií, zo strany pápeža Pia XI. je badať značnú podporu pre projekty ako Action Catholique, ktoré by združovali katolíkov laikov, mladých aj dospelých a takto by napomáhali k reštaurácii cirkvi vo verejnom živote. Tieto aktivity sa mali niesť pod sloganom „Omnia instaurare in Christo“. Bez čakania na rozhodnutie hierarchie niekoľko aktivistov z Action sociale catholique reagovalo na tieto pozitívne vyjadrenia sa k organizovaniu katolíckeho prostredia svojim spôsobom. Pokračovali vo vývoji spred prvej svetovej vojny so zameraním na mladých študentov a pracujúcich. Inšpirovaní skautingom dbali na vyššie zaangažovanie svojich členov, rovnako ako aj na zvyšovanie jednoty skupiny a posilňovanie jej identity aj používaním jednotných symbolov, cez ktoré sa manifestovala príslušnosť. Avšak nešlo len o kopírovanie metód skautingu, pokračovali v zameraní na sociálnu problematiku, dávali dôraz na tímového ducha a budovali zodpovednosť mladých ľudí. V týchto aktivitách nachádzajú inšpiráciu aj ľudia, ktorí sa zblížili s Cardijnom pred a počas prvej svetovej vojny. V auguste 1915 bol Cardijn menovaný riaditeľom sociálneho diela v Bruselskom obvode, pričom až do roku 1918 súčasne pôsobil aj ako kňaz v Leaken. V centrále sociálneho diela vytvoril centrálny študijný krúžok z mladých pracujúcich. Toto malé jadro dalo zrod Jeunesse syndicaliste – Mladým odborárom. V novembri 1919 Cardijn a Fernand Tonnet, sekretár katolíckeho sociálneho diela v Bruseli, založili organizáciu Jeunesse Syndicaliste, v ktorej sa organizovali mladí pracujúci vo veku od 14 rokov až po vojenskú službu. Táto organizácia mala niekoľko cieľov: pomáhať a ochraňovať mladých pracujúcich v oblastiach profesionálnej, sociálnej a morálnej. Stretnutia lokálnych sekcií boli mesačné, alebo dvojmesačné, centrálny vzdelávací krúžok sa schádzal každý pondelok s delegátmi z lokálnych sekcií. Delegáti diskutovali o sociálnej role cirkvi, pracovných podmienkach, vzdelávaní, voľno časových aktivitách, morálnych problémoch, apoštoláte, ako aj o aktualitách, štrajkoch či ekonomike. Hnutie Jeunesse Syndicaliste sa pomaly

⁶⁸ R. Aubert, Organisation et caractère des mouvements de jeunesse catholiques en Belgique, in: De Rosa, Gioventu cattolica dopo l'unità. 1868-1968. Politica e storia XXVIII. Rome, 1972, s. 277-278, R. Aubert, L'Eglise dans le monde moderne. 1848 à nos jours, Paris, 1975, s. 150, 155, J. Pirotte, G. Zelis, Pour une histoire du monde catholique au 20e siècle, Wallonie- Bruxelles, Louvain la Neuve, 2003, s. 355.

rozširovalo a vytváralo si rôzne pod-sekcie. Pôsobilo hlavne v Bruseli a jeho okolí pričom celá organizácia bola bilingvná. V sociálnych otázkach sa opieralo o stanoviská encykliky *Rerum novarum*. V náboženskom ohľade sa konštituovalo vo forme apoštolátu laikov.⁶⁹

V rovnakej dobe ako Jeunesse syndicaliste zakladá v Antverpách podobnú organizáciu abbé Bloquaux⁷⁰ De Jonge Wekman. Bloquaux neskôr stojí aj za vznikom flámskej vetvy JOC – Kristene Arbeiders Jeugd (KAJ). Tieto odborové organizácie (De Jonge Wekman a Jeunesse Syndicaliste) združujú zamestnancov bez ohľadu na profesiu. Hlavným prostriedkom pôsobenia sú študijné krúžky, ktoré sa stávajú základom na ceste k morálnej a náboženskej výchove mladých zamestnancov a robotníkov. Cardijn ich existenciu podporuje aj argumentom, že odborové združenia dospelých neposkytujú mladým nevyhnutnú morálnu podporu, ktorá by bola adaptovaná na ich vek a potreby.⁷¹

S rozširovaním sa Cardijnovej Jeunesse syndicale z prostredia Bruselu do Valonska sa mení aj spôsob ich prezentácie. Ich noviny, neskôr aj celé hnutie menia od roku 1924 názov na La Jeunesse ouvrière (mladý pracujúci), čo prináša hneď dvojitý úžitok. Podčiarkla sa tým vzdelávacia vízia hnutia a podarilo sa im tak aj prekročiť rámec odborov, čím sa zmiernili obavy, ktoré plynuli z označenia odbory v cirkevnom prostredí, ktoré bolo veľmi citlivé na všetko, čo evokovalo triedny boj. Propagačná kampaň bola spustená v diecéze Tournai v roku 1924, kde si Cardijn získal podporu riaditeľa diecézneho sociálneho diela kanonika Douterlungneho, ktorý publikoval v diecéznom časopise na podporu týchto nových snáh dlhý článok o potrebe prispôsobenia aktivít Action catholique na sociálnu realitu rôznych skupín ľudí. O niekoľko mesiacov na sneme v Charleroi vzniká program a štatúty JOC. Cardijn a Fernand Tonnet, Paul Garcet, Jacques Meert organizujú ihneď sériu intenzívnych študijných dní po celom regióne, zameranú hlavne na priemyselné oblasti.

3.3. Svet mladých pracujúcich a cirkev

Industrializácia so sebou prinášala samozrejme množstvo ďalších zmien a to nielen v oblastiach urbanizmu, ekonomiky, ale aj v každodennom živote, nových modeloch

⁶⁹ E. Gerard, P. Wynants, *Histoire du mouvement ouvrier chretien en Belgique*, Leuven 1994, s. 432-437.

⁷⁰ Joseph Bloquaux (1889-1967) vysvätený v roku 1913, vojnu strávil v Limbourgu. V roku 1919 sa stáva zástupcom riaditeľa sociálneho diela v Antverpách.

⁷¹ M. Walckiers, *Joseph Cardijn Jusqu'avant la fondation de la JOC*, doktorská dizertácia, Louvain-la-Neuve, 1981, s. 421-422.

rodiny a náboženského života. Tento fenomén sa dotýkal aj detí a mladých. Ich postavenie a snahu o riešenie tejto problematiky si môžeme povšimnúť aj na prístupe k otázkam povinnej školskej dochádzky či formovania zákonodarstva na ich ochranu. “Školský boj“ v rokoch 1879-1884 priniesol okrem spoločensko-politických zmien aj svoje ovocie v podobe nárastu počtu základných škôl, čo však nebolo automatickou zárukou zlepšenia úrovne vzdelávania a postavenia detí. Vo vidieckom prostredí aj naďalej závisela školská dochádzka na ročnom období, čo viedlo k tomu, že deti často zostávali doma, aby vypomáhali pri sezónnych prácach, alebo pri výrobe drobných priemyselných produktov. Vo veku 12 rokov väčšina detí začínala naplno pracovať. V mestách bola školská dochádzka podobne nepravidelná a deti boli posielané do tovární. V roku 1910 bolo v rôznych odvetviach zamestnaných 366 158 pracujúcich vo veku menej ako dvadsať rokov, pričom táto skupina reprezentovala 21,5 % celkovej pracovnej sily. V tejto skupine nemalo 88 164 zamestnancov ani pätnásť rokov.⁷² Pracovali hlavne v textilnom a odevnom priemysle, ale v menšom počte aj v metalurgii a baniach kde tvorili prevahu chlapci. Väčšina z nich nemala žiadne odborné vzdelanie pre prácu, ktorú vykonávali a dostávali omnoho nižšiu mzdu ako dospelí. Podmienky v továrňach a dielňach taktiež neboli ideálne, neboli tam jedálne, šatne ani umyvárne. V porovnaní s okolitými krajinami v Belgicku dlho chýbal zákon, ktorý by limitoval detskú prácu.⁷³ V roku 1884 bola zakázaná práca v baniach pre chlapcov mladších 12 rokov a dievčatá mladšie 14 rokov. V roku 1889 prichádza zákaz práce v továrňach deťom mladším ako 12 rokov. V roku 1911 bola práca v baniach zakázaná dievčatám a ženám všeobecne. V roku 1914 prichádza zákon o povinnej školskej dochádzke do 14 rokov.⁷⁴ Na reálnu situáciu v dvadsiatych rokoch odkazujú aj Cardijnove prepočty, podľa údajov z roku 1920, Belgicko má 1 011 379 mladých vo veku medzi 14 a 21 rokov, čo je 13,66% celkovej populácie. Viac ako polovica sú mladí zamestnanci. Podľa čiastkových údajov z roku 1926 v podnikoch nad desať zamestnancov pracuje asi 236 000 mladých chlapcov a asi 200 000 mladých dievčat. Každý rok 70 000 žiakov ukončí školu už v 14. rokoch a zaradí sa do pracovného procesu.

⁷² M. Meijers, *Naar een beweging van jonge katholieke arbeidsters. De CJOM en VKAJ tot 1927*, Mém. De lic. KU Leuven, 1983, s. 55. Cit. podľa: E. Gerard, P. Wynants, *Histoire du mouvement ouvrier chrétien en Belgique*, tome II., Leuven 1994, s. 426.

⁷³ B. S. Chlepner, *Cent ans d'histoire sociale en Belgique*, Bruxelles, 1972, s. 97-107, 214-222. K sociálnej otázke mladých pracujúcich pozri aj: P. Pierrard, M. Launay, R. Trempé, *La J.O.C. Regards d'historiens*, Paris 1984, s. 11-21.

⁷⁴ E. Gerard, P. Wynants, *Histoire du mouvement ouvrier chrétien en Belgique*, tome II., Leuven 1994, s. 426-428.

Títo mladí ľudia sú sami a bez ochrany. Práca ich vyčerpáva, keďže sú v pozícii v ktorej sa nevedia brániť, konštatuje Cardijn.⁷⁵

Odborné vzdelávanie mladých pracujúcich predstavovalo kontinuálny problém a to už od 19. storočia. Spojovalo v sebe jednak problémy nepravidelnej školskej dochádzky už na úrovni základných škôl, ale taktiež šlo o absenciu plánu pre tento segment vzdelávania, a to aj zo strany vlády. Žiadne školy nevychovávali budúcich bežných robotníkov. V roku 1914 vstupovali do továrni ľudia bez akéhokoľvek odborného vzdelania či prípravy. Táto otázka sa systémovo rieši až v roku 1939, kedy sa vytvárajú prvé centrá odborného vzdelávania. A práve do tohto prázdneho prostredia sa chcela zasadiť rôzna aktivita iniciovaná aj zo strany cirkvi a mládežníckych organizácií. Pred rokom 1914 nemôžeme ani zo strany cirkvi hovoriť o nejakom programovom pôsobení skôr šlo o aktivity jednotlivcov. Encyklika *Rerum novarum* načrtla istú líniu prístupu, ale nešlo ešte o program. Lev XIII. sa k tejto otázke vyjadruje: *„Napokon prácu, ktorá je primeraná pre dospelého a mocného muža, nie je rozumné vyžadovať od ženy alebo od dieťaťa. Ba pokiaľ ide o deti, treba byť veľmi obozretnými a nepripúšťať ich k práci v dielni skôr, než vekom dostatočne dozrejú ich fyzické, intelektuálne a morálne sily. Silám, ktoré v detstve pučia podobne ako kvety rastlín, predčasná záťaž škodí. Okrem toho sa tým prekáža samotnej výchove detí.“*⁷⁶ Základný postoj presadzovaný cirkvou vychádzal z presvedčenia, že aj mladí pracujúci ako všetci ľudia sú predurčení ku večnému životu, a toto predurčenie a cieľ života je základom všetkých ich práv a povinností. Rozvoj ich vzdelania, vôle, zručností, príprava na založenie rodiny to by mali byť ciele sociálnej misie, rovnako ako kresťanskej výchovy. A aj pracovné prostredie by malo byť prostredím v ktorom nabierajú pozitívne vplyvy a príklady. Pre ochranu pred morálnym a náboženským nebezpečenstvom a pre podporu vzdelávania, ktoré by bolo adaptované na ich vek a podmienky by sa mali mladí pracujúci združovať do silných organizácií.⁷⁷

Tieto názory sa dali len ťažko presadzovať v každodennom živote bez toho, aby nemali podporu v programových snahách a zmenách týkajúcich sa hlavne pastoračného prístupu. Ako sme už poukázali aj pred vznikom JOC sa samozrejme cirkev zaoberala otázkou mladých pracujúcich, ale šlo skôr o ich materiálnu a samozrejme morálnu podporu. AC sa prvotne zameriavala na prostredie buržoázie a mladých pracujúcich si vôbec nevšímala.

⁷⁵ Manuel de la JOC, Les editions jocistes, deuxième edition Belge, Bruxelles 1930, s. 7-8.

⁷⁶ P. Pierrard, M. Launay, R. Trempé, La J.O.C. Regards d'historiens, Paris 1984, s. 19, a RN 35, preklad Stanislav Kočš, text KBS 1997, <http://kbs.sk/?cid=1117030953>, 20.3.2011.

⁷⁷ Manuel de la JOC, Les editions jocistes, deuxième edition Belge, Bruxelles 1930, s. 21-23.

Kňazi sa venovali klasickej pastorácii, ktorá obsahovala účasť na bohoslužbe, spovede a končila návštevou chorého. Avšak takýto statický pastoračný prístup nijak nepodporoval rozvoj náboženstva, u tejto skupiny skôr napomáhal silnejúcej dechristianizácii. Otázky sociálneho pôsobenia cirkvi boli blízko späté s pastoráciou a jej formami. Čoraz viac seminaristov a mladých kňazov bolo presvedčených, že nemôžu naplniť svoju pastoračnú úlohu bez existencie sociálne zameraných kresťanských asociácií. V malých a veľkých seminároch rástol sen „kňazskej služby pre človeka z ulice“. O tejto sociálnej otázke sa silno diskutovalo v celej katolíckej komunite a k jej riešeniu prispeli aj mladí študenti či klérus. Kňazstvo si začína uvedomovať potrebu zmeny, ktorou by sa priblížili novej spoločnosti, ktorá prekonala mnohé zmeny. Od konca 19. storočia postupne badať snahy o presadenie zmien v pastoračnom prístupe, ktorý by sa neobmedzoval len na vysluhovanie sviatostí, ale viedol by k tomu, aby kňaz žil so svojou farnosťou. Jednou z hlavných formálnych podmienok, ktoré by napomohli presadiť takéto prístupy bola aj adaptácia rozloženia farností vo veľkých mestách, tak aby sa v nich nekumuloval vysoký počet farníkov ako tomu bolo bežné. Viedeň v tejto dobe mala viacero farností, kde počet obyvateľov bol okolo 60 000, v Paríži bola v roku 1906 farnosť Saint- Pierre de Montrouge s 90 000, a Notre-Dame de Clignancourt s 121 000 farníkmi, podobne tomu bolo aj v Ríme, kde farnosť Sant Agnese presahovala počet 170 000 duší, či iných veľkých mestách. Najmarkantnejší záujem o pastoračné otázky koncom 19. storočia vidíme vo Francúzsku, kde tieto snahy vyústili do Congrès ecclésiastique de Reims v 1896, na ktorom sa stretlo skoro 700 kňazov. V Belgicku sa venoval otázka apoštolátu a novým pastoračným metódam hlavne Victor-Joseph Doutreloux, biskup z Liège.⁷⁸

3.4. Zrod hnutia JOC, obdobie rokov 1925-1930

Obdobie dvadsiatych rokov predstavovalo aj v Belgicku veľkú konjunktúru ako v priemysle, tak aj v celospoločenskom živote. Badať pomerne nový fenomén v podobe prisťahovalectva. Zo zahraničia prichádza množstvo pracovnej sily, ktorá svoje uplatnenie hľadá hlavne v baniach. Medzi rokmi 1921 až 1925 prichádzalo do Belgicka ročne 15 500 robotníkov z cudziny. Obdobie dopytu po novej pracovnej sile sa zastavuje až v roku 1927. Vzrast zaznamenávajú aj odbory z 7% zamestnancov organizovaných v odboroch v roku 1910 stúpa ich podiel na 35% v 1930. Tým sa stávajú skutočnou silou, a to hlavne vo

⁷⁸ R. Aubert, *Nouvelle histoire de l'église, L'église dans le monde moderne*, Paris 1975, s.145-149, a E. Gerard, P. Wynants, *Histoire du mouvement ouvrier chrétien en Belgique*, tome II., Leuven 1994, s. 429.

veľkých fabrikách a verejných službách. Prvé desaťročie medzivojnového obdobia sa nieslo v znamení štrajkov, ktoré sa sústredili hlavne na mzdové požiadavky a na snahy za presadenie všeobecného volebného práva pre mužov starších 21 rokov, ku ktorému došlo v roku 1919. V 1924 je presadený zákon, ktorý vytvoril prvý systém povinného penzijného poistenia pre zamestnancov s trojdielnym financovaním – časť mzdy je príspevok zamestnávateľa, časť je štátna podpora a časť je na samotnom zamestnancovi. V politickom živote, v dôsledku zmien volebného zákona z roku 1919, katolícke strany strácajú svoje dominantné postavenie a oveľa silnejšou sa stáva robotnícka strana Parti Ouvrier Belge. Avšak katolicizmus sa snaží obhájiť si svoje pozície a neustúpiť z verejného priestoru, brániac sa prichádzajúcej dechristianizácii hlavne snahou o priblíženie sa náboženstva každodennému životu a bežným ľuďom. Takéto smerovanie podporoval Mercier, keď zakladal ACJB. Čím kopíroval snahy Ríma a pápeža Pia XI., ktorý sa snažil viesť katolicizmus ku „jednoduchým veriacim“, laikom. Táto snaha sa objavuje aj v oficiálnych dokumentoch cirkvi, keď ju Pius v svojej encyklike *Urbi arcano Dei* z roku 1922 pretavil do koncepcie teológie laiciátu (*une théologie du laïc*), ktorá bola užívaná až do druhého Vatikánskeho koncilu.⁷⁹

Ustanovujúcemu kongresu JOC predchádzala séria rôznych stretnutí a jednaní už od roku 1924. Prvý generálny kongres JOCu, na ktorom sa zišlo 600 delegátov sa uskutočnil 18. a 19. apríla 1925 v Bruseli. Cardijn tu prezentoval program JOCu, postavený na sociálnej zodpovednosti za mladých pracujúcich, táto zodpovednosť by mala byť zo strany štátu, cirkvi, zamestnávateľov a rodičov. Všetci by mali dbať na primeranú mzdu, vhodné pracovné podmienky, aj mravný a intelektuálny rozvoj mladých. JOC požadoval aby si: zamestnávatelia, rodičia a vôbec dospelí ako takí uvedomili morálnu, náboženskú a sociálnu zodpovednosť, ktorú majú voči mladým zamestnancom, ktorí potrebujú správne vedenie a ochranu. Podľa JOCu si riešenie sociálnych, náboženských a profesionálnych problémov u masy mladých pracujúcich vyžaduje silnú celonárodnú organizáciu, ktorá musí združovať mladých od ich odchodu zo školy, pomáhať a chrániť ich. Od samotného vzniku má JOC snahu stať sa organizáciou, ktorá by zastupovala svojich členov a ich požiadavky pred ostatnými zamestnancami, vlastníkmi podnikov, robotníckymi organizáciami a ktorá by vytvorila podmienky pre ďalšie vzdelávanie, ponúkala služby, ktoré by boli orientované na potreby členov a rešpektovali by ich možnosti. Metódy majú byť prispôbené veku, mentalite a potrebám mladých pracujúcich, ktorí nie sú ani deti ani

⁷⁹ L. Bragard, *La jeunesse ouvrière Chrétienne. Wallonie-Bruxelles. 1912-1957*, Brusel 1990, s. 107-109.

žiati. Pod heslom medzi nimi, s nimi a pre nich „*entre eux, par eux et pour eux*“ sa aj od členov má vyžadovať spolupráca na vzdelávaní, rozvoji, ich zodpovednosť a vzájomná spolupráca. Celý tento proces by mal viesť ku nadobudnutiu úcty k sebe samému aj druhému, vedomiu svojich práv a povinností, rodinnej zodpovednosti, novým pracovným skúsenostiam, a to všetko v duchu kresťanskej morálky. Program má však byť postavený na samotných členoch a nie na cirkevných autoritách. Mladí katolícki pracujúci by mali mať v tejto organizácii plnú autonómiu a mali by to byť práve oni, ktorí by zastupovali a spravovali toto združenie.⁸⁰ JOC malo byť hnutím v neustálom pohybe snažiac sa čo najviac prispôbiť podmienkam a požiadavkám danej chvíle. JOC sa mal zamerať na: mladých ľudí ktorí boli v momente výberu ich budúcej profesie, žiakov odborných škôl, mladých pracujúcich až do ich vojenskej služby – presnejšie až kým nevstúpili do manželstva, alebo až do veku 25 rokov. JOC féminine sa koncentroval hlavne na mladé dievčatá z robotníckych rodín. Podľa slov samotného Cardijna mal JOC transformovať život, miesto, masy (mladých treba na prácu patrične pripraviť, prostredie v ktorom žijú a pracujú treba pretvárať na lepšie, čistejšie, hnutie by malo byť schopné a ochotné prijať množstvo ľudí, odmietnutie exkluzivity). Základné postoje hnutia boli postavené na prístupe v ktorom by mal byť JOC školou, službou a reprezentatívnym telom pracujúcej mládeže „*JOC est une école, une service, un corps représentatif*“.⁸¹

JOC myšlienkovy aj programovo vychádzal z Jeunesse syndicaliste. Jeunesse ouvrière chrétienne označuje veľmi jasne príslušnosť k hnutiu katolíckych robotníkov rovnako ako aj k organizácii mladých katolíkov. Samotné pomenovanie malo taktiež korešpondovať s neutralitou o ktorú sa hnutie snažilo, a to aj tým, že sa v mene organizácie neobjavuje odkaz na odbory.⁸² Cardijn sa snažil presadiť v hnutiach, ktoré boli zamerané na mladých aby boli postavené na rovnakom princípe vlastnej autonómie, aký mali hnutia zamerané na dospelých. Medzi rokmi 1912-1924 máme množstvo prameňov na zmapovanie myšlienok, ktoré viedli Cardijna k založeniu JOC a vytvoreniu jeho programového aj intelektuálneho zázemia. Publikované články v rôznych novinách, poznámky a prednášky upozorňujú hlavne na absenciu dostatočného odborného vzdelávania, rovnako ako na zanedbanie pomoci pri hľadaní ďalšieho osobného smerovania u týchto mladých ľudí, či snahu o zlepšovanie pracovných podmienok. Viditeľné je aj nabádanie k rozvoju apoštolátu

⁸⁰ Manuel de la JOC, Les éditions jocistes, deuxième édition Belge, Bruxelles 1930, s. 42-36

⁸¹ J. Cardijn, La vie, le milieu, la masse. Les trois pierres de touche de la JOC, Les Editions Ouvrières, Coll. Idéal et Travail, Paris, 1935, a L. Bragard, La jeunesse ouvrière Chrétienne. Wallonie-Bruxelles. 1912-1957, Brusel 1990, s. 35-36.

⁸² M. Walckiers, Contribution à l'histoire des débuts de la JOC, diplomová práca UCL, Louvain, 1967, s. 130.

medzi samotnými mladými pracujúcimi navzájom, keďže kňaz je v tomto prostredí často v pozícii „votrelca“.⁸³

Pri vzniku a zakladaní hnutia sa silno presadilo aj významné „laické trio“, ktoré následne spolupracovalo s Cardijnom na významných miestach v rámci celonárodnej štruktúry Fernand Tonnet – prezident, Paul Garcet – hlavný pokladník, Jacques Meert – generálny sekretár. Aj vďaka ich pôsobeniu postupne rastie počet účastníkov na študijných týždňoch i delegátov na kongresoch. Po samotnom vzniku organizácie je veľkou výzvou a potrebou práca na jej štruktúre. Už v roku 1925 existuje 13 regionálnych združení a 180 lokálnych sekcií.⁸⁴ Na kongrese v 1926 v Namure sa schádza okolo 1500 delegátov.⁸⁵

Po roku 1925 sa hnutie JOC rýchlo rozvíja a spresňuje svoju víziu pôsobenia. Lokálne sekcie sa dostávajú postupne do všetkých častí Belgicka. Terén pôsobenia JOC a JOCF sa citelne rozširuje a v roku 1928 získavajú do užívania pre generálny sekretariát nové priestory na Rue de Palais 90 v Bruseli. Hnutie organizuje množstvo voľnočasových aktivít a programov, a to nielen pre svojich členov, ale pre širšie publikum. Postupným rozširovaním aktivít sa dostávajú na hranicu, kde je už hnutie značne finančne vyčerpané. Dochádzajú k presvedčeniu, že ako organizácia nemôžu fungovať len na báze darov. Sú nútení riešiť finančnú otázku rozhodnutím zaviesť členské poplatky, ktoré by sa potom využívali na lokálnej, regionálnej a národnej úrovni hnutia. Zavedenie členského predstavovalo istú motiváciu k vernosti hnutiu rovnako, ako aj zvyšovalo sebestačnosť celej organizácie, avšak bola to veľká zmena vo zvykoch takýchto organizácií. V roku 1926 predstavoval týždenný členský poplatok 25 centimov, z toho 5 pre lokálnu sekciu, 10 pre regionálnu sekciu a 10 pre generálny sekretariát. Tento poplatok v danej dobe predstavoval ekvivalent ku cene 2 kilometrov na železnici, tabuľke čokolády, alebo polovici pomaranča. Členské známky sa lepili v podobe známok na členskú kartu. Nábor nových členov sa dial väčšinou neformálnou cestou počas rôznych stretnutí, agitačnú úlohu mali aj ich vlastné periodiká – noviny, brožúrky a kalendáre, ktorým bola prikladaná veľká dôležitosť. JOC od začiatku komunikoval aj prostredníctvom tlače, už medzi rokmi 1925-1927 vychádzal jeho buletín s dvojmesačným intervalom. Od roku 1929 vychádza ako týždenník. Dlhšie práce sa začali vydávať v takzvanej Editions Jocistes. Tieto snahy

⁸³ L. Bragard, *La jeunesse ouvrière Chrétienne. Wallonie-Bruxelles. 1912-1957*, Brusel 1990, s. 64, 68-69.

⁸⁴ Pre ilustráciu uvádzam regionálne združenia s počtom ich lokálnych sekcií: Brusel 19, Charleroi 16, Huy 18, La Louvière 13, Liège 28, Mons 15, Mouscron 10, Namur 13, Nivelles 10, Turnai 8, Verviers 5, Virton 7, Waremmme 18 podľa: M. Walckiers, *Contribution à l'histoire des debuts de la JOC*, diplomová práca UCL, Louvain, 1967, s. 158.

⁸⁵ *Manuel de la JOC, Les éditions jocistes, deuxième édition Belge*, Bruxelles 1930, s. 36

mali smerovať k intelektuálnemu rozvoju jeho členov a k presadeniu nových pastoračných foriem. Okrem vlastnej tlače mal JOC aj svoje odznaky a vlajku. V roku 1926 pri príležitosti kongresu v Namur, vedenie v referáte informuje, že posledná členská karta mužskej sekcie vo Valonskej vetve nesie číslo 12 750. Postupne narastajú miestne sekcie aj počet ich členov. Všetky aktivity tohto hnutia: študijné semináre, kongresy, púte, publikácie boli financované prevažne z ich vlastných zdrojov.⁸⁶

3.4.1. Vzťah JOC a ACJB

Action Catholique bola silne orientovaná na mládež a jej aktivity mali značný úspech, avšak neprenikla do sveta pracujúcich, ktorého dechristianizácia čoraz viac znepokojovala cirkevné authority. V roku 1920 abbé Picard organizuje študentov a vytvárajú študijné krúžky, ktoré sa mali zaoberať touto problematikou. JOC nechcel predstavovať len duchovné hnutie, ale snažil sa bojovať na poli o zlepšovanie pracovných podmienok za rešpekt a sebaúctu. Cardijn, už skoro po vojne pochopil že odhmotnené a čisto duchovné poslanie a zameranie ACJB nemôže osloviť mladých pracujúcich. Obracia sa preto na kardinála Merciera s upozornením, že pri pôsobení medzi mladými pracujúcimi treba mať nohy pevne na zemi a zamerať sa hlavne na ich každodennú realitu.⁸⁷ JOC sa pripája k ACJB súhlasiac s jej štatútmi v otázkach nezávislosti na politických stranách. ACJB uznáva nezávislosť JOC ako organizácie a v rámci svojej štruktúry jej dáva postavenie špecializovaného zväzu. Taktiež akceptuje jej príslušnosť ku Ligue des travailleurs chrétiens. Problémy medzi JOC a ACJB, ktoré pramenili z názorov predstaviteľov ACJB, že sa JOC približuje až príliš Lige a teda politickému angažovaniu nakoniec rieši zásah Ríma, kedy Cardijn po osobnej audiencii u pápeža Pia XI. dosiahol pre JOC ešte väčšiu autonómiu v rámci ACJB a potvrdenie postavenia špecializovaného združenia. Prvý národný kongres sa koná 19. apríla 1925 v Bruseli, potvrdzuje štatúty ako aj spojenie s ACJB. V priebehu apríla dochádza k ustanoveniu výboru na čele s Fernandom Tonnetom, Cardijn je menovaný episkopátom za generálneho duchovného správcu JOCu. Na konci roku 1925 tak JOC disponoval základnou organizačnou štruktúrou (192 lokálnych sekcií, 13 regionálnych zväzov) i programom. Jedným zo základných princípov

⁸⁶ L. Bragard, *La jeunesse ouvrière Chrétienne. Wallonie-Bruxelles. 1912-1957*, Brusel 1990, s. 109-121 a 140-143.

⁸⁷ P. Joy, R. Lewin, *L'Eglise et le mouvement ouvrier en Belgique*, Bruxelles 1967, s. 191-192.

ku ktorým sa opakovane prihlásil bolo aj úplné zrieknutie sa politických aktivít.⁸⁸ Následne prebieha ešte včlenenie hnutia Jonge Werkman, ktoré na jar 1924 začína formovať abbé Bloquaux v Antverpách. Po stretnutí s Cardijnom v júli v Bruseli prijímajú štatúty JOC, čím sa položili základy rozvoja JOC v dvoch vetvách frankofónnej a flámskej.⁸⁹ Postupne sa formuje aj ženská línia tohto hnutia JOCF. Každá z vetví mala vlastné vedenie, organizáciu, spojovala ich vlastne len postava Cardijna, ktorý bol generálnym duchovným správcom pre JOC (aumônier général de la JOC), a od roku 1928 sa venoval výhradne tejto funkcii a poslaniu.

ACJB musela vynakladať veľké úsilie aby udržala v organickom zväzku všetky organizácie venujúce sa mladým katolíkom. Jej zakladateľ abbé Brohée sa od začiatku stavia proti JOC a hovorí o nutnosti jeho priamej spätosti s ACJB. Úspech JOC spočíval práve v tom, proti čomu sa stavala ACJB a jej vrcholoví predstavitelia, v špecializácii katolíckej akcie na vymedzené sociálne prostredie.⁹⁰ Postavenie a vzťah medzi ACJB a JOC môžu z časti ilustrovať aj tlačoviny. JOC sa snaží rýchlo odpútať od produkcie ACJB vlastnými formátmi. Projekty, ktoré začal abbé Brohée napríklad v podobe časopisu *Le Blé qui lève* nie sú v JOCu prijaté a len postupne sa transformujú nato, aby poslúžili ďalším špecializovaným organizáciám, ktoré začínajú stavať na podobných princípoch ako JOC. *Le Blé qui lève* sa stalo základom pre formujúci sa JEC (jeunesse etudiants chretiens) les Cahiers de la Jeunesse catholique pre JUC (univerzitný spolok mladých katolíckych univerzitných študentov). Ďalšie špecializované aktivity dali vzniknúť Jeunesse agricole chretiens – JAC. Postoj belgického episkopátu zostával dlho voči JOC neistý, od jeho rozvoja si udržiavali odstup až do roku 1928. Kardinál Mercier, aj keď mal dobré vzťahy s Cardijnom, ani ostatní biskupi neboli JOCu nijak zvlášť naklonení a to aj z toho dôvodu ako píše Aloïs Simon, že nestáli pri jeho založení. Ich postoj bol, že ho tolerovali. Samotný názov hnutia bol pre nich o niečo prijateľnejší ako u jeho myšlienkového a programového predchodcu Jeunesse Syndicaliste, keďže nijako neodkazoval na odbory, voči ktorým nemali veľkú dôveru. Po smrti Merciera v roku 1926 nastupuje ako jeho nástupca Van Roey, ktorý voči JOCu zastával v podstate rovnaký

⁸⁸ Manuel de la JOC, Les editions jocistes, deuxième edition Belge, Bruxelles 1930, s. 123.

⁸⁹ R. Aubert, Organisation et caractère des mouvements de jeunesse catholiques en Belgique, in: De Rosa, Gioventu cattolica dopo l'unità. 1868-1968. Politica e storia XXVIII. Rome, 1972, s. 291-296.

⁹⁰ R. Aubert, Organisation et caractère des mouvements de jeunesse catholiques en Belgique, in: De Rosa, Gioventu cattolica dopo l'unità. 1868-1968. Politica e storia XXVIII. Rome, 1972, s. 301.

postoj.⁹¹ JOC požiadal o oficiálne uznanie na schôdzi biskupov 24. a 25. júla 1926, kde mu bola potvrdená rámcová dohoda s ACJB. Pri tejto príležitosti biskup každej belgickej diecézy zložil podporu 1 000 frankov pre jocistické hnutie.⁹² Začiatkom tridsiatych rokov (v novembri 1931) je na JOC zo strany episkopátu znova vyvíjaný tlak aby sa vrátilo do AC a teda aj pod ich úplnú autoritu. A obmedzilo akékoľvek aj vedľajšie politické aktivity, spolupráca s robotníckym hnutím zostala možná, ale musela sa limitovať výhradne na doménu socio-ekonomickú.⁹³ O príčinách tohto tlaku so strany episkopátu sa zmienim v ďalšej časti tejto práci. V nasledujúcom období tridsiatych rokov a vojnového obdobia sa vzťah medzi ACJB a JOC stabilizuje a nie je nijako napätý. Dalo by sa povedať, že Cardijn si získava veľkú dôveru a jeho program je silne podporovaný. Táto podpora nesporne súvisela aj so silným medzinárodným ohlasom hnutia a s rastúcou autoritou jeho tvorca.

3.4.2. Pôsobenie JOCu medzi svojím členstvom

JOC malo byť organizáciou, ktorá sa pre svojich členov mala stať nielen reprezentatívnym telom, ale aj systémom služieb a pomoci. V duchu tohto zamerania už od jeho vzniku badať snahy o vytvorenie systému služieb, ktoré by tvorili „sociálnu záchrannú sieť“ a svojim členom by napomáhali v zvládaní ich momentálnych ťažkostí. Samotné služby sa v priebehu existencie JOCu menili a prispôbovali, avšak prvé z nich môžeme sledovať už krátko po vzniku hnutia. Služby mali rôzny rozmer od možnosti zvýhodneného sporenia, cez knižnice (kde boli knihy so zameraním hlavne na ekonómiu, odbornú pracovnú sféru, techniku, obchod, náboženstvo), zapožičiavanie premietacej aparatury pre lokálne sekcie až ku programom zameraním na mladé dievčatá, ktorým ponúkali pomoc pri zostrovaní ich výbavy (postel'ná bielizeň, uteráky, utierky, obrusy), tak že im hnutie pomáhalo pri šporení na ňu a pri jej nákupe. V snahe o zlepšovanie pracovných podmienok v továrňach sa JOC taktiež spolupodieľal na organizovaní rôznych ankiet medzi svojimi členmi, čím sa vedenie snažilo zistiť, na čo by sa mali zamerať a kde by sa mali ešte angažovať. Keďže základným presvedčením hnutia bol názor, že ku zmene pracovných podmienok môžu prispieť len samotný pracujúci a JOC ich v tom môže len podporovať.

⁹¹ Joseph-Ernest Van Roey (1874-1961) študoval na jezuitskom kolégiu potom na malom a následne na veľkom seminári v Malines, kde v 1897 bol vysvätený za kňaza. Následne pokračoval vo svojich teologických štúdiách na univerzite v Louvain. Ako kanonik sa zúčastňoval na ekumenických rozhovoroch s anglikánmi v Malines, organizovanými Mercierom. V 1926 sa stáva arcibiskupom a v 1927 ho pápež menuje kardinálom.

⁹² L. Bragard, *La jeunesse ouvrière Chrétienne. Wallonie-Bruxelles. 1912-1957*, Brusel 1990, s. 100-101.

⁹³ E. Gerard, P. Wynants, *Histoire du mouvement ouvrier chrétien en Belgique*, Leuven 1994, s. 454.

K tomu mala napomáhať aj celková štruktúra organizácie. Členovia JOCu sa musia navzájom podporovať, mali by sa poznať a spolupracovať, JOC by mal napomáhať k zmene ich postojov, zvykov a pracovných podmienok. V priebehu rokov 1925-1930 boli medzi anketovými témami napríklad: otázka hygieny, výber povolania, príprava na prácu, cestovanie do práce, náboženský život mladých, pracovný život, postoje vlastníkov tovární, navštevovanie kaviarní.⁹⁴ Tieto ankety zabezpečovali cenný zdroj informácií a podnetov do budúcnosti, rovnako ako aj istú formu reflexie činnosti hnutia.

Už krátko po vzniku si hnutie uvedomovalo, že mladých treba podchytiť ešte predtým ako v 14. rokoch skončia s povinnou školskou dochádzkou a veľká časť z nich bude nútená hľadať si zamestnanie. Preto je v roku 1927 založený „Pré-JOC“, ktorý mal mladých pripravovať a správne nasmerovať ešte pred týmto kritickým momentom. Pré-JOC bol obvykle organizovaný ako skupinky asi o 10 členoch, ktoré sa zúčastňovali prehliadok dielní, oboznámili sa s podmienkami a prípadnými hrozbami, rovnako aj so samotným hnutím JOC a systémom služieb, ktoré im môžu pomôcť. Venovali sa hlavne otázkam výberu zamestnania. Vzdelávacie krúžky sa stretávali dvakrát do mesiaca a dôkladne sa zaoberali mnohými témami z každodenného života či náboženstva – snažili sa vysvetľovať aj sociálne postoje cirkvi.⁹⁵ Metódy pôsobenia a vzdelávania u Pré-JOC boli adaptované. Táto stratégia pôsobenia sa ukázala ako veľmi prospešná pre budúcich pracujúcich, keďže sa mohli zoznámiť s pracovnými podmienkami omnoho skôr ako ukončia školu. Ale aj pre hnutie, v medzivojnovom období sa Pré-JOC stará v istom zmysle aj o nábor budúcich nových členov. V období druhej svetovej vojny bola táto časť hnutia nosnou, keďže mobilizáciou a následným vojnovým zajatím dochádza k výraznému poklesu počtu starších členov.

Ďalšia zo služieb bola pretavením snáh, ktoré mala už Jeunesse Syndicaliste v roku 1912, napomáhať mladým pri správnom výbere budúceho povolania. V roku 1925 na prvom národnom kongrese JOC sa objavuje samostatná kapitola venovaná profesnej orientácii. V 1927 JOC zakladá prvé stredisko profesnej orientácie v Bruseli, o tri roky je toto stredisko už plne vyprofilované a ponúka už aj voľné pracovné miesta a pomoc pri hľadaní ubytovania. Pôsobenie tohto centra sa ďalej rozvíja aj na regionálne zväzky. Od novembra 1940 vznikajú dve samostatné vetvy tohto servisu francúzska a flámska. Táto služba

⁹⁴ L. Bragard, *La jeunesse ouvrière Chrétienne. Wallonie-Bruxelles. 1912-1957*, Brusel 1990, s. 121-125, a *Manuel de la JOC, Les éditions jocistes, deuxième édition Belge, Bruxelles 1930*, s. 172.

⁹⁵ L. Bragard, *La jeunesse ouvrière Chrétienne. Wallonie-Bruxelles. 1912-1957*, Brusel 1990, s. 129.

vzniká v snahe napomáhať rodičom a samotným mladým k spoznaniu daností a predpokladov pri výbere budúceho zamestnania. Tieto snahy podporujú aj združenia vlastníkov, ktorí si tak mohli lepšie vyberať budúcich zamestnancov. Koncepcia služby profesej orientácie je založená na potrebe napomáhania mladým ľuďom pri výbere zamestnania. Zahrňovala zdravotne psychologické vyšetrenia, všímal sa ich školské výsledky aj osobnostné charakterové predpoklady. Po vojne sú služby tohto servisu monopolizované štátom, v koncepcii sociálneho štátu, a význam JOCu aj šírka jeho aktivít značne upadá.⁹⁶ JOC prostredníctvom týchto aktivít stál pri zrode modernej zamestnaneckej politiky.

Snahu o adaptáciu na potreby členov predstavuje aj pôsobenie medzi mladými pracujúcimi združenými v JOCu počas vojenčiny. Úlohou miestnych organizácií bolo pripraviť svojich členov ešte pred odchodom na vojenčinu na nové prostredie a na ťažkosti, s ktorými sa môžu stretnúť v posádke. Vedenie JOCu sa už v dvadsiatych rokoch snaží aby sa nepretrhli kontakty medzi členmi ani potom, čo vstúpia do kasárni. Aj preto prebiehali jednania s vedením armády, ktoré mali zabezpečiť možnosť stretávania sa týchto skupín mladých mužov. Presadzovala sa myšlienka, že aj v kasárňach by sa mali rozvíjať osobné a pracovné schopnosti mladých mužov. Rovnako ako aj aktívne využívanie času, pokračovanie v študijných aktivitách v skupinkách a zúčastňovanie sa na náboženskom živote. Centrálnemu vedeniu JOCu sa tieto požiadavky u armády podarilo presadiť, a tak za pomoci vojenských kňazov mohla organizácia JOC fungovať aj v prostredí vojenských výcvikových posádok, pričom členovia JOC boli odvádzaní v skupinkách ku rovnakým posádkam.⁹⁷

Najväčší rozmach služieb ponúkaných zo strany JOC badať v tridsiatych rokoch kedy sa prejavujú dôsledky hospodárskej krízy. Jednotlivé služby však pretrvali aj po jej odznení až do začiatku vojnovnej okupácie Belgicka, kedy sa istým spôsobom transformujú. Mnohé z týchto služieb značne predstihli svoju dobu a dokázali promptne reagovať na potreby spoločnosti na poli, kde sa v danej dobe ešte neangažoval štát. O ich ďalšom rozvoji sa zmienim v príslušnej časti práce.

⁹⁶ D. Nokerman, *La jeunesse ouvrière chrétienne pendant la guerre (1940-1945)*, diplomová práca UCL, Louvain la Neuve, 1975, s. 252-258.

⁹⁷ Manuel de la JOC, Les éditions jocistes, deuxième édition Belge, Bruxelles 1930, s. 116-117.

3.4.3. Štruktúra JOCu

Štruktúra organizácie sa snažila podporovať myšlienku demokratického riadenia hnutia samotnými členmi a o čo najbližšie priblíženie k prostrediu pracujúcich. Základnou jednotkou bola lokálna sekcia, ktorá bola zostavená obvykle na farskej úrovni. Lokálna sekcia bola riadená komisiou o troch až desiatich členoch. Jej hlavnou úlohou bola blízkosť a nápomocnosť svojim členom pri riešení ich každodenných problémov, rovnako ich mala motivovať v aktívnom apoštoláte. Lokálna sekcia sa schádza aspoň raz do mesiaca. V základných bodoch boli tieto stretnutia zložené z modlitby, čítania a krátkeho komentára k evanjeliu. Stretnutia ďalej slúžili k hodnoteniu aktivít, plánovaniu ďalších udalostí, pričom počas stretnutí sa členovia obvykle zoznámili aj s novým číslom Bulletin de dirigeants. Následne prebiehala diskusia o udalostiach z pracovného i celospoločenského života a výber členského. Stretnutia neboli vedené len v takomto oficiálnom duchu, väčšina času bola vyplnená najrôznejšími voľnými aktivitami.

Regionálne združenie JOC malo na starosti všetky lokálne sekcie a bolo riadené regionálnou radou, zloženou z delegátov lokálnych sekcií. Početnosť delegátov závisela rovnako od veľkosti lokálnej sekcie. Lokálna sekcia musela mať aspoň 25 členov, dvaja delegáti zastupovali sekciu do 50 členov, traja sekciu nad 50 členov. Regionálna rada volená na rok sa stretávala mesačne. Na starosti mala prípravu aktivít, podávanie správ a podnetov na generálny sekretariát JOC. Vytvárala a prerokúvala kalendár regionálnych akcií a dôležitých rozhodnutí, pričom správy z jednaní boli zasielané na generálny sekretariát vždy do 15. dňa v mesiaci, tak aby ich zhrnutie mohlo vyjsť v Bulletin de dirigeants. Hlavne regionálne sekretariáty sú podľa Manuel de la JOC miestom, kde sa celé hnutie prezentuje navonok a preto prízvukuje, že by tam mal vládnuť poriadok, priateľská atmosféra a duch otvorenosti k potencionálnym záujemcom aj samotným členom.

Nad regionálnym združením JOC stojí Comité général – generálny výbor, ktorý bol zložený z duchovného správcu, prezidenta, sekretára, generálneho pokladníka a ich zástupcov, delegátov regionálnych združení a jedného kňaza, ktorý bol obvykle zároveň riaditeľom cirkevného sociálneho diela v niektorej z cirkevných provincií. Comité général sa schádza najmenej každé dva mesiace v Bruseli, pričom zástupcovia regionálnych združení mali právo voľby svojich delegátov do generálneho výboru. Disponovali hlasmi podľa početnosti daného regionálneho obvodu. Dvoma hlasmi pre združenia menšie ako 500 členov, tromi pre združenia s 500 až 1000 členmi, štyrmi hlasmi pre združenia s 1000 až 2000, a piatimi pokiaľ malo regionálne združenie nad 2000 členov.

Vedenie samotného hnutia predstavoval Generálny sekretariát hnutia, taktiež so sídlom v Bruseli. Bol zložený z prezidenta, pokladníka, sekretára a hlavného duchovného správcu. Do jeho pôsobnosti patrilo dohľad nad publikačnou činnosťou hnutia. Rovnako sa staral aj o zhromažďovanie dokumentácie, zastrešoval vydávanie preukazov, pripravoval ankety, výskumy, kongresy, pomáhal regionálnym organizáciám pri príprave študijných dní. Generálny sekretariát sídli v La Maison jociste v Bruseli na ulici Rue de Palais 90. Táto budova ponúkala dostatočný priestor nielen pre samotný sekretariát, ale aj pre širšie zázemie. Okrem kancelárie tu boli umiestnené aj kaplnka Krista kráľa, knižnica či kantína.⁹⁸

3.4.4. Metódy pôsobenia, aktivity hnutia

So vznikom JOCu sa podarilo Cardijnovi otvoriť nové perspektívy v pastorálnej oblasti a apoštoláte laikov, ktoré sa už nekoncentrovali ako v 19. storočí len na ochranu a konzerváciu kresťanského prostredia, ale snažili sa vyjsť v ústrety svetu a jeho požiadavkám v aktívnej evanjelizácii. V apoštoláte sa snažil priblížiť každodennej realite laikov v ich životnom prostredí.⁹⁹ Cardijn dbal hlavne na rozmer vzdelávania – rozvíjajúce sa štyri vetvy JOCu sa sústredili u mladých pracujúcich na výchovu v oblasti morálky, ktorá stála už na spomínaných princípoch: „*entre eux, par eux, pour eux*“ – medzi nimi, s nimi, pre nich. Táto výchova mala viesť k zodpovednosti, cez pomerne pragmatický prístup k sociálnej realite na základe metódy: „*voir, juger, agir*“ (uzri, zhodnoť, reaguj). Od konca dvadsiatych rokov bol program zostavený z dvoch základných častí: náboženskej a sociálnej. Prvá sledovala rozvoj individuálny, druhá dbala na kolektívny prvok v rámci konkrétneho sociálneho prostredia a skupiny. K náboženskému poslaniu sa vyjadruje Manuel de la JOC takto: „*Náboženská výchova tvorí jeden zo základných pilierov. Hlavným prístupom je samo objavovanie duchovného života a jeho prehlbovanie, ktoré smeruje k vlastnému apoštolátu a aktívnemu zapojeniu do života cirkvi. V morálnej oblasti, kde by JOC mal byť príkladom morálky v akcii a v každodennom živote, si za cieľ kladie smerovanie k nadobudnutiu: disciplíny, sebaúcty, poslušnosti, štedrosti, lásky, poriadku, pozornosti a oddanosti.*“ Sociálne napredovanie a výchova by: „*v žiadnom prípade nemalo stáť na poučkách a teóriách, ale naopak malo by sa presadzovať cez*

⁹⁸ Manuel de la JOC, Les éditions jocistes, deuxième édition Belge, Bruxelles 1930, s. 124-155.

⁹⁹ R. Aubert, Organisation et caractère des mouvements de jeunesse catholiques en Belgique, in: De Rosa, Gioventù cattolica dopo l'unità. 1868-1968. Politica e storia XXVIII. Rome, 1972, s. 300.

vlastnú skúsenosť členov, ktorí by mali hľadať odpovede na rozmanité problémy.“ Podporujú sa snahy po rozvinutí novej pastoračnej teológie, ktorá by rozpracovala spojenie s pedagogikou. V hnutí vládne presvedčenie, že veľké stretnutia by sa mali popri vzdelávaní niesť v rodinnom a priateľskom duchu.¹⁰⁰ V celkovom zhodnotení prístupov v hnutí časom môžeme vidieť prevažujúcu orientáciu na náboženskú stránku hnutia, pričom sa do istej miery opúšťa od silného sociálneho programu čím sa celé hnutie približuje Katolíckej akcii.

Celé hnutie bolo nepochybne ovplyvnené myslením a smerovaním Josepha Cardijna, ktoré sa pomaly transformovalo pôsobením dobových prúdov a podnetov a tak sa pretavilo do celkového obrazu JOCu. Začiatkom dvadsiatych rokov bol Cardijn silným zástancom práv robotníkov. Na základe encykliky *Rerum novarum* a sociálnych doktrín cirkvi sa snažil o vybudovanie hnutia kresťanských robotníkov, ktoré by bolo autonómne od katolíckej buržoázie. Po prvej svetovej vojne, a predchádzajúcim profilovaním sa, dochádza k názoru, že nechce vytvoriť ani odborovú akciu ani politický spolok. V priebehu dvadsiatych rokov sa zrieka aj malých politických vplyvov, takisto sa zo JOCu stráca aj odborárske zameranie. JOC sa dostáva na pozície, z ktorých presadzuje prvky náboženskej a morálne-sociálnej výchovy. Hnutie sa chce stať istým garantom náboženského a morálneho pôsobenia v špecifickom sociálnom prostredí. Aj po tomto zblížení s AC sa však stále snaží zachovať základné charakteristiky hnutia v otázkach jeho riadenia samotnými členmi a v silnom zameraní na propagovanie apoštolátu laikov. V tomto duchu sa inšpiruje aj novou koncepciou v eklesiológii presadzovanou v súvislosti s pontifikátom Pia XI. a encyklikou *Quadragesimo anno* z roku 1931, kde sa prvý krát prezentovala cirkev ako *Mystické Kristovo telo*, čím sa podporila myšlienka dôležitej úlohy laikov v cirkvi. Encyklika bola inšpirovaná dielom francúzskeho profesora dogmatiky Palémona Glorieux. Cardijn na tieto podnety reaguje svojou koncepciou vývoja hnutia, ktoré by ešte silnejšie odpovedalo na potreby spoločnosti. Za piliere hnutia v tejto dobe označil: vieru v Boha, a presadzovanie životnej skúsenosti a metód pôsobenia JOCu. JOC sa aj naďalej sústredil na angažovanie v každodennom živote svojich členov. Po stránke liturgickej presadzovali zúčastnenosť pri bohoslužbách, hnutie zavádza dialogické omše s participáciou veriacich. V študijných krúžkoch sa zaoberali používaním misálu, liturgického kalendára, otázkou krstu, apoštolátom chorých a sviatosti manželstva. Pastoračné aktivity a zapájanie mladých

¹⁰⁰ Manuel de la JOC, Les éditions jocistes, deuxième édition Belge, Bruxelles 1930, s. 218-219, 223-224, 261.

do bohoslužby a života cirkvi sa prejavovali najviditeľnejšie v činnostiach a programoch, ktoré pripravoval JOC okolo Vianoc a Veľkej noci. Tieto aktivity rok pri roku naberali na sile a dôležitosti. JOC sa snažil dosiahnuť aby ich komunita pracujúcich prežívala spoločne. Časté bolo organizovanie rôznych púti, zhromaždení. V septembri 1929 v rámci svätého roku pozýva Pius XI. JOC na púť do Ríma. Samotná púť sa pripravovala vyše 12 mesiacov. Zážitky a dojem z tejto cesty bol pre 1500 mladých z JOC a KAJ o to silnejší, že množstvo členov nikdy nebolo v zahraničí, niektorí ani v hlavnom meste Bruseli. Audiencia u pápeža zanechala silné stopy nielen u samotných účastníkov, ale aj v širšej spoločnosti, ktorá o tom bola informovaná aj prostredníctvom celonárodnej tlače. Piovi XI. doniesli ako dar pracovné oblečenie, ktoré vyrobili ručne, audiencia trvala tri hodiny. Pápež vyzval mladých pracujúcich k akcii a k misijnému pôsobeniu v ich pracovnom prostredí. Návšteva Vatikánu a Ríma sa stala pre účastníkov nezabudnuteľným zážitkom. Na jeseň 1931 nasledovala púť dievčat, ktoré sa zastavili aj v Miláne a Assisi. O ceste z roku 1931 vieme, že stála asi 1500 frankov čo predstavovalo nutné dlhodobejšie šetrenie.¹⁰¹

JOC mal snahu ponúknuť mladým ľuďom projekt života, projekt spoločnosti, v ktorej by mohli nájsť dimenziu osobnú, ako aj kolektívnu a to všetko vo viere a vzájomnom priateľstve. JOC predstavoval vo svojich pôvodných charakteristikách a pohľade na život istý typ utópie, ktorá hľadala svoje miesto v meniacej sa spoločnosti. V duchu priateľstva a vzájomnej úcty sa rozvíjal aj spôsob apoštolátu u tohto hnutia. Malo ísť o nepretržité pôsobenie, ktoré bolo prežívané v lokálnej skupine – exkurzie, športové preteky, debaty, participácia na akciách robotníckeho boja, kampaniach solidarity.¹⁰²

Podľa JOCu musí byť vzdelávanie celistvé vo viacerých oblastiach: profesionálnej, rodinnej, náboženskej, morálnej, intelektuálnej, sociálnej. Cardijn sa snažil o výchovu mladých ľudí, *„ktorí by sa jagali – ligotali svojimi znalosťami, dobrým srdcom a nehanbili sa za svoj pôvod.“*¹⁰³ Zdôrazňoval dôstojnosť a hrdosť, pričom tie kladie do opozície s pocitmi menejcennosti, ktoré často charakterizovali mentalitu robotníkov. Mladých pracujúcich chcel presvedčiť o ich spoločenskej váhe a povzbudiť k rešpektu ku sebe samým. Vzdelávanie by malo byť motivujúce a malo by viesť ku nadobudnutiu pocitu

¹⁰¹ E. Gerard, P. Wynants, Histoire du mouvement ouvrier chrétien en Belgique, Leuven 1994, s. 452-458, a L. Bragard, La jeunesse Ouvrière Chrétienne. Wallonie- Bruxelles 1912-1957, Bruxelles, 1990, s. 190.

¹⁰² L. Bragard, La jeunesse Ouvrière Chrétienne. Wallonie- Bruxelles 1912-1957, Bruxelles, 1990, s. 28-29.

¹⁰³ J. Cardijn, Education générale des adolescentes ouvrières, in: La femme belge, février 1922, s. 882-889, citované podľa: L. Bragard, La jeunesse Ouvrière Chrétienne. Wallonie-Bruxelles. 1912-1957, Brusel 1990, s.69.

plnej zodpovednosti za seba, ale aj za prostredie, v ktorom sa práve človek nachádza. Toto učenie sa zodpovednosti by malo prebiehať v prostredí s maximom slobody. Cardijn preferoval prístup, ktorý by skôr presviedčal než donucoval. Od mladých pracujúcich očakával aktívnu participáciu na farskom živote, rovnako ako aj na mnohých iných aktivitách. Metódy mali byť nastavené tak, aby nebolo badať predeľ medzi výchovou náboženskou a profesionálnou – odbornou, morálnou či sociálnou. Rovnako aj teoretické vzdelávanie malo plynule prechádzať a miešať sa so vzdelávaním prostredníctvom akcie.¹⁰⁴ Objavuje sa tu presvedčenie, že vzdelávací program hnutia musí byť postavený oveľa širšie, tak aby sa doň mohlo zapojiť vo svojom prirodzenom prostredí čo najviac mladých pracujúcich. Musia mať možnosť sa aktívne spolupodieľať na zmene svojho pracovného prostredia, čím môže dôjsť ku rechristianizácii. Myšlienka nutnosti prispôbiť apoštolát tomuto prostrediu, poukazuje na základný fakt, že „*mladí pracujúci dneška sú robotníckymi triedami zajtrajška*“. Pričom táto skupina narastá, a pokiaľ sa o ňu špeciálne nezačne zaujímať dôjde k jej úpadku a zničeniu všetkých doterajších výsledkov, ktoré priniesli všetky sociálne, ekonomické a politické reformy (reforma povinnej školskej dochádzky, zákazu práce maloletých v ťažkých podmienkach, volebné právo, sociálne poistenie).¹⁰⁵

JOC apeluje, na mladých aj na verejnosť, vo svojom základnom programe faktom, že sami mladí pracujúci musia chápať, že v 14. rokoch keď opúšťajú školu ich vzdelanie ešte nie je kompletné. Je to vek kedy by sa ešte malo výchovne pôsobiť na človeka. Táto výchova nemôže byť ponechaná len náhodným stretnutiam, čítaniu, a pôsobeniu kamarátov. Treba ich motivovať ku rozvoju toho, čo do nich zasadila škola. Zdravý úsudok treba rozvíjať študijnými krúžkami, či večerným čítaním. Mladý človek má byť podľa Cardijna vedený k tomu, aby sa naučil hľadať svoje prázdne miesta v poznaní a postupne ich zaplňal. Mladých treba motivovať ku dychtivosti po nových poznatkoch z histórie, geografie, techniky, aby si tak rozširovali vlastný horizont. Radosť z tohto hľadania, spoznávania a nachádzania by ich samých k tomu mala spätne motivovať. V týchto aktivitách a snahách ich treba podľa JOCu správne viesť. Vo vzdelávaní mladých pracujúcich vidia zároveň aj veľkú výzvu a úlohu pre napĺňanie poslania sociálneho apoštolátu. Vzdelávanie by malo dbať aj na istú estetickú výchovu, nie v zmysle nejakého luxusu, ktorý by bol mladým pracujúcim nedostupný skôr treba upozorňovať na dôležitosť vnímania toho, čo ich

¹⁰⁴ L. Bragard, La jeunesse Ouvrière Chrétienne. Wallonie-Bruxelles. 1912-1957, Brusel 1990, s.69

¹⁰⁵ Manuel de la JOC, Les éditions jocistes, deuxième édition Belge, Bruxelles 1930, s. 50.

obklopuje. „*Umeleckú bohatosť našich múzeí, monumentov, krásu našich regiónov, skutočnosť literatúry, prenikavosť hudby. Treba ich viesť ku estetickému cíteniu a prežívaniu tak formovať ich chute*“.¹⁰⁶ Popri rozvoji intelektuálnom sa upozorňuje aj na postavenie výchovy k morálnemu životu, ktorá je videná ako nevyhnutný doplnok. V ich veku a pri ich pracovných skúsenostiach nabera toto zameranie na dôležitosť. Keďže sú vystavovaní veľkým nebezpečenstvám. „*Morálna výchova im musí vštiepiť najprv úctu k sebe samým, k svojej hodnote ako človeku a ako ku kresťanovi. Treba ich naučiť vnímať svoju osobnú slobodu i zodpovednosť. Treba ich posmeľovať v odvahe, a túžbach po lepšom živote. Učiť ich sebadôvere. Musia cítiť, že im niekto verí, oceňuje ich snahy*“.¹⁰⁷

JOC požaduje uvedomovať si nevyhnutnosť vzdelávania mladých pracujúcich a to kontinuálne so zameraním na viacero oblastí: intelektuálnu, morálnu, náboženskú, sociálnu, psychickú, estetickú. Toto vzdelávanie by sa malo nadobúdať v študijných krúžkoch. Ich program by nemal predstavovať len sériu lekcí a konferencií z rôznych oblastí, ale mal by smerovať ku rozvoju a vyvinutiu ďalšej akcie, ktorá by rozvíjala ich samotných. Tieto krúžky musia vychádzať prvotne z ich vlastných skúseností. V nazeraní JOCu sú účastníci v prvom rade živým učebným materiálom pre samotný študijný krúžok. Jeden pre druhého vo svojom živote a práci personifikujú problémy mladých pracujúcich, a tak sa stávajú naraz učiteľmi i poslucháčmi. Študijné krúžky by nemali začínať abstraktnými definíciami spoločnosti, mzdy, práce, odborov. Mali by prebiehať formou rozhovoru na konkrétnych živých príkladoch. „*Treba klásť presné otázky na život a prácu, ako: Kde pracujete? Ako ste sa k tejto práci dostali? Aké sú pracovné podmienky?... Keďže takéto prieskumy vedú k lepšiemu pochopeniu ich problémov a k vyvodu záverov*“ Ten, kto má takýto krúžok viesť má byť pre svojich účastníkov len moderátorom, podnecovateľom, trénerom, živým príkladom organizácie a akcie. V priateľskej atmosfére ich má viesť aj ku aktívnemu apoštolátu a činnosti vo svojom prostredí, má ich vystríhať a chrániť pred morálnou degradáciou a náboženskou krízou.¹⁰⁸

Okrem rozvoja osobnosti sa JOC cez svoje pôsobenie chce zasadiť aj v snahách o zvyšovanie bezpečnosti či pracovnej hygieny. A to aj formou vzdelávania v oblastiach prvej pomoci. Všima si množstvo pracovných zranení, ktoré často vedú až k invalidite a neschopnosť reagovať na tieto zranenia priamo v prostredí dielní. Koncom 20. rokov sa

¹⁰⁶ Manuel de la JOC, Les editions jocistes, deuxième edition Belge, Bruxelles 1930, s. 54-55.

¹⁰⁷ Manuel de la JOC, Les editions jocistes, deuxième edition Belge, Bruxelles 1930, s. 56-57.

¹⁰⁸ Manuel de la JOC, Les editions jocistes, deuxième edition Belge, Bruxelles 1930, s. 73-76.

preto objavuje na programe študijných dní aj kurz prvej pomoci. Rovnako program pamätá aj na tých, ktorí sa po rôznych zraneniach už nedokážu vrátiť k pôvodnej práci a na potrebu ich preškolenie, aby zvládali iný typ práce, ako aj na ich morálnu podporu a motiváciu k novému učeniu sa. V spolupráci so zamestnávateľmi sa JOC zaväzuje k presadzovaniu zvyšovania hygienických štandardov továrni, keďže podmienky v akých pracovali nielen mladí pracujúci boli častokrát až neznesiteľné. Ventilácia, osvetlenie, odstraňovanie uhoľného prachu, upratovanie priestorov, topenie, ochrana pred vlhkosťou, všetky tieto aspekty boli často podceňované a zanedbávané. V mnohých dielnach neboli dostupné ani umývadlá, šatne a priestory kde by sa mohlo jesť, robotníci jedávali v špíne vedľa prístrojov. JOC sa pridáva k dobovým diskusiám o úprave pracovnej dobe a snaží sa presadiť postoj, že pracovná doba by mala byť prispôbena veku a silám mladých pracujúcich. Striktne stojí proti práci v noci a v nedele. Prácu v noci pre pracujúcich mladších 18 rokov úplne odmieta. Stanovisko k nedeľnej práci hovorí o tom, že by k nej malo dochádzať len v nevyhnutných prípadoch a aj vtedy by malo byť umožnené pracujúcim zúčastniť sa na omši.¹⁰⁹

3.4.5. Medzinárodná expanzia a ohlasy

Od roku 1927 začína expandovať JOC aj do ostatných krajín v prvej fáze hlavne európskych ako : Francúzsko, Švajčiarsko, Juhoslávia, Maďarsko a Španielsko. V roku 1935 pri príležitosti 10. výročia založenia belgického JOCu sa osláv zúčastňujú delegácie predstaviteľov katolíckej mládeže z 26 krajín. Po návrate zástupcov združení z týchto osláv badať v niektorých krajinách istú inšpiráciu JOCom. Podobne orientované mládežnícke organizácie sa začínajú formovať aj v krajinách ako: v Sýrii, Kolumbii, Anglicku, Írsku, Poľsku, Indočíne, Luxembursku či na území dnešného Slovenska. V roku 1939 sa pripravuje vyše 6000 jocistov z rôznych krajín na spoločnú cestu do Ríma, avšak tri dni pred jej plánovaným začiatkom vypukne vojna a tak je táto cesta zrušená.¹¹⁰ Z obdobia jej príprav sa nám dochovala správa spísaná Cardijnom, ktorá informuje o stave a rozvoji organizácie v rôznych krajinách, v priebehu tridsiatych rokov. V mnohých krajinách JOC pôsobil v užšom prepojení na Katolícku akciu. Francúzske prostredie bolo s JOC oboznámené už od jeho vzniku. Na ustanovujúcom kongrese belgického JOCu v apríli

¹⁰⁹ Manuel de la JOC, Les éditions jocistes, deuxième édition Belge, Bruxelles 1930, s. 89-98.

¹¹⁰ Elements historiques sur la JOC internationale, Dossier special de la JOC internationale, Bruxelles 1977, ARCA, s. 3.

1925 sa zúčastnili aj dvaja kňazi z Francúzska: abbé Paul Six, riaditeľ sociálneho diela severu Francúzska a Achille Danset, jezuita z Paríža, ktorí následne podporili rozvoj a vznik francúzskeho JOCu v 1927. Po desiatich rokoch možno o tejto organizácii hovoriť ako o najsilnejšom reprezentantovi mladých pracujúcich, chlapcov aj dievčat vo Francúzsku. JOC sa tu tešil aj silnej podpore v najvyššom klére. JOC a JOCF združuje 250 000 pracujúcich a jeho noviny vychádzajú v náklade 520 000 exemplárov, z toho 15 000 v nemčine pre potreby Alsaska-Lotrinska. V roku 1929 abbé Kohl zakladá hnutie v Luxembursku, ktoré je silno naviazané na bruselskú centrálu. Španielsky JOC pred občianskou vojnou bol rovnako ako portugalský v silnom kontakte s belgickým centrom. Rozvíjal sa hlavne v Katalánsku a v Baskitsku, pôsobením abbé Boneta. Po nastolení ľavicovej vlády sa podobne ako proti iným náboženským organizáciám aj proti JOC zdvíha značný odpor. Vo Švajčiarsku zakladá v roku 1934 abbé Maréchal národný sekretariát JOC a JOCF so sídlom v Ženeve. JOC zaznamenáva veľký úspech a na prvom národnom kongrese sa účastní v Ženeve 20 000 účastníkov. V Maďarsku sa JOC rozvíja a vytvára aj množstvo služieb, ponúka mladým pomoc pri ubytovaní a stravovaní a hľadaní práce. Tieto služby boli v maďarskom prostredí podporované aj zo strany episkopátu. JOC tu vydáva časopis o ôsmich stranách v náklade 1500 až 1700 kusov. Voľnočasové krúžky pripravujú každú nedeľu exkurzie, výlety na bicykli a letné tábory, často organizované na dunajskom ostrove Csallókőz. Veľké zhromaždenie pri príležitosti sviatku svätého Jozefa priťahuje do Budapešti množstvo mladých maďarských pracujúcich. Do Juhoslávie prichádza JOC cez horlivé pôsobenie jezuitského kňaza Tomislava Poglajena, ktorý študoval v Belgicku v Louvain a následne sa spolupodieľal na založení JOC v Zagrebe. Cardijn píše, že dúfa že toto pôsobenie nájde zapálených ľudí pre ďalší rozvoj JOCu v tejto mladej krajine.¹¹¹ Toto jeho konštatovanie až povzdych možno odôvodniť aj tým, že snahy o založenie samostatného JOC v Juhoslávii neboli veľmi dobre prijaté a tamojšia organizácia sa stretala zo značným odporom zo strany biskupov.¹¹² Poľské pôsobenie katolíckej akcie, z ktorej JOC vychádzal, označuje Cardijn za veľmi plodné. Organizácia Obrodzenie, ktorá vzniká v júni 1929 vo Varšave, má podobné zameranie aké presadzoval aj JOC a s belgickým prostredím bola aj v úzkom kontakte. Na svojom zasadnutí 29. a 30. júna 1929 vo Varšave vyzýva delegátov M. Chacinski na: „*spoluprácu a solidaritu medzi mladými pracujúcimi a študujúcimi na vedení sociálneho programu, ktorý by stál na princípoch kresťanskej spravodlivosti, morálnej a materiálnej opory a takto sa aktívne*

¹¹¹ J. Cardijn, La J.O.C. dans le monde, ARCA HIST HP M/JOCI CAR, s. 2-9.

¹¹² Père Tomislav Kolakovic, Fonds Cardijn, Archives générales du royaume, I 234, 1700.

*staval proti socialistickej, komunistickej a revolucionárskej propagande, ktorá je nebezpečná pre krajinu.*¹¹³ Poľská delegácia asistovala aj na Jubilejnom kongrese JOC v roku 1935, rovnako plánovali účasť na púti do Ríma. V tridsiatych rokoch sa v úzkej spolupráci s Belgickom rozvíja aj JOC v Anglicku a Írsku. V Československu rozšírenie JOCu v tridsiatych rokoch narážalo na už existujúce hlavne telovýchovné organizácie čo si všima aj Cardijn počas svojej návštevy v Prahe. Kňazské prostredie prejavuje tomuto hnutiu značné sympatie, ale jeho pôsobenie medzi pracujúcimi nie je nijak silné.¹¹⁴ V Kanade započína s formovaním JOCu otec Roy v Montreale v roku 1931. Prvý národný kongres hnutia sa uskutočnil v 1935 taktiež v Montreale, kde sa zišlo niekoľko tisíc mladých pracujúcich. Do USA sa JOC dostáva cez Portugalsko a Kanadu. Na jeho rozvoji sa podieľali aj americkí seminaristi z Louvain, medzi najaktívnejších patrila abbé Kanaly vysvätený v 1938, ktorý každoročne organizoval študijné týždne. V USA sa prvý jocistický kongres uskutočnil 18. mája 1939 v Oklahoma-City, pod vedením Williama Kelleyho. JOC sa v USA rozvíja aj v New Yorku, New Hampshire, Chicagu, Illinois, Clevelande, Ohu, Detrote a Kalifornii. Medzi členmi je množstvo prisťahovalcov hlavne z Írska. JOC sa ešte v tridsiatych rokoch rozvíja v Mexiku, Salvadore, Kostarike, Ekvádore, Venezuele, a v Kolumbii kam preniká z Kanady. Na národnom kongrese 15. augusta v Bogote sa schádza okolo 10 000 účastníkov. Podobne sa zakladajú aj prvé lokálne sekcie v Brazílii, Argentíne, Sýrii, Libanone, Tunise a v severnej Afrike, belgickom a francúzskom Kongu, Oceánii, či Číne a Japonsku. Bruselská centrála sa snažila byť s týmito novými centrami v stálom kontakte, tak aby im mohla byť čo najviac nápomocná.¹¹⁵ O tejto snahe svedčí aj časté organizovanie medzinárodných stretnutí a študijných dní (1932 medzinárodné stretnutie v Bruseli, 1935 kongres v Bruseli, 1937 kongres v Paríži, 1946 stretnutie v San José). Počas druhej svetovej vojny väčšina organizácii v Európe pracuje v utajení. JOC sa prispôbuje tejto situácii, tak aby mohol čo najlepšie odpovedať na potreby mladých. Rozvoj vo vojnovej dobe zaznamenáva hlavne v Argentíne, Brazílii, Strednej Amerike a západnej Afrike.

Šírenie organizácie na medzinárodnom poli malo pozitívny vplyv na renomé a postavenie celého JOCu v Belgicku. Rýchli rozvoj v rokoch 1925 až 1930 bolo nutné zohľadniť aj vo

¹¹³ La J.O.C. polonaise demande la collaboration de la jeunesse intellectuelle, novynový výstrižok, Fonds Cardijn, Archives générales du royaume, I 234, 1119/1, v Poľskom prostredí môžeme aj prostredníctvom tohto krátkeho úryvku vidieť silné antikomunistické naladenie, ktoré okrem postojov vychádzajúcich z cirkevného prostredia v sebe obsahovalo aj silné nacionalistické motívy odrážajúce sa vo fungovaní takýchto mládežníckych organizácií.

¹¹⁴ J. Cardijn, La J.O.C. dans le monde, ARCA HIST HP M/JOCI CAR, s. 12.

¹¹⁵ J. Cardijn, La J.O.C. dans le monde, ARCA HIST HP M/JOCI CAR, s. 13-23.

vzťahu ku Cardijnovi, z ktorého sa stáva postupne uznávaná osobnosť s množstvom kontaktov. Po prvotných nezhodách, aj vedenie hnutia ACJB musí plne akceptovať koncepciu pôsobenia, ktorú predstavoval JOC.¹¹⁶

3.5. Vývoj hnutia v rokoch 1930-1940

V tridsiatych rokoch Belgickom rezonujú aj témy readaptácia zamestnancov, každoročné dovolenky a snahy o presadenie 40 hodinového týždenného pracovného času v ťažkých a nebezpečných zamestnaniach. Séria štrajkov v roku 1936 pritlačila na prijatie mnohých zákonov, ktoré sa snažia zlepšovať podmienky pracujúcich. K presadeniu každoročnej dovolenky, ktorá by bola platená zamestnávateľom aj pre robotníkov dochádza 8. júla 1936. Neskôr je prijatý aj zákon o 40 hodinovom pracovnom týždni.¹¹⁷

Ekonomická kríza, s ktorou Európa zápasila od roku 1930, neobišla ani Belgicko. Konfrontácia s mnohými problémami núti JOC rýchlo reagovať a pomôcť svojim členom. Jedným z najväčších problémov bola nezamestnanosť, ktorá silne zasiahla mladých pracujúcich. Mladí pracujúci boli jednými z prvých koho sa prepúšťanie dotýkalo. Pomoc v tejto situácii ponúkajú najprv lokálne združenia, s narastajúcim počtom nezamestnaných sa tieto aktivity centralizujú na národnej úrovni hnutia. Veková skupina od 14 do 25 rokov bola medzi nezamestnanými silne zastúpená a jej počet v období 1933-1935 narastal. Počet mladých nezamestnaných bol značne vysoký už na začiatku roka 1933, postupne ďalej narastá a kulminuje v júni 1935, v priebehu 1936 klesá.¹¹⁸

JOC reaguje na tieto skutočnosti veľmi rýchlo v novembri 1931 uskutočňuje prieskum, aby lepšie spoznal priority, následne nato zostavuje program, ktorý predkladá aj vláde a parlamentu, s ktorými sa snaží jednotne postupovať. Predložený program obsahoval niekoľko základných bodov ako predĺženie povinnej školskej dochádzky, skrátenie pracovnej doby, ďalej hovoril o znížení veku na odchod do dôchodku na 60 rokov, obmedzení práce pre vydaté ženy, ktoré by sa podľa týchto návrhov mali starať o rodinu a deti, ako aj o organizácii verejnoprospešných prác, ktoré mali okrem zníženia nezamestnanosti pôsobiť aj na vytváranie pracovných návykov, dovzdelávanie a teda

¹¹⁶ R. Aubert, Organisation et caractère des mouvements de jeunesse catholiques en Belgique, in: De Rosa, Gioventu cattolica dopo l'unità. 1868-1968. Politica e storia XXVIII. Rome, 1972, s. 316.

¹¹⁷ B. S. Chlepner, Cent ans d'histoire sociale en Belgique, Bruxelles 1956, s. 240, 304, 313.

¹¹⁸ P. Wynants, La jeunesse ouvrière chrétienne face au chômage des jeunes (1931-1936), in: Revue belge d'histoire contemporaine, X., 1979, č.3, s. 465-468.

lepšiu prípravu na pracovný proces. Postupne sa časť týchto požiadaviek a návrhov presadzuje do praxe. Dňa 31. júla 1935 vláda rozhodla o predĺžení školskej dochádzky o dva roky, proti čomu sa zdvihla kritika, ktorá argumentovala, že takto dôjde len k poklesu úrovne vzdelávania a k preplnenosti škôl. Aj mnohí rodičia na túto zmenu reagujú negatívne, keďže ak si deti našli akúkoľvek aj zle platenú prácu, prinášali do rodinného rozpočtu viac ako keď boli v škole. JOC vo svojom programe navrhuje aj skrátenie pracovnej doby na 40 hodín týždenne u všetkých profesií. Podľa jeho prepočtov by takto bolo možné zvýšiť počet aktívne pracujúcich o 10-20%.¹¹⁹ Počíta aj s organizovaním kurzov pre nezamestnaných či rozvinutím pracovno-poradenských služieb.¹²⁰ JOC neobmedzoval pôsobenie len na politické prostredie. Cez tlač, rádio, organizovanie stretnutí a seminárov zahájil silnú kampaň, v ktorej informoval o ťažkostiach mladých čo stratili zamestnanie. Takto sa snažil zmeniť obraz, ktorý o hnutí a jeho snahe o presadenie spomínaných reforiem vytvárala hlavne konzervatívna tlač. V nej bol JOC vykresľovaný ako združenie bezohľadných špekulantov. V snahe o presadenie sa v tejto kampani, ale aj v širších kontextoch začína hnutie vydávať svoj nový žurnál, mesačník *Le Jeune Chômeur* približne v počte 30 000 výtlačkov, vo flámskom prostredí vychádza jeho jazyková mutácia *De Jonge Werklooze*.¹²¹

V rokoch 1931 až 1936 vedie JOC naozaj mnohorakú kampaň reagujúcu na zmeny v spoločnosti. Okrem už fungujúcich služieb, začína aj s novými konkrétnymi formami pomoci, ktoré sú riadené z praktických dôvodov jednotne z národným sekretariátom hnutia, avšak stále dostupné na regionálnej úrovni organizácie reagujúc na nové potreby. Prostredníctvom prerozdeľovania materiálnej pomoci – odevov, obuvi, uhlia, pomocou pri hľadaní lacného ubytovania, službou zdravotnej starostlivosti v spolupráci so *Société medical belge de Saint-Luc*, vytváraním voľno časových programov, ale aj cez fond finančnej pomoci nezamestnaným, ktorý čerpal z darov, pravidelných príspevkov a zbierok sa snaží pokryť tieto potreby. V roku 1932 vzniká pracovné centrum v Tourneppe, ktoré skoro štyri roky zabezpečovalo prácu, program a stravu pre mladých nezamestnaných. Vedenie týchto táborov presadzovalo myšlienku spoločnej práce v priateľskej atmosfére so silným nábožensko-výchovným aspektom. Tieto centrá fungovali v Tourneppe,

¹¹⁹ V roku 1935 vyčlenila vláda 3,5 miliardy frankov na verejné práce na obdobie rokov 1935-1938. Tým sa podarilo vytvoriť podmienky pre zamestnanie 95 000 robotníkov.

¹²⁰ P. Wynants, *La campagne de la jeunesse ouvrière chrétienne en faveur des jeunes chômeurs (1930-1936)*, diplomová práca UCL, Louvain la Neuve, 1976, s. 54-79.

¹²¹ P. Wynants, *La jeunesse ouvrière chrétienne face au chômage des jeunes (1931-1936)*, in: *Revue belge d'histoire contemporaine*, X., 1979, č. 3, s. 470.

Nonceveux, Lorcé a ich bránami prešlo asi 1100 mladých nezamestnaných. Tieto projekty sa však potýkali so značnými finančnými problémami. Pre finančné zabezpečenie týchto diel bol v novembri 1932 zriadený Fonds national de Secours, do ktorého prispeli hneď na začiatku pápež Pius XI. cez nunciatúru sumou 1000 frankov, priatelia JOCu 13 500 frankov a kráľovná Elisabeth sumou 25 000. Na spolufinancovaní sa podieľali aj Université de Louvain , ACJB a čitatelia Jeune Chômeur. Fond preinvestoval viac ako 100 000 frankov v období do mája 1933 a okolo milióna do roku 1935.

Od roku 1928 preniká JOC silne aj do premyslených prostredí, kde mali pomerne silné zázemie ľavicovo orientované strany a spolky. S rozvojom spomínaných aktivít, ktoré sa snažili o pomoc mladým sa zvyšuje napätie medzi JOC a Jeunesses gardes socialistes (JGS),¹²² ktorá bola politicky napojená na Parti Ouvrier Belge (Belgická robotnícka strana). Počiatočná rivalita prerastá do otvoreného sporu, ktorý prebieha koncom roka 1930 a kulminuje v marci až apríli 1931, pokračovanie tejto kampane badať až do roku 1935. Prebiehala hlavne na stránkach tlačovín JOC¹²³ a JGS a to v podobe článkov, publikovaných brožúr, ale aj protestných zhromaždení. Od februára 1931 zahájila JGS ostrú proti-jocistickú kampaň snažiac sa podľa vlastných slov „*obnoviť pravdu v krajine, demaskovať osôb, ktoré stoja za JOCom a ich premyslených krokov, ktoré bránia jednotu pracujúcich*“.¹²⁴ Celá kampaň silne kritizuje JOC. Okrem narušania jednoty pracujúcich ho obviňuje aj zo zhovievavosti voči nepravosti plynúcej z kapitalizmu, z pokrytectva a spreneverenia sa voči základným princípom, ktoré hlásal Kristus. Kriticky pozerajú aj na jeho prílišné náboženské smerovanie, podriadenosť hierarchii, padajú až obvinenia z náboženskej demagógie. Neskôr sa objavujú v kampani aj názory, že zameranie JOCu je blízke fašizujúcim skupinám ako Légion National,¹²⁵ či podobe

¹²²Jeunes gardes socialistes vznikajú v 1890 v Bruseli. Pred vypuknutím krízy bolo toto hnutie len málo známe. Istý rozvoj zaznamenáva koncom dvadsiatych rokov, teda v rovnakom období ako JOC. JGS boli naviazané na POB. V roku 1929 majú asi 5000 členov, počet ich členov silne narastá so silnejúcimi prejavmi hospodárskej krízy v roku 1930 – 7800 členov, 1931 – 9400 členov, 1932 – 14 000, 1933 až 25 000 členov. Na konci roka 1936 dochádza k zlúčeniu Jeunes gardes socialistes s úniou Jeunesses communistes Podľa: P. Wynants, *La JOC belge face au socialisme et au communisme (1930-1940)*, in: P. Delwit, J. Gotovitch, *La peur du rouge*, Bruxelles 1995, s. 56.

¹²³ JOC má v tejto dobe už pomerne silné zázemie v oblasti vlastnej tlače v 30. rokoch mu vychádzajú periodiká ako: Jeunesse Ouvrière, Bulletin des dirigeants, Notes de Pastorale pour la JOC, Joie et Travail, Bulletin des dirigeants pour la JOCF, De Jonge Werkman, Ons leidersblad, Poos tenblad, Lenteleven, Richtlijnen.

¹²⁴ Fernand Godefroid, *Les Jocistes et la guerre*, Sport et Socialisme, 11.12.1930, citované podľa: Wynants P., *La controverse Cardijn – Valschaerts (mars-avril 1931)*, in: *Revue belge d'histoire contemporaine*, XIII., 1982, č. 1, s.106.

¹²⁵ Légion National, nacionalistická skupina založená v roku 1922 postupne silne ovplyvnená talianskym fašizmom. Pramenila hlavne z katolíckeho frankofónneho prostredia. Pod vedením P. Hoornaerta oslovuje

organizovania mládeže presadzovanej Hitlerom v Nemecku. JOC odpovedá na túto kampaň pomere tvrdo. Reaguje protikampaňou kde kritizuje JGS hlavne za prílišnú politickú a ideovú naviazanosť na POB, nedostatočnú vzdelávaciu zložku hnutia ako aj za snahu o dechristianizáciu. Negatívne sú videné aj metódy pôsobenia JGS, ktoré charakterizujú brutalitou, násilím a neustálymi vyhrážkami. Touto obrannou kampaňou sa dostáva JOC do sporu aj s konzervatívnymi katolíckymi kruhmi, ktorým sa zdá aktivita a zapálenie JOCu príliš veľké a obávajú sa, že by sa mohlo stať časom nekontrolovateľné. Celú túto problematiku vzťahu JOC a JGS ako aj reakcie JOC si podrobne všímajú aj noviny *Rappel*, ktoré boli publikované od roku 1900 továrnickou rodinou v Charleroi a zastávali stanoviská blízke konzervatívnemu katolicizmu. Redakcia časopisu vstupuje do debaty medzi JOC a JGS, kde síce bráni JOC, ale zároveň ho kritizuje za prílišnú snahu o samostatnosť a nezávislosť od postojov cirkevnej hierarchie a hnutí ako AC. Silnejú hlasy, že JOC ako organizácia by sa nemal nijako spájať, alebo zbližovať s organizáciami, ktoré majú čoby len malý politický rozmer a to ani pri presadzovaní čisto sociálnych záležitostí. Rovnako sa kladie dôraz na jeho ideovú jednotu s myslením a postojmi katolicizmu. JOC sa s týmito názormi stotožňuje a pre ďalšie obdobie si ich aj osvojí čím sa nepochybne vyhol mnohým komplikáciám prípadne až neskoršej kompromitácii. JOCu sa aj po týchto konfliktoch podarilo ustáť svoje pozície a naďalej si zachovať značnú samostatnosť, od ideovo blízkych hnutí ako AC či ACJB, snažiac sa o aktívne pôsobenie a napomáhanie sociálnemu prostrediu, z ktorého hnutie pramenilo. Rôzne ataky zo strany *Jeunes Gardes Socialistes* prichádzali až do roku 1936, kedy si podľa Paula Wynantsa nachádzajú JGS nový predmet záujmu a silnej kritiky: trockistov v *Action Socialiste Révolutionnaire* a neskôr rasistické hnutie.¹²⁶

3.5.1. Reakcie na predvojnový vývoj

Počas tridsiatych rokov zažíva JOC periódu rozvoja, rastie jeho organizačná štruktúra aj počet členov. Pokračuje vo svojich vzdelávacích a náboženských aktivitách. K celospoločenskému vývoju sa aj naďalej vyjadruje prostredníctvom svojich tlačených

množstvo mladých ľudí. Neskôr sa jej časti menia až na paramilitantné skupiny, ktoré sa zaplietajú do mnohých pouličných roztržiek so socialistami.

¹²⁶ P. Wynants, *La jeunesse ouvrière chrétienne face au chômage des jeunes (1931-1936)*, in: *Revue belge d'histoire contemporaine*, X., 1979 č.3, s. 471, 475-479, a P. Wynants, *La campagne de la jeunesse ouvrière chrétienne en faveur des jeunes chômeurs (1930-1936)*, diplomová práca UCL, Louvain la Neuve, 1976, s. 149-152, 214., P. Wynants, *La controverse Cardijn – Valschaerts (mars-avril 1931)*, in: *Revue belge d'histoire contemporaine*, XIII., 1982, č. 1, s. 105-110.

periodík: Jeunesse ouvrière, Joie et travail, Le jeune chômeur, kde prezentuje aj kritické názory na diktatúry, totalitárne režimy, alebo usporiadanie v Belgicku. Hnutie sa vyhyba vplyvom a pôsobeniu myšlienok Maurrasovej Action Française v belgickom prostredí. Cardijn a jeho spolupracovníci sa dlhodobo angažovali v otázkach demokratizácie v Belgicku a v snahe o riešenie flámskych problémov vyzývali k dialógu a spolupráci. Cardijn sa rovnako vymedzuje voči fašizmu a komunizmu postojom, ktorý stál proti zbožšťovaniu – deifikácii politického vodcu a podriaďovaniu sa širokých mas jednej osobe. Neváha označiť Mussoliniho za najnebezpečnejšieho človeka v Taliansku, kritizovať obmedzenie pôsobnosti Katolíckej akcie zo strany talianskych úradov, aktivity v Etiópii a Albánsku či o Hitlerovi hovoriť ako o antichristovi. Otázke antisemitizmu sa Cardijn nikdy nevenoval samostatne, vyjadrenie k tejto téme zahŕňal do postoja boja proti rasizmu, kde ako nosnú myšlienku pre hnutie presadzuje volanie po ľudskosti a bratstve medzi všetkými ľuďmi.¹²⁷ Na začiatku tridsiatych rokov, kedy sa stupňujú antisemitské nálady si JOC všimá tento problém, avšak značne ho relativizuje: „*Netreba naivne veriť vo všetko, čo nám novinári predkladajú o aktuálnom utlačovaní nemeckých židov. Nezabúdajme, že všetky veľké medzinárodné informačné agentúry sú v rukách židov, ktorí takto vplyvajú na obsah novín. Poukazovali tieto agentúry tak energicky, presne a v takom množstve na utlačovanie katolíkov v Mexiku alebo v Rusku?*“¹²⁸ V nasledujúcich rokoch po krvavých udalostiach krištáľovej noci sa tento pohľad mení. Victor Fallais, prezident JOCu, sa vyjadruje k tomuto násiliu takto: „*Rozhodne netreba, aby židia mali v štáte priveľký vplyv. Rozumieme tomu, ak občas verejná autorita štátu za účelom presadenia rovnomerného rozloženia vplyvu presadí isté obmedzenia v počte židov v niektorých profesiách. Ale, odmietame podporovať – nasledovať tých, čo obviňujú židov zo všetkých zločinov a všetkého zla na zemi, keďže vieme, že nie sú jedinými jeho pôvodcami... S cirkvou a pápežom, sme proti antisemitizmu.*“¹²⁹ Po otvorení prvého koncentračného tábora 20. marca 1933 v Dachau sa niekoľko krát o tejto skutočnosti zmieňujú aj tlačoviny JOC, informujú o jeho zaplňaní politickými odporcami, robotníkmi a katolíkmi. Nijak špeciálne si však nevšímajú obmedzovanie slobôd a šikanovanie židovského obyvateľstva. Takýto spôsob informovania a prístupu rovnako ako názory na limitáciu verejného vplyvu židov

¹²⁷ F. Rosart, E. van Assche, Face à la déferlante brune, La jeunesse ouvrière chrétienne et l'émergence des fascismes européens 1930-1939, in : F. Rosart, Entre jeux et enjeux, Mouvements de jeunesse catholiques en Belgique 1910-1940, Louvain-la-Neuve 2002, s. 239-248.

¹²⁸ J.O.C., 15 avril 1933, n° 15-16, s. 226., cit. podľa: F. Rosart, E. van Assche, Face à la déferlante brune, La jeunesse ouvrière chrétienne et l'émergence des fascismes européens 1930-1939, s. 256.

¹²⁹ La Jeunesse ouvrière, 20 novembre 1938, s.1, cit. podľa: F. Rosart, E. van Assche, Face à la déferlante brune, La jeunesse ouvrière chrétienne et l'émergence des fascismes européens 1930-1939, s. 257.

boli pre Victora Fallaisa a dané prostredie prijateľné, čo nepochybne pramenilo aj z postojov katolíckeho prostredia, kde bol latentný antisemitizmus (antijudaizmus) často veľmi prítomný. Celkovo však môžeme konštatovať, že hnutie sa k židovskej otázke vyjadruje s pomerným oneskorením a jej dosah z počiatku značne zľahčuje.¹³⁰

Na stránkach viacerých periodík, ktoré vydával JOC sa riešili aj otázky spojené s vývojom v Nemecku. Autori článkov sa spytujú na budúcnosť Nemecka pod Hitlerovým vedením, všímajú si aj postavy misnistra propagandy Josepha Goebbelsa, vedúceho predstaviteľa hitlerovej mládeže Baldura von Schirach i teoretika nacizmu Rosenberga.¹³¹ Hľadajú na postavenie mladých nemeckých pracujúcich, všímajú si sociálne postavenie a rozvoj Hitlerjugend pričom poukazujú na opúšťanie kresťanských ideálov. Znižovanie počtu nezamestnaných a energická sociálna politika nebránia JOCu v jasnom pohľade na nacistický režim: *„Zdá sa, že tak skvelé výsledky nedosiahla žiadna krajina rovnako efektívne. Ale úsilie vynaložené ríšou je veľmi špeciálne, keďže nijako nekorešponduje so zlepšením ekonomickej situácie krajiny... Iba železnej diktatúre sa podarilo zregrutovať tisíce indivíduí do pracovných táborov, kde boli podriadení skutočnej vojenskej disciplíne a zapáleniu porovnateľnému s tým, ktoré si vynucuje dav.“*¹³² JOC poukazuje aj na nedostatok slobody v štátnych organizáciách a absencii záujmu robotníkov. Joseph Arendt, Cardijnov spolupracovník, kritizuje podriadenie všetkých odborových socialistických i kresťanských organizácií: *„Hitlerismus zničil nemecký socializmus... Robotníci si vybrali možnosť nasledovať Hitlera pred obranou vlastného presvedčenia. Títo robotníci rozbíjali okná socialistických centrál, z ktorých vyhánali aktivistov. Podobný osud čoskoro postihol aj kresťanské odbory. Jeden z našich odborových predákov sa zúčastnil v Düsseldorfe za svetla fakiel 4000 robotníkov osláv 44. Hitlerových narodenín, vstupu do otroctva. Aj toto je obraz ľudí bez presvedčenia a ideálov.“*¹³³

K olympijským hrám v Berlíne v roku 1936 (kde bola belgická delegácia zložená z 133 atlétov), ktoré vyvolali silnú celospoločenskú debatu sa JOC nijak zásadne nevyjadruje. V tejto situácii naďalej presadzuje svoj postoj z roku 1930, ktorý podporoval snahy o rozvoj telesnej zdatnosti u svojich členov a poukazoval na chýbajúci program v oblasti

¹³⁰ F. Rosart, E. van Assche, Face à la déferlante brune, La jeunesse ouvrière chrétienne et l'émergence des fascismes européens 1930-1939, s. 257.

¹³¹ F. Rosart, E. van Assche, Face à la déferlante brune, La jeunesse ouvrière chrétienne et l'émergence des fascismes européens 1930-1939, s. 251.

¹³² Joie et trafil, juin 1936, s. 92. Cit. podľa: F. Rosart, E. van Assche, Face à la déferlante brune, La jeunesse ouvrière chrétienne et l'émergence des fascismes européens 1930-1939, s. 252.

¹³³ Joie et trafil, octobre 1935, s. 155. Cit. podľa: F. Rosart, E. van Assche, Face à la déferlante brune, La jeunesse ouvrière chrétienne et l'émergence des fascismes européens 1930-1939, s. 253.

výchovy k fyzickému rozvoju širokých mas. Na stránkach jocistických periodík sa medzi februárom a augustom 1936 objavujú reportáže zo zimných hier v bavorskom Garmisch-Partenkirchene a letných hier v Berlíne, pričom ich autori ignorujú kampaň bojkotu proti týmto hrám.¹³⁴

Pápežským dokumentom *Mit brennender Sorge* z 14. marca 1937 o národnom socializme a *Divini redemptoris* z 18. marca 1937 o komunizme sa venoval v jocistickej tlači značný záujem. V roku 1938 prichádzajú otázky, kde sa Nemecko zastaví v svojom územnom napredovaní, čo príde po Rakúsku a Československu? Situáciou v Nemecku sa JOC v svojich publikáciách zaoberal nad rámec obvyklého záujmu. Rovnakým spôsobom nikdy predtým nevenoval pozornosť medzinárodnej politike.¹³⁵ Môžeme predpokladať, že tieto články boli podnetom aj k mnohým diskusiám na stretnutiach jednotlivých lokálnych sekcií a viedli ku záujmu o vnímanie politického a spoločenského diania u členskej základne JOCu.

Situácia v Španielsku takisto nezostáva bez záujmu tlače a vedenia organizácie. Tento záujem bol možno ešte silnejší, keďže samotná organizácia JOC sa v Španielsku rodí až na začiatku tridsiatych rokov a to do značne komplikovanej situácie. Následne naberá silnú členskú základňu hlavne v Katalánsku, ktoré bolo rozvinutou priemyselnou oblasťou, kde sa však dostáva do konkurencie s robotníckymi i liberálne anachristickými organizáciami. JOC si po abdikácii kráľa Alphonza XIII. od začiatku mája 1931 všíma a reaguje na kampaň namierenú proti cirkvi zo strany niektorých ľavicových skupín: *„Španielsko chce taktiež pracovať na zlepšovaní podmienok pracujúcich, avšak bojom proti náboženstvu to nedosiahne. Ocítá sa tak len na koľaji, ktorá vedie k anarchizmu a pohanstvu. Aj my si prajeme len to dobré pre našich španielskych pracujúcich bratov a preto dúfame, že tieto perzekúcie čoskoro skončia.“*¹³⁶ O nepokojoch a ich dopade na cirkev (zničené kostoly a kláštory, nepriateľstvo voči duchovenstvu) informuje pomerne rýchlo, pričom tejto téme venuje veľkú pozornosť. Rovnako nemešká v prejave spolupatričnosti so španielskymi pracujúcimi. La Jeunesse ouvrière ako jednu z príčin nepokojov kriticky prezentuje nedostatočný záujem o sociálnu politiku, a to aj zo strany španielskych katolíkov: *„Je isté*

¹³⁴ F. Rosart, E. van Assche, Face à la déferlante brune, La jeunesse ouvrière chrétienne et l'émergence des fascismes européens 1930-1939, s. 254-256, J-CH. Sombreffe, La participation de la Belgique aux Jeux olympiques de Berlin en 1936, in: Revue Belge d'Histoire Contemporaine, XXVIII., 1998, 3-4, s. 405-443.

¹³⁵ F. Rosart, E. van Assche, Face à la déferlante brune, La jeunesse ouvrière chrétienne et l'émergence des fascismes européens 1930-1939, s. 259.

¹³⁶ La persécution religieuse en Espagne, in: JOC, n° 45, 7. November 1931, s. 714, citované podľa: E. van Assche, La jeunesse ouvrière chrétienne face à la montée des fascismes européens (Allemagne- Italie- Espagne) de 1933 à 1939, diplomová práca UCL, Louvain-la- Neuve, 1988, s. 109.

že keby sa aj španielski katolíci viac angažovali na sociálnom poli, lepšie presadzovali katolícke hodnoty aj v každodennom živote, snažili sa byť nápomocní robotníkom v nadobúdaní ľudskejších životných podmienok, ich krajina by možno dnes nebola v ohni a krvi.“¹³⁷ Po vypuknutí vojny sa na svojich stránkach pýta: „Aký bude výsledok tohto boja? Aký režim bude mať zajtra Španielsko? Nikto to nemôže vedieť povedať. Bude to vojenská diktatúra so všetkou biedou, brutalitou a nebezpečenstvom podobných režimov? Bude to komunistická diktatúra so svojou triednou nenávisťou a protináboženským bojom? Úbohé Španielsko!... JOC sa nestavia do pozície medzi vládou v Madride a tú v Burgoose. Musí sa ale postaviť za mladých pracujúcich, aby ich chránil pred klamlivou revolúciou, ktorá môže priviesť robotnícku triedu k otroctvu a barbarstvu.“¹³⁸ JOC sa stavia proti všetkému násiliu a neprávosti v Španielsku, snaží sa byť neutrálny, kladie si len otázku, čo sledujú jednotlivé štáty ak podporujú jednu, alebo druhú stranu konfliktu a prečo sa radšej nepresadia v zastavení tohto krviprelievania. Po celý čas chápe vojnu ako nehumánnu a nabáda k mieru. Reakciu Svätej stolice z 28. augusta 1937, ktorá uznáva novú vládu, či list španielskych biskupov, ktorý sa snaží ospravedlniť vojnu si jocistická tlač nijako nevšímala a prechádza to mlčaním. To nás môže prekvapovať, keďže JOC bol vždy poslušným voči cirkevnej autorite a vnímavý k španielskym problémom, ktorým sa v tejto dobe venuje veľká pozornosť v belgických médiách a silene rezonujú v celospoločenskej debate. Nepochybne bol o týchto aktivitách informovaný a môžeme sa len pýtať, prečo k nim nezaujal stanovisko. Dodnes však nepoznáme presné dôvody, prečo sa o týchto udalostiach mlčalo. Naproti tomuto zrejmemu mlčaniu, sa JOC aktívne snažil zúčastňovať od júna 1937 na rôznych druhoch pomoci od organizovania zbierok potravín a šatstva až po prípravu projektov na prijatie španielskych utečencov a hľadanie nových belgických rodín pre španielske deti, ktoré prišli o rodičov.¹³⁹

Proti socializmu a komunizmu sa energicky stavia hnutie už od svojho vzniku, do roku 1935 badať kritiku len na socialistov, od rokov 1936-1937 poukazuje vo svojej rétorike a postojoch už viac na nebezpečenstvo komunizmu. Motiváciou pre tieto postoje bola z počiatku potreba vymedzenia sa a čiastočne aj obrany proti “konkurenčnému hnutiu“

¹³⁷ La jeunesse ouvrière, n° 34, 22 august 1936, s. 1. Citované podľa: F. Rosart, E. van Assche, Face à la déferlante brune, La jeunesse ouvrière chrétienne et l'émergence des fascismes européens 1930-1939, s. 261.

¹³⁸ A propos d'un révolution. Il n'y a plus d'églises ! Il n'y a plus de curés ! Et après ! in : La Jeunesse Ouvrière, n° 31-32, 8. August 1936, s. 1. Citované podľa : E. van Assche, La jeunesse ouvrière chrétienne face à la montée des fascismes européens (Allemagne- Italie- Espagne) de 1933 à 1939, diplomová práca UCL, Louvain-la- Neuve, 1988, s. 113.

¹³⁹ F. Rosart, E. van Assche, Face à la déferlante brune, La jeunesse ouvrière chrétienne et l'émergence des fascismes européens 1930-1939, s. 263-267.

Jeunes gardes socialistes, ktoré sa taktiež snažilo pôsobiť medzi mladými ľuďmi v priemyselnom prostredí.¹⁴⁰ Spory medzi JOC a JGS v rokoch 1930 až 1935 pramenili hlavne z otvoreného nepriateľstva, ktoré prezentovali JGS od februára 1931 v svojej antijocistickej kampani. Pred rokom 1936 sa objavujú v jocistickej tlači len zriedkavo názory na komunizmus či na pomery, ktoré vládnu v Sovietskom zväze. Ich obsah je väčšinou kritický, poukazujú na to, že sa vybrali cestou popierania Boha a pravdy: „Moskva presadzuje ateizmus, rozklad, nenávisť a deštrukciu. Svojich stúpencov rozposiela po celom svete, aby klamali ľudí a rozbíjali ich naozajstné šťastie a pravdu. Jedinou silou, ktorá môže zvíťaziť nad Moskvou a zachrániť civilizáciu je Rím! Pápež!“¹⁴¹ Víťazstvo ľudovej fronty vo Francúzsku 3. mája 1936, vývoj občianskej vojny v Španielsku (17. júl 1936) a vydanie pápežskej encykliky Divini redemptoris 19. marca 1937 privádza JOC ku silnejšiemu kritickému postoju a chápaniu komunizmu ako hrozby. Následne badať aj nárast počtu článkov, ktorých témy sa koncentrujú okolo kritiky komunizmu ako doktríny aj ako politického systému. Sovietsky zväz je prezentovaný ako „nepravý červený raj – faux paradis rouge“. K socioekonomickému systému prejavuje JOC svoju najostrejšiu kritiku vo vyjadrení „socialistické poslanstvo, ktorým sa chvália Sovietsi je rovnaké ako poslanstvo starovekých egyptských pyramíd či rímskeho kolosea, zlepené krvou miliónov otrokov.“¹⁴² Kategoricky odmietajú možnosť spolupráce s Jeunesses communistes jednak z dôvodu úplnej rozdielnosti ich základných doktrín a jednak v presvedčení, že toto hnutie sa nijako reálne nesnaží o zlepšenie podmienok pracujúcich a ide mu len o podnecovanie nepokojov medzi spoločenskými skupinami sledujúc politické ciele. V roku 1938 sa antisocializmus a antikomunizmus v postojoch hnutia dostáva do úzadia, jeho miesto zaberá kritika a obavy z vývoja v hitlerovskom Nemecku.¹⁴³ K následnému vymedzeniu proti komunizmu sa hnutie dostáva až v roku 1945. Komunizmu a jeho dopadom sa venovali študijné dni v januári 1945, kde Cardijn predniesol príspevok zostavený na základe použitia základnej metódy JOCu voir-juger-agir. Komunizmus sa podľa Cardijna prezentuje ľuďom ako nové evanjelium, ktoré sa snaží naprávať všetko zlo a presadiť beztriednu spoločnosť. Cardijn sa stavia proti jeho vnímaniu práce v domácnosti, alebo starostlivosti o deti ako neproduktívnej práce rovnako

¹⁴⁰ P. Wynants, La JOC belge face au socialisme et au communisme (1930-1940), in: P. Delwit, J. Gotovitch, La peur du rouge, Bruxelles 1995, s. 56.

¹⁴¹ Deux villes mondiales... , in: Joie et Travail, júl 1931, s. 104-105, citované podľa: P. Wynants, La JOC belge face au socialisme et au communisme (1930-1940), in: P. Delwit, J. Gotovitch, La peur du rouge, Bruxelles 1995, s. 62.

¹⁴² Ce qui se passe en URSS: une campagne antipascale, in: La jeunesse ouvrière, 9 mai 1936, s. 1, cit. podľa: P. Wynants, La JOC belge face au socialisme et au communisme (1930-1940), s. 64.

¹⁴³ P. Wynants, La JOC belge face au socialisme et au communisme (1930-1940), s. 55-57, 62-63.

ako aj proti vnímaniu materiálneho dostatku nie len ako prostriedku, ale ako konečného cieľa. Je pravda, že všetci ľudia musia profitovať zo svojej práce, avšak komunizmus povyšuje prácu nad náboženstvo, neguje Boha a spiritualitu, zavrhuje individualitu a rodinu, hovorí Cardijn. Ako sa postaviť proti komunizmu? Cardijn vyzýva k nutnosti odmietnutia zla, ale aj ku zodpovednosti zamestnávateľov, ktorí by mali pochopiť problémy pracujúcich a dať im spravodlivú mzdu. Do popredia kladie úctu a rešpekt k ľudskej bytosti a to aj v pracovnom prostredí. Nacizmus a komunizmus majú podľa Cardijna spoločné negatíva: nepriznávajú hodnotu ľudskej osobe ako indivíduu, zaujímajú sa iba o kolektív, nectia si nič iné len materiálne výsledky svojej aktivity a v neposlednom rade sa sústredia len na tento svet a jeho transformáciu. Na otázku, aká ideológia zachráni svet odpovedá, že to nebude ani komunizmus ani nacizmu, ale kresťanstvo, keďže jeho základnými hodnotami sú úcta k človeku, k hodnote rodiny a k politickej demokracii.¹⁴⁴

3.6. JOC a druhá svetová vojna

Dňa 26. augusta 1939 vyhlásilo Belgicko všeobecnú mobilizáciu. Po vypuknutí vojny v septembri a potom, ako Francúzsko a Veľká Británia vypovedali vojnu Nemeckej ríši vyhlásilo Belgicko neutralitu. Prvý dopad vojny na JOC bola mobilizácia a teda znemožnenie plánovanej púte do Ríma. Rovnako ako aj to, že mobilizácia rozložila celú štruktúru mužskej vetvy hnutia. Povoláných bolo 70-80% vedúcich predstaviteľov hnutia, rovnako ako aj značná časť kňazov. V tejto situácii sa aktivity zamerali na Pré-JOC, aby podchytili a angažovali v radoch nových členov. V októbri prestáva vychádzať žurnál JOC. Dochádza k zmene programu na roky 1939-1940.

10. mája 1940 vpadli nemecké jednotky do Belgicka. Nastala panika, civilisti sa snažili uniknúť najprv do neokupovaných zón, neskôr aj do Francúzska. Vláda vydáva nariadenie pre všetkých mužov vo veku 16-35 rokov, že aj keď ešte neboli naverbovaní, predstavujú armádne rezervy a teda sa musia zhromaždiť v Centres de Recrutement de l'Armée Belge (odvodové centrum belgickej armády). Tieto centrá sa formujú aj na francúzskom území a pre belgickú vládu predstavujú armádnú zálohu. Továrne, doprava i administratíva sú paralyzované. Mužská vetva hnutia nemala dôvod zostávať aj naďalej v Belgicku, keďže skoro všetci jej členovia boli buď naverbovaní, alebo odišli do exilu a preto sa rozhodla

¹⁴⁴ D. Nokerman, *La jeunesse ouvrière chrétienne pendant la guerre (1940-1945)*, diplomová práca UCL, Louvain la Neuve, 1975, s. 5-10, podľa: Archives Cardijn, Notes, Articles et Exposés Cardijn, 25 janvier 1945 et 16 mars 1945.

ich nasledovať do Francúzska. Správou hnutia bol v Bruseli poverený bruselský kaplán Boone a Madleine Téchy, pokladníčka JOCF. Životné podmienky sa zhoršujú, medzi obyvateľstvom panuje atmosféra strachu, pričom sa musí vyrovnávať aj s náhlím nedostatkom potravín a uhlia. 10. mája vstupuje v platnosť ríšsky trestný zákon, ktorý trestal publikovanie letákov a organizovanie verejných nepovolených manifestácií. Následné nariadenia z 11. júla 1940 obmedzovali možnosti verejných zhromaždení a to aj tých nepolitických, ktoré museli byť nahlásené k schváleniu 7 dní pred ich uskutočnením. JOC a JOCF sa rozhodli svoje stretnutia považovať za súkromné, nepolitické a náboženské, čím by teda nepodliehali oznamovacej povinnosti. Vo svojich aktivitách hodlali pokračovať. Počas prvých mesiacov okupácie pracoval JOC v utajení, vedenie organizácie vyzvalo svojich členov k zvýšenej opatrnosti. Až do apríla 1940 hnutie jasne odmietalo Hitlerove doktríny a kritizovalo tých, ktorí sa k nim priklonili. Od mája sa táto možnosť kritiky stala nemožnou. Aj naďalej si všímali problémy, ktoré trápili pracujúcich ako predlžovanie pracovnej doby až na 12 hodín denne, problémy so stravou, blokovanie mzdy, práca v nedeľu, zamestnávanie žien a detí vo fyzicky náročných činnostiach. Avšak v dobe okupácie sa nemohlo k týmto problémom otvorene vyjadrovať a snažiť sa o ich riešenie. Preto pokladalo za nútené stiahnuť sa z aktívnej celospoločenskej debaty a sústrediť sa hlavne na náboženské pôsobenie a aktivity. JOC sa mohol len snažiť o zamedzenie prenikania nacistických myšlienok medzi mladými a to na študijných seminároch, alebo v každodennom apoštoláte, odvolávaním sa na ľudskú dôstojnosť. Nacizmus vníma Cardijn ako nové pohanstvo, ktorému sa treba vzoprieť.¹⁴⁵

3.6.1. Študijné dni a formy pôsobenia

Vzdelávanie, výchova, príprava kádrov a kňazov, ktorí by spolupracovali s JOC bola jedna zo základných úloh nutných k prežitiu celého hnutia počas vojnovkej doby a k následnému pokračovaniu a rozvoju. V roku 1939 dochádza ku mobilizácii, ktorá obrala hnutie o mnoho vedúcich postáv, a pretrhla istú personálnu kontinuitu, ktorá bola formovaná v hnutí. Tieto voľné miesta v štruktúre celej organizácie bolo potrebné rýchlo zaplniť, k čomu bolo potrebné pripraviť aj množstvo študijných stretnutí, ktoré by budúcich predstaviteľov JOCu pripravili na ich povinnosti. Rovnako bolo potrebné pracovať aj s kňazmi, ktorí boli zaangažovaní do celého hnutia cez svoju zodpovednosť za náboženskú

¹⁴⁵ L. Bragard, *La jeunesse Ouvrière Chrétienne. Wallonie- Bruxelles 1912-1957*, Bruxelles, 1990, s. 251-261.

a morálnu výchovu v hnutí ako aj za apoštolát. Cardijn vystríha pred chápaním kňazstva len ako vykonávateľov kultu, keďže kňazstvo predstavuje aj potrebu účasti na bežnom živote. V JOC stojí kňaz pri zrode sekcie, jeho úlohou je objaviť mladých pracujúcich, nadviazať s nimi kontakt a inšpirovať ich k apoštolátu a aktívnej činnosti v JOCu. Samotné vedenie hnutia a jeho aktivity už prenecháva samotným členom.¹⁴⁶

Obdobie druhej svetovej vojny predstavuje pre hnutie mladých pracujúcich veľmi dôležité obdobie, kedy sa snažia členovia pokračovať v svojich aktivitách, prispôbovať ich podmienkam doby ako aj aktívne spolupracovať s najrôznejšími organizáciami. Tieto všetky snahy môžeme ilustrovať aj na zameraní študijných dní v rokoch 1940-1945. V roku 1940, v čase keď ešte Belgicko nebolo oficiálne vo vojnovom stave, Cardijn prichádza s témou *Les jeunes travailleurs devant les problèmes d'après-guerre* (Mladý pracujúci pred povojnovými problémami). Bez toho, aby vedel ako dlho bude ešte vojna trvať a koľko problémov prinesie, sa snaží pozeráť ďalej. Rezonuje tu myšlienka, že vojna je prečinom proti ľudskosti, ako aj opätovné volanie po mieri. V roku 1941, už vo vojnových podmienkach je témou *Le salut de la jeunesse travailleuse* (Spása mladých pracujúcich), čitateľná je snaha o podporu pracujúcich v tejto neľahkej dobe a o záchranu pred nebezpečenstvom novodobého pohanstva. Ďalšou témou bola *La JOC est le mouvement qui sauvera la jeunesse ouvrière* (JOC je hnutím, ktoré zachráni mladých pracujúcich), Cardijn tu opakuje svoje presvedčenie, že mladým nemožno pomáhať organizáciami, kde zostanú izolovaní, alebo rozdrobení. Môžu to dokázať len hnutia, ktoré sú riadené samotnými mladými, ktoré sú adaptované na ich problémy samozrejme bez toho, aby ich odtrhávali od sveta dospelých. Tieto študijné dni a ich témy treba vidieť aj v kontexte obrany JOC proti silnejúcemu vplyvu a presadzovaniu nemeckých organizácii pre mládež ako Hitlerjugend. Študijné dni roku 1942 sa nesú v znamení *La dignité ouvrière* (dôstojnosť pracujúceho). Od roku 1943 až do roku 1945 sú hlavnou témou *Dav* a problémy nás. V závere vojny organizáciu študijných dní komplikuje bezpečnosť. V obsahu študijných dní sa kladie otázka, kto obrodí a kto sa ujme nás. Mal by to byť štát, ale aj cirkev. JOC je presvedčený, že by mal byť pri týchto aktivitách plne

¹⁴⁶ D. Nokerman, *La jeunesse ouvrière chrétienne pendant la guerre (1940-1945)*, diplomová práca UCL, Louvain la Neuve, 1975, s. 69-70, 77, 82.

nápomocný. V hnutí sa podporuje duch rodiny, znovu sa rozvíja štruktúra a presvedčenie o nutnosti znovupresadeniu vojnou zničených hodnôt.¹⁴⁷

Rovnako ako v iných okupovaných krajinách aj v Belgicku boli značne obmedzované slobody v oblastiach tlače. Pod nemeckú kontrolu spadal aj JOC so svojimi tlačovinami. V týchto podmienkach sa jeho produkcia obmedzuje na Bulletin des Dirigeants, ktorý sa transformuje pod menom Communications aux Sections Locales. Stáva sa nevyhnutným pracovným prostriedkom, ktorý sa počas vojny zameriaval hlavne na výchovu aktivistov a na zoznamovanie s ponúkanými službami JOCu. Vychádzal v mesačných intervaloch a od roku 1944 znova pod pôvodným menom Bulletin des Dirigeants. Druhý komunikačný kanál predstavovali Notes de Pastorale Jociste vychádzajúce od roku 1931 počas vojny taktiež so zmeneným názvom Lettres aux Aumôniers. Tento názov a zameranie na kňazov odrážali realitu v hnutí, keďže počas vojny zohrávali duchovní v JOCu významnejšiu úlohu vzhľadom na odchod veľkej časti členov. V tomto periodiku sa aj naďalej poukazuje na základný prvok JOCu a na úlohu kňaza v tejto organizácii, kde má byť skôr len iniciátorom, podporovateľom pre aktivity, služby a vzdelávanie poskytované miestnou organizáciou.¹⁴⁸

Vo vojnových podmienkach sa rodia, či značne rozvíjajú aj nové služby ponúkané zo strany JOC. Cardijn apeluje na fakt, že JOC je svojím zameraním povinný odpovedať na všetky potreby mladého pracujúceho a takto svedčiť o láske, ktorá je protikladom deštruktívnej sily vojny. Hnutie pociťuje v čase vojny ešte väčšiu zodpovednosť v oblasti vzdelávania a pomoci mladým pracujúcim. Schopnosť reagovať na vzniknutú situáciu dokazuje JOC v máji 1940, kedy sú nemecké vojská pred belgickými hranicami a v Belgicku dochádza ku masívnej evakuácii smerom do Francúzska. Vo Francúzsku sa ocitá asi dva milióny belgických utečencov. Kardinál Van Roy poveruje Cardijna, aby sprevádzal belgickú evakuovanú mládež do Francúzska a aby sa staral o jej potreby. Vo Francúzsku sa hnutie usídlilo v Toulouse. Od 24. mája sa tam presunulo aj vedenie všetkých štyroch vetví hnutia. Po niekoľkých dňoch v spolupráci s AC, belgickými kňazmi a dobrovoľníkmi začínajú poskytovať množstvo služieb. Snažili sa pre utečencov hlavne zabezpečovať ubytovanie, stravu a šatstvo. Ženská vetva založila Informačné centrum pre belgických utečencov, kde zhromaždila adresy asi 97 000 rodín. JOC až do septembra,

¹⁴⁷ D. Nokerman, *La jeunesse ouvrière chrétienne pendant la guerre (1940-1945)*, diplomová práca UCL, Louvain la Neuve, 1975, s. 45-61.

¹⁴⁸ D. Nokerman, *La jeunesse ouvrière chrétienne pendant la guerre (1940-1945)*, diplomová práca UCL, Louvain la Neuve, 1975, s. 88-97, 101.

kedy sa väčšina evakuovaných vracia do Belgicka úzko spolupracuje aj s AJCB, červeným krížom či skautingom. V rovnakom čase poskytuje svoje priestory v Bruseli pre potreby vývarovne, nocľahárne a ošetrovne.¹⁴⁹

Nemecká invázia do Belgicka 10. mája 1940 úplne narušila každodenný život rovnako ako sociálnu štruktúru. Centrála JOCu na bulvári Poincaré sa transformovala na prijímacie centrum poskytujúce jedlo a provizórne ubytovanie. Počas 18 dní (od 10. do 28. mája 1940), kedy sa belgická armáda snaží brániť nemeckej invázii zomiera asi 6000 vojakov a značné množstvo civilistov. Po kapitulácii 28. mája končia tisíce vojakov ako vojnoví zajatci. Zajatci pochádzajúci z západných a východných Flandier, Antverp a Brabantska s výnimkou Bruselu a Nivelles sú oslobodení 5. júna 1940. Čo len stupňuje napätie keďže zajatci z Valonska (asi 65 000) ostávajú v zajatí aj naďalej a dokonca sú ešte transportovaní do Nemecka. JOC sa snaží podporiť väzňov, organizuje zbierky potravín, šatstva či iné akcie.¹⁵⁰

Hnutie sa angažuje aj v pomoci vo vojnu skúšanom Belgicku. Upozorňuje na negatívne dopady znižovania denného kalorického príjmu vychádzajúceho z čoraz sa zhoršujúceho zásobovania. Dňa 15. júna 1940 zakladá regionálne združenie Verviers Centre d'aide alimentaire aux adolescents anémiés (Centrum potravinovej pomoci anemickej mládeže), ktoré bolo zamerané hlavne na mládež vo veku 14 až 18 rokov. Podobné snahy sa šíria a začiatkom roku 1942 je denne pripravených 2000 jedál v 13 rôznych distribučných miestach, pričom kalorická hodnota jedného takéhoto jedla dosahuje 1500-2000 kalórii. Prijemcovia tejto služby boli vyberaní na základe lekárskeho odporúčenia, pričom mali nárok na sériu 25 jedál, na ktorých sa finančne spolupodieľali sumou troch frankov. Bruselská centrála ponúkala každý večer doplnkové, bezplatné jedlo asi pre 600 mladých anemických pracujúcich.¹⁵¹

Nemci neplánovali zakázať pôsobenie sociálnych katolíckych organizácii ako AC. Chceli sa skôr pokúsiť si ich podriaďiť a použiť v svoj prospech. Zo začiatku ani nereagovali na provokatívne aktivity, ktoré prebiehali pod vedením JOC a JOCF. Tieto organizácie boli tolerované aj z dôvodu, aby nedochádzalo k roztržkám s belgickým episkopátom.¹⁵²

¹⁴⁹ D. Nokerman, *La jeunesse ouvrière chrétienne pendant la guerre (1940-1945)*, diplomová práca UCL, Louvain la Neuve, 1975, s. 105-116, a L. Bragard, *La jeunesse Ouvrière Chrétienne. Wallonie- Bruxelles 1912-1957*, Bruxelles, 1990, s. 253.

¹⁵⁰ D. Nokerman, *La jeunesse ouvrière chrétienne pendant la guerre (1940-1945)*, s. 121-125.

¹⁵¹ D. Nokerman, *La jeunesse ouvrière chrétienne pendant la guerre (1940-1945)*, s. 150-151.

¹⁵² L. Bragard., *La jeunesse Ouvrière Chrétienne. Wallonie- Bruxelles 1912-1957*, Bruxelles, 1990, s. 263.

Nariadenie z 11. júla 1940 upravovalo aktivity organizácii združujúcich mladých, povoľovalo len stretnutia čisto náboženského, alebo umeleckého charakteru. Veliteľ nemeckej vojenskej administratívy nariaďuje 17. júla špeciálny dohľad na aktivity JOC, keďže bol presvedčený, že ich rámec prekračuje náboženský rozmer. Kardinál Van Roey z dôvodu ochrany odporúča v rovnakom čase JOCu, aby sa jeho aktivity odohrávali len v kostoloch a sakristiách. Proti tejto „mentalite katakomb“ sa však postavila väčšia časť vedenia, zdôvodňujúc, že JOC je hnutie apoštolátu, ktoré sa neobmedzuje len na samotný náboženský kult, ale naopak má snahu o čo najširšie celospoločenské pôsobenie. Hnutie mohlo až do apríla 1942 nerušene pokračovať vo fungovaní v skoro predokupačnej podobe. Jediným zjavným rozdielom bola absencia mnohých predvojnových komunikačných kanálov v podobe tlače. V apríli 1942 nemecká okupačná sila mení svoj dovtedy pomerne tolerantný postoj voči aktivitám JOCu. Gerhard Seeck, jeden z čelných predstaviteľov nemeckej okupačnej moci, sa stáva presvedčeným, že JOC stojí za vydávaním a distribúciou ilegálnych novín *La libre Belgique*. Taktiež sa mu nepozdávali študijné dni, ktoré boli organizované na Veľkú noc v roku 1942. Jeho veľký záujem vzbudilo vystúpenie kanonika Dermeina, riaditeľa sociálneho diela v diecéze Tournai, na tému *Notre devoir patriotique d'aujourd'hui et de demain* (Naša vlastenecká povinnosť dnes a zajtra), ako aj Cardijnov prípevok *L'éducation de la dignité ouvrière* (výchova pracujúcich ku dôstojnosti). Po týchto študijných dňoch dochádza ku zásahu proti JOCu. Asi 250 aktivistov a kňazov spolupracujúcich s touto organizáciou je predvolaných v výsluchu.¹⁵³ Od leta 1942 je hnutie podriadené nemeckej autorite. Všetky aktivity tak prechádzajú do utajenia a sú na hrane zákonnosti. Gestapo zorganizovalo niekoľko prehliadok generálneho sekretariátu JOCu. Sedem členov centrály bolo uväznených, 50 členov deportovaných do koncentračných táborov, pričom polovica z nich sa nevrátila. Množstvo ďalších členov po týchto skúsenostiach prešli do aktívneho odboja.¹⁵⁴ Cardijn je zatknutý a na niekoľko mesiacov väznený, jeho uväznením sa nemecká strana snažila pritlačiť aj na belgického prímasa kardinála Van Roey, aby sa aspoň z časti prispôbil a prestal s ostrou a otvorenou kritikou, ktorá sa zdvihla zo strany biskupov, ako protest proti zavedeniu nedeľnej práce v Belgicku v strategických podnikoch. Vyjednáváním o prepustení je poverený Van der Elest, okrem prepustenia mal vyjednať aj dohodu, v ktorej by nemecká správa uznala JOC za plne náboženskú organizáciu a takto by mu dovolili fungovať bez neustálej potreby autorizácie aktivít a snáh. K tejto dohode dochádza

¹⁵³ E. Arnould, *La resistance dans le mouvement jociste pendant la guerre 1940-1945*, Brusel, 1985, s. 12-13.

¹⁵⁴ L. Bragard, *La jeunesse Ouvrière Chrétienne. Wallonie- Bruxelles 1912-1957*, Bruxelles, 1990, s. 269.

16. októbra 1942. V januári 1943 Van der Elst v liste kardinálovi Van Roey píše: „*JOC sa neustále stavia proti moci, je to neustriehnutelná banda*“. Van der Elst je ešte niekoľkokrát predvolaný na nemecké veliteľstvo Militarverwaltung, aby vysvetľoval aktivity JOCu. Vo februári 1943 čelí JOC obvineniam zo sabotovania akcie vysielania belgických robotníkov na prácu do ríše. Po začatí útoku na Sovietsky zväz začína v krajinách pod správou ríše propagačná kampaň na podporu tohto vojenského ťaženia. Nemecká propaganda sa obracia na jocistov aj s využitím predvojnového sloganu „Rím alebo Moskva“. JOC nato v rámci študijných dní reaguje vyjadrením „*Nevyberáme si medzi morom a cholerou*“, čím má na mysli medzi fašizmom a komunizmom. JOC ostáva počas celého obdobia okupácie verný svojmu protinacistickému presvedčeniu.¹⁵⁵

3.6.2. Aktivity JOCu počas druhej svetovej vojny

Dňa 6. októbra 1942 vychádza nariadenie stanovujúce všetkým mužom vo veku 18 až 50 rokov a slobodným ženám vo veku 21 až 35 rokov možnú povinnosť práce v Nemecku. Na tento výnos reaguje Cardijn počas študijných dní prebiehajúcich od 21. do 28. novembra výzvou na zhromaždenie informácií o takto deportovaných osobách a atmosfére ich odchodu. Tieto informácie poslúžili k zostaveniu správy, ktorú predkladá Cardijn biskupom a z ktorej oni vychádzali pri písaní pastierskeho listu čítaného vo všetkých chrámoch 13. decembra 1942. V tomto pastierskom liste nabádajú k organizácii aktívnej a účinnej pomoci pre takto vysídlených. Po tomto pastierskom liste sa odhodlajú angažovať rôzne katolícke zoskupenia, prichádza návrh sústrediť všetky tieto snahy do jednej organizácie. Tejto koordinačnej iniciatívy sa ujíma na žiadosť Van Roeya JOC, pôsobením ktorého koncom decembra 1942 vzniká organizácia Aide aux Travailleurs à l'étranger (Pomoc pracujúcim v zahraničí). Na tomto projekte sa s JOC spolupodieľali aj Liges ouvrières chrétiennes d'adultes, organizácie katolíckych zamestnávateľov či skauti. Novozaložená organizácia má snahu starať sa hlavne o robotníkov, ktorí dobrovoľne alebo nútené odišli za prácou do Nemecka, zabezpečovať kontakt s ich rodinou, materiálnu pomoc, ale aj morálnu oporu. Okrem týchto činností začínajú s letákovou akciou, kde dávajú návod ako sa vyhnúť odvedeniu na povinnú prácu do Nemecka: pred lekárskou prehliadkou odporúčajú napríklad vypiť veľmi silnú kávu, aby sa tak rozbúšilo srdce a lekár neodporučil vycestovať, alebo falšovanie dokumentov o práci v Belgicku.¹⁵⁶ Jocisti,

¹⁵⁵ E. Arnould, La resistance dans le mouvement jociste pendant la guerre 1940-1945, Brusel, 1985, s. 15-16.

¹⁵⁶ E. Arnould, La resistance dans le mouvement jociste pendant la guerre 1940-1945, Brusel, 1985, s. 18-19.

ktorí boli odvedení do Nemecka, sa aj tam snažia vytvárať malé skupinky a spoločenstvá. Nemecká strana zakazuje vysielat' ako oporu týmto skupinkám kňazov, a to aj napriek mnohým snahám kardinála Van Roeya. Belgickí pracujúci zakladajú v Nemecku lokálne združenia, ku valónskym jocistom sa často pridávajú aj robotníci, ktorí boli odvedení z Francúzska. Táto francúzsko-belgická spolupráca je veľmi častá, spolu sa im podarilo vytvoriť okolo 70 združení o sile skoro 10 000 katolíckych pracujúcich aktivistov. Vo formovaní sekcií nezaostáva ani flámska vetva KAJ. Takéto lokálne sekcie sa zakladajú hlavne vo veľkých mestách ako Berlín, Kolín, kde bola vysoká koncentrácia odvedených robotníkov. Postupne sa o túto novú sieť v Nemecku začína zaujímať aj gestapo, niekoľko najaktívnejších organizátorov končí vo väzení či dokonca v koncentračných táboroch.¹⁵⁷ V organizovaní pomoci pre vojnových väzňov bola centrála JOC postavená pred „logistickú a organizačnú skúšku“, v ktorej obstála. Postupne si uvedomuje potrebu pomoci repatriantom, ktorí sa vracajú do vlasti už na sklonku druhej svetovej vojny. JOC sa zameriava na pomoc repatriantom pri ich znovu začleňovaní do bežného života po návrate do Belgicka. Snaží sa im pomôcť v oblasti pracovnej, sociálnej, ale aj morálnej. Pripravuje programy na ich odborné prevzdelávanie, ktoré bolo nutné z rôznych dôvodov (niektorým sa nikdy nedostalo žiadneho odborného vzdelania, iný zase na základe zmeneného zdravotného stavu nemohli vykonávať svoje pôvodné zamestnanie). Taktiež sa mení aj belgický priemysel, ktorý už neponúkal rovnaké možnosti na uplatnenie ako pred vojnou.¹⁵⁸

Vo vojnovej realite sa postupne začína prehodnocovať postoj hnutia ku židovskému obyvateľstvu. Potom, ako sa od roku 1940 začínajú viesť systematické kroky vedúce k obmedzeniu práv Židov v Belgicku (zatvorenie židovských obchodov, zablokovanie bankových účtov, nútené presťahovanie do jedného z týchto miest: Brusel, Antverpy, Liège, alebo Charleroi), si JOC všíma tieto problémy a poskytuje im rôznorodú pomoc pri získavaní nových dokladov, poukazov na jedlo či hľadanie kresťanských rodín, ktoré by sa postarali o ich deti. Jednotlivé regionálne zväzy sa aktívne podieľali na pomoci dokonca aj falšovaním dokumentov.¹⁵⁹

JOC sa neangažoval len v pasívnej rezistencii. V aktívnom odboji boli jeho členovia prítomní vo Valonsku aj vo Flámsku. Početne sa angažovali aj v odbojových organizáciách

¹⁵⁷ E. Arnould, *La resistance dans le mouvement jociste pendant la guerre 1940-1945*, Brusel, 1985, s. 22.

¹⁵⁸ D. Nokerman, *La jeunesse ouvrière chrétienne pendant la guerre (1940-1945)*, s. 226.

¹⁵⁹ D. Nokerman, *La jeunesse ouvrière chrétienne pendant la guerre (1940-1945)*, s. 205-212.

ako: Mouvement national belge, Ligne comète, Armée secrète, Witte brigade, Légion belge, skupine Clarence, Armée blanche, Fronte d'indépendance.¹⁶⁰

Spojenecké jednotky vstupujú do Bruselu 3. septembra 1944. Preto, aby sa predišlo sociálnym nepokojom zasadala už 16. septembra Conférence Nationale du Travail, kde bol prezentovaný projekt sociálnej solidarity, ktorý bol pripravený v priebehu marca a apríla 1944 za spolupráce reprezentantov komunistov, socialistov a kresťanských organizácií.¹⁶¹ Aj napriek komplikovaným okolnostiam vo vojnových rokoch zaznamenával JOC prílev nových členov. Členská základňa sa značne omladzuje a priemerný vek člena klesá pod 18 rokov. Organizácia ako taká zostala zachovaná a aj cez vojnu sa rozvíjala, JOC potvrdzuje svoju nezávislosť a základnú ideovú orientáciu.

3.7. Krátke zhrnutie povojnového vývoja

Po druhej svetovej vojne sa aj naďalej JOC aktívne podieľal na formovaní mladej generácie. Štyridsiate a päťdesiate roky predstavujú v hnutí obdobie reštaurácie a kontinuity s medzivojnovým obdobím. Jeho členovia spolupracujú aj s Conseil national de la jeunesse, kde sa snažia prezentovať princípy a špecifiká katolíckych organizácií. Hnutie začína viac spolupracovať aj s organizáciami, ktoré združujú dospelých. Čoraz viac však silnejú snahy štátu vstupovať do tohto prostredia, rovnako ako presadzovať isté občianske smerovanie naproti náboženskému, a to aj v otázkach vzdelávania mladých. Postupne je JOC vytláčaný zo svojich silných pozícií v oblasti vzdelávania a sociálnej pomoci štátom, ktorý sa snaží o centralizáciu týchto aktivít. Sekularizácia spoločnosti sa odráža aj na úbytku v členskej základni, čo sa silne prejavilo hlavne vo Valonskej vetve JOCu, naproti tomu KAJ si ešte istý čas zachováva tendenciu narastania počtu členov. V päťdesiatych rokoch predstavuje ešte silnú vzpruhu a ukážku sily a jednoty hnutia medzinárodná púť JOCu do Ríma v roku 1957, na ktorú následne nadväzovala séria kongresov (1961 Rio de Janeiro, 1965 Bangkok, 1969 Beyrouth a v 1975 Linz). Krátko po Cardijnovej smrti začíname v hnutí badať z mnohých príčin značný úpadok. Hnutie

¹⁶⁰ E. Arnould, La resistance dans le mouvement jociste pendant la guerre 1940-1945, Brusel, 1985, s. 35.

¹⁶¹ L. Bragard, La jeunesse Ouvrière Chrétienne. Wallonie- Bruxelles 1912-1957, Bruxelles, 1990, s. 271-272, 295.

postupne začína predstavovať len okrajovú organizáciu so slabým vplyvom na spoločnosť, jeho aktivity sa často transformujú do iných polôh.¹⁶²

¹⁶² Dictionaire d'histoire et de géographie ecclésiastique, sous la direction de R. Aubert, tome ving-septième, Paris 2000, s. 1261-1264, a P. Wynants, Histoire du mouvement ouvrier chrétien en Belgique, tome II., Leuven 1994, s. 489-495.

4. Záver, hnutie jeho aktivity a prínosy

Na základe predchádzajúcich kapitol si dovoľím formulovať niekoľko postojov k JOCu ako ku katolíckemu hnutiu pracujúcich, naplňajúcemu sociálny program cirkvi. Aj napriek tomu, že JOC aj pri jeho značnom dosahu a rozvoji, predstavoval iba časť katolíckeho hnutia venujúceho sa sociálnej problematike a svetu pracujúcich by som chcel upozorniť na skupinu podnetov, ktoré vyvstali z tohto hnutia. Tieto podnety, rozvíjané v dobových podmienkach, by sa dali rozdeliť do troch množín, ktoré na seba nadväzujú a vyznačujú sa vzájomným prienikom a silným vplyvom. Prvú predstavuje odkaz všeobecno-organizačný, následne posuny v rámci cirkevne náboženského prostredia, tretia skupina môže byť reprezentovaná dopadmi hnutia na spoločensko-sociálny priestor (bez rozvíjania jednej časti prvkov by nemohlo dôjsť k rozvoju v ďalšej z pracovne vymedzených skupín, ktoré nie sú v žiadnom prípade neprierodné).

JOCu sa podarilo vytvoriť platformu, ktorá sa oprostila prizmatu odborárstva, ktorý budil obavy zo strany cirkvi, zároveň však nešlo o podobu, ktorá by bola neatraktívna pre mladých pracujúcich. Hnutie nemalo nijak elitársky charakter ani nebolo zviazané s predošlými snahami o nejaké patronátne ochranárstvo. Svoje ciele a pôsobenie dostatočne adaptoval na cieľovú sociálnu skupinu. Gérard Cholvy, francúzsky historik zaoberajúci sa organizáciami mladých kresťanov je presvedčený, že až do dvadsiatych rokov 20. storočia nemožno hovoriť o špecializovanom hnutí, ale len o organizáciách mladých kresťanov, ktoré postupne prechádzajú od myšlienky ochrany k snahe o aktívny apoštolát laikov.¹⁶³ Práve špecializovanou akciou sa vyznačovalo aj pôsobenie JOCu, ktorému sa podarilo myšlienkovu aj organizačne začleniť sa do katolíckej akcie, zohľadňujúc sociálnu náuku cirkvi, pri zachovaní svojej odlišnosti a hlavných postojov. Tým sa stalo inšpiráciou pre ďalší rozvoj katolíckej akcie, ktorá si uvedomila potrebu takýchto špecializovaných hnutí. V Belgicku na rovnakom princípe vznikajú hnutia ako JEC, JAC, ktoré sa následne podobne ako JOC, alebo s o niečo menším úspechom šíria v katolíckom svete. Rovnako silne ovplyvnilo aj ACJB. Dôležitým bodom v otázkach organizácie hnutia bol demokratický princíp, ktorý sa presadzoval naprieč celou štruktúrou. Hnutie bolo spravované priamo samotnými členmi aj keď z veľkej časti ešte nedospelými, pričom presadzovanie týchto snáh nebolo len okrajovo edukačné. Klérus mal v celom hnutí len podpornú funkciu a nemal možnosti na priame ovplyvňovanie jeho akcií,

¹⁶³ G. Cholvy, B. Comte, V. Feroldi, *Jeunesses chrétiennes au XXe siècle*, Paris 1991, s. 11. Citované podľa: F. Rosart, *Entre jeux et enjeux, Mouvements de jeunesse catholiques en Belgique 1910-1940*, Louvain-la-Neuve 2002, s. 12.

cez direktívne nariadenia. Nebol to miestny kňaz, kto stál na čele lokálnej jednotky, ani regionálneho združenia. Výraznejšie postavenie a nepochybne aj silný vplyv mal Cardijn, ktorý až do svojej smrti výrazne ovplyvňoval celé smerovanie hnutia a jeho postoje voči najrôznejším otázkam. Cez to nešlo o osobu, ktorá by v svojich rukách držala nástroje na priame rozhodovanie v hnutí. JOCu sa podarilo túto štruktúru a zásady presadiť a udržať aj napriek tlaku z ostatných katolíckych organizácií. V sledovanom období sa tento princíp narušil len v období druhej svetovej vojny, a to v dôsledku nabúrania celej členskej základne. Bez zvýšenia aktivity kňazov blízkych tomuto hnutiu hrozila jeho úplná paralyzácia.

Napriek týmto „okrajovým možnostiam“ zásahov kléru do vývoja hnutia, JOC vyvolal v cirkvi zmeny v pastoračných prístupoch ako aj v tradičnom náboženskom vzdelávaní. Okrem toho priniesol viditeľne aj zmenu v chápaní postavenia laikov. V dobe, kedy sa vyžadovalo aby sa laik uspokojil s rolou „pomocníka“, ktorý je zverený kňazovi, presadzoval JOC, že laik môže a musí byť nositeľom funkcie a zodpovednosti v cirkevnej inštitúcii. JOC prisudzoval každému mladému pracujúcemu, pracujúcej svoj podiel, úlohu na evanjelizácii. Viedol každého laika k zodpovednosti, ktorá pozostávala v ohlasovaní evanjelia v svojom vlastnom živote. Rovnako prízvukoval, že tejto zodpovednosti by sa nemal nikto zriekať. Teologické myslenie, liturgická a pastoračná prax, nové formy apoštolátu laikov, ktoré sa JOC snažil zavádzať a rozvíjať, mali za cieľ aktivizovať a zapojiť do života cirkvi čo najväčšie množstvo aktérov. Priamo vychádzal zo sociálnej náuky katolíckej cirkvi a snažil sa o naplnenie jej ideových predpokladov v praxi. Dovolím si tvrdiť, že túto náuku nielenže plne reflektoval, ale aj rozvíjal, čím sa stal inšpiračným prvkom a jedným z centier jej napredovania. Pri zamýšľaní sa nad týmito otázkami musíme mať na pamäti, že takémuto rozvoju muselo byť naklonené aj celé belgické katolícke prostredie, alebo aspoň jeho značná časť. Keďže bez priamej podpory by sa takéto hnutie neobišlo ani pri založení a už vôbec nie pri následnom rozvoji. Preto nemôžeme všetky tieto posuny v rôznych oblastiach pripísať len jednému hnutiu. Aj keď mnohé zo spomínaných podnetov vyšli priamo zo stredu JOCu za ich rozvinutím a uplatnením musíme vždy vidieť širšie prostredie. Toto prostredie muselo byť zároveň schopné a ochotné dané zmeny prijať. JOC vychoval generáciu kresťanov, ktorá bola omnoho dynamickejšia a otvorenejšia novým podnetom. Rovnako inšpiroval procesy, ktoré smerovali k zmenám v príprave kňazov i laikov na pôsobenie v nových spoločenských podmienkach. Tieto zmeny a podnety pripravovali cestu pre myšlienkové

prúdy, ktoré sa silne prejavili v povojnovom katolicizme a smerovali k druhému vatikánskemu koncilu.

Vplyvy hnutia boli pozorovateľné aj v perspektíve istých spoločenských postojov, ktoré sa JOC snažil viditeľne nastoľovať. Hnutie v ére svojho najväčšieho rozmachu by sme mali chápať aj ako nezanedbateľnú sociálnu sieť, v rámci ktorej bol šírený a zdieľaný istý odkaz, súbor hodnôt a predstáv o vhodnom spoločenskom smerovaní. Pred vznikom JOCu neboli problémy a špecifiká mladých pracujúcich v rámci katolíckeho sociálneho programu nijak zvláštne formulované. JOC tak silne upozornil na nemožnosť stotožňovať túto skupinu s dospelými pracujúcimi, ani s najrôznejšou starostlivosťou o deti. V svojej činnosti sa orientoval na oblasti od vzdelávania až po vytváranie rôznorodých služieb. Mladých sa snažil pripraviť na vstup do nových životných podmienok a vytvoriť prostredie, ktoré by rešpektovalo a chránilo ich fyzické aj psychické zdravie. JOC predstavil koncept permanentného vzdelávania založeného na metóde „voir, juger, agir“. Svoj program vzdelávania postavil na báze rozvíjania osobností členov, ku ktorému dochádzalo skôr neformálnou cestou za spolupráce širokých skupín. Cieľom vzdelávania malo byť nadobudnutie dôvery v seba samého a uvedomenie si hodnoty, ktorú možno vytvoriť vlastnou prácou. V spôsobe práce priniesol značnú dávku aktivity a otvorenosti, rovnako nemal strach expandovať ani prijímať nové podnety. Taktiež zasiahol generácie mladých, ktoré si do dospelosti odniesli väčšiu dávku senzibility k zmenám v spoločnosti. Už od svojho vzniku JOC a hlavne JOCF dával silný dôraz na dôležitosť rodiny. Zdôrazňoval dôležitosť prípravy mladých z robotníckeho prostredia na ich budúci rodinný život. Koncepcia rodiny, ku ktorej smerovalo hnutie vychádzala z klasického rámca, pričom oporou jej bola encyklika Casti Connubii (1930), ktorá nadlho ovplyvnila katolícky svet. JOC si kládol za cieľ pracovať aj na vzťahoch medzi rodičmi a deťmi, zbližovať ich v spoločnom živote a znásobiť chvíle prežívané spoločne. Svojich členov viedol ku rovnosti medzi mužom a ženou. Vetva JOCF bola úplne rovnocenná a autonómna s JOC. Mala vlastné zastúpenie a identickú samosprávnú štruktúru. JOC sa dokázal aktívne postaviť potrebám istej poradenskej činnosti pre mladých pracujúcich či k zmenám, ktoré plynuli z dopadov ekonomickej krízy, v čom predbehol aj štát, ktorý nedokázal až tak promptne reagovať v danej sociálnej a vekovej skupine na vzniknuté podmienky. Na zváženie tu ostáva, či istá kritika namierená na pôsobenie výchovných táborov v tridsiatych rokoch nebola oprávnená. Domnievam sa, že tento druh aktivít mohol oprávnene budiť v danej dobe isté obavy, z približovania sa k východiskám Hitlerjugend.

Okrem tejto pracovno-rodinnej problematiky sa presadzovalo hnutie aj v rámci širšieho celospoločenského diskurzu. Základným prvkom, ktorý bol osvojený už v počiatkoch zakladania celého hnutia, bolo zrieknutie sa všetkých politických aktivít hnutia a jeho zásada politickej neutrality. Som presvedčený, že prijatie a uplatňovanie tejto zásady, bolo viac ako dôležité a zabezpečilo hnutiu vysokú mieru legitimacy, ako aj zachovanie vlastnej tváre. Taktiež ho uchránilo od novej kompromitácie. Tento prvok predstavuje aj jeden z jeho základných prínosov pre tento druh hnutí (zásada politickej neutrality bola do JOCu prenesená cez zásady katolíckej akcie, následne včlenená do základných stanov a prísne uplatňovaná). JOC nebol prepojený na žiadnu politickú stranu ani frakciu (ani z katolíckeho spektra) čo nebolo pre tento typ organizácii vôbec typické. Aj cez túto neutralitu, alebo možno z veľkej miery vďaka nej sa aktívne podieľal na tom, čo by sme mohli označiť istou občianskou profiláciou členskej základne, a to už spomínanou demokratickou štruktúrou hnutia, nabádaním k zodpovednosti, ale aj cez poukázanie a odsúdenie krajne radikálnych aktivít v spoločnosti ako bolo hnutie Rexist, či kritické postoje k vývoju fašizmu, komunizmu a nemeckého nacionálneho socializmu. Táto občianska profilácia a vedenie k angažovanosti je následne viditeľné počas vojnových rokov. Vďaka svojmu následnému širokému medzinárodnému pôsobeniu JOC otvorene poukázal na problémy ako chudoba či problémy v kolóniách. Osvojuje si aj myšlienku boja za ľudské práva, pričom zdôrazňoval rovnosť medzi ľuďmi či po stránke pohlavia, spoločenskej triedy, alebo farby pleti, čím sa nepochybne zaslúžil na obrane osobných aj kolektívnych slobôd.¹⁶⁴ Mnohé z princípov, na ktorých JOC staval od dvadsiatych rokov sa stali základom pre rozvoj apoštolátu laikov a nových foriem pastorácie, ktoré sa na celocirkevnej úrovni rozvíjajú koncom päťdesiatych rokov a následne sa pretavili do záverov druhého vatikánskeho koncilu i vývoja sociálneho programu katolíckej cirkvi.

¹⁶⁴ L. Bragard, *La jeunesse Ouvrière Chrétienne*. Wallonie-Bruxelles. 1912-1957, 2 tomes. Bruxelles, 1990, s. 375-382.

5. Sociálna náuka katolíckej cirkvi a jej ohlas v prostredí

Československa

V nasledujúcej kapitole sa pokúsim postihnúť vývoj a základné tendencie v prijímaní sociálnej náuky cirkvi koncom 19. a v prvej polovici 20. storočia v českom, moravskom a poľskom aj slovenskom katolíckom prostredí. Samozrejme, nepôjde o komplexný pohľad na túto problematiku, keďže si plne uvedomujem jej rozsiahlosť, ako aj jej doplnkové postavenie v rámci tejto práce. Na katolícke prostredie a jeho vývoj budem nazerať optikou prijímania nového prvku – sociálnej náuky cirkvi a s ním spojenými podnetmi, ktoré vyvolali následne istý druh odpovede. Budem sa venovať východiskám, recepcii a jednotlivým prejavom sociálneho učenia v tomto prostredí, ako aj hľadať paralely a rozdielnosti s vývojom v Belgicku reprezentovaným prostredníctvom JOCu. Istou komparáciou s belgickým prostredím by som chcel poukázať na niektoré podmienky, ktoré viedli k prijatiu či odmietnutiu JOCu ako aj širších prúdov medzivojnového katolicizmu v Československu. Rovnako sa budem snažiť všimnúť si aj niektoré špecifiká vo vnútornom vývoji rímskokatolíckej cirkvi medzi belgickým a budúcim československým katolíckym prostredím. Samozrejme v otázke vývoja katolicizmu treba dbať aj na rozdiely vo vymedzenom prostredí Československa, keďže v oblastiach Čiech, Moravy a Slovenska sa stretávame s istými posunmi, ktoré určite nie sú ani v tomto období zanedbateľné (rezonancia vplyvov sa mohla značne líšiť, rovnako ako sa rôznili do istej miery priority týchto katolíckych komunít). Osobne predpokladám, že takéto porovnanie môže nastoliť zaujímavé otázky ako aj formovať hypotézy, ktoré bude potrebné overiť ďalším výskumom. Chcel by som upozorniť na to, že nechápem JOC ako ideálnu vzorovú organizáciu, ktorej sa mal Československý katolicizmus priblížiť. Jej neprijatie, alebo slabé prijatie v našom prostredí by som preto nechcel stotožniť s chybou, alebo nedostatočnou úrovňou vnútorného katolíckeho sveta medzivojnového Československa. Skôr by som chcel využiť tento proces prijímania prvkov sociálneho katolicizmu a rôznych druhov organizácii ako sondu do pomerov a vnútorného sveta katolíckej komunity.

Dané obdobie predstavuje aj v oblasti vývoja katolicizmu v našom prostredí veľmi dynamickú epochu, čerpajúcu z dvoch zdrojov. Prvý je reprezentovaný vnútorným vývojom katolicizmu, ktorý je konfrontovaný s novými prvkami, druhým zdrojom a určite nie zanedbateľným sú politicko-mocenské zmeny, ktorým je toto prostredie vystavené pričom je nimi aktivizované a nútené voči týmto zásadným zmenám zaujať stanovisko. Aj napriek tejto dôležitosti sa v našom prostredí doteraz nevenoval komplexný záujem témam

z oblasti katolicizmu v medzivojnovom období. Isté snahy o programové spracovanie môžeme vidieť v produkcii Centra pre štúdium demokracie a kultúry. Dobre spracované sú jednotlivé témy ako politický katolicizmus, prostredie sudetonemeckého katolicizmu či špecifická odpoveď českého prostredia na katolícky modernizmus prostredníctvom dlhodobého záujmu historikov ako Miloš Trapl, Jaroslav Šebek a Pavel Marek.¹⁶⁵ Tieto práce pre mňa predstavujú základňu v oblasti sekundárnej literatúry, od ktorej sa rozvíjajú ďalšie úvahy a interpretácie. V oblasti pramennej základne sa pri poznávaní vývoja českých cirkevných dejín musíme vyrovnávať s istými nedostatkami materiálu hlavne z prostredia arcibiskupstva Pražského v dôsledku nakladania s arcibiskupským archívom v rokoch 1975-1985. Z pôsobenia arcibiskupa Františka Kordáča (1919-1931), ktoré predstavovalo pre katolícku cirkev v Československu významné obdobie sa dochovalo len niekoľko kartónov spisov a z činnosti jeho nástupcu kardinála Karla Kašpara (1931-1941) máme k dispozícii len jeho úradnú korešpondenciu z rokov 1932-1937. Doplnenie tu predstavuje len takzvaná „pozostalosť Beran“. ¹⁶⁶ Pre potreby tejto časti práce som vychádzal hlavne z fondu Jednoty katolíckych tovarišů 1855-1950, ktorý je umiestnený v prvom oddelení Národného archívu a ponúka možnosť preniknúť do katolíckeho spolkového života. V prípade ďalšieho záujmu o túto tému by bolo potrebné previesť jeho hlbšiu analýzu ako aj zamerať sa na zmapovanie fondov saleziánskeho rádu, jezuitov či iných rádových centrál, ako aj archívu Spolku svätého Vojtecha v Trnave, či ďalších zahraničných archívov a knižníc. Recepciu sociálneho učenia v českom prostredí si budem v práci všímať cez diela dobových autorov Josefa Scheichera a Františka Xavera Vaněčku.¹⁶⁷

5.1. Východiská katolíckych snáh, prijímania sociálneho programu

Katolicizmus v habsburskej monarchii prechádzal v 19. storočí podobne ako v ostatnej časti Európy neľahkým obdobím. V prostredí katolíckej hierarchie sa stále objavuje

¹⁶⁵ Práce: P. Mačala, P. Marek, J. Hanuš, *Círky 19. a 20. století ve slovenské a české historiografii*, CDK Brno, 2010, J. Šebek, *Encyklika Quadragesimo anno, její recepce a vliv na katolícké prostředí v českých zemích ve třicátých letech*, in: *Soudobé dějiny VIII.*, 2-3, 2001, s. 365-383, I. Koucká, D. Papajík, *Politický katolicismus v nástupnických státech Rakousko-Uherské monarchie v letech 1918-1938*, Olomouc 2001, s. 13-30, P. Marek, *Církevní krize na počátku první Československé republiky (1918-1924)*, Praha 2005.

¹⁶⁶ D. Čumlivský, *Péče o archiválii arcibiskupství Pražského z let 1221-1950 v národním archivu v Praze*, in: T. Černušák, *Církevní archivy a fondy v České republice*, Brno 2007, s. 36-37.

¹⁶⁷ J. Scheicher, *Duchovenstvo a sociální otázka*, Brno: Benediktínská knihtiskárna 1884, F. X. Vaněček, *Poměry sociální a církev katolická: poznámky k Encyklice sv. Otce Lva XIII. "o dělnické otázce"*, Praha: Družstvo Vlast, 1893.

potreba spamätania sa z jozefínskych reforiem, ktoré sú chápané negatívne a za vinu je im pripisované narušenie vnútorného vývoja náboženstva a celkovej koherencie.¹⁶⁸ Zároveň tunajší katolicizmus zápasil so silnejúcimi sekularizačnými snahami viditeľnými postupne naprieč spoločnosťou. Politika jednoty trónu a oltára prisudzovala rímskokatolíckej cirkvi síce výsadné postavenie, ktoré zabezpečovalo materiálne zázemie cirkvi rovnako ako chránilo pred turbulenciami a stretmi cirkvi a štátu, ale zároveň bola terčom úvah o potrebe oddelenia štátu od cirkvi ako aj kritiky z pozícií národných, ktoré hlavne hierarchii prisudzovali prorakúske a prouhorské postoje, čo mohlo viesť v istých kruhoch k diskreditácii cirkvi ako celku. Istá obdoba Kulturkampfu, ktorý sa snažil obmedziť vplyv katolicizmu v Nemecku sa prejavila aj v Rakúsko-Uhorsku, kde sa pre proticirkevné vystupovanie vžilo označenie „Preč od Ríma – Los von Rom“. Jeho výsledky sa postupne objavujú už od 60. rokov 19. storočia oslabením katolíckych pozícií v spoločnosti, hlavne v oblasti školstva a kultúrneho života. Tieto snahy o obmedzenie vplyvu cirkvi zosilneli ešte v období prvého vatikánskeho koncilu, kedy bola vyhlásená pápežská neomylnosť v otázkach cirkevných dogiem.¹⁶⁹ Vo vnútornom svete cirkvi v prostredí monarchie prebiehajú rôzne snahy o reformu cirkvi a volanie po modernizácii. Modernisti v našom prostredí boli v prvej fáze, rovnako ako aj v západnej Európe, univerzitní profesori, filozofi, teológovia, a väčšinou zbožní katolíci, ktorým nešlo o likvidáciu, alebo diskreditáciu cirkvi, ani o dosiahnutie vlastného prospechu či kariéry. Boli to apologeti, ktorí sa snažili, aby učenie cirkvi bolo pochopiteľnejšie ich vlastným súčasníkom, rovnako nabádali k prevzatíu prvkov z iných oblastí, ktoré by mohli byť pre cirkev prospešné a pozitívne v oblasti myslenia a organizácie. Tento princíp však predpokladal preskúmať cirkevné učenie, vyradiť z neho myšlienkové schémy scholastiky a biblického fundamentalizmu. V tomto zmysle šlo o významnú transformáciu, ktorej prvé a najdôležitejšie snahy smerovali do sféry vedeckého bádania, a následne sa prejavovali v tendenciách aplikovať rôznorodé vedecké metódy pri skúmaní Biblie, cirkevných dejín, dogiem a náboženskej filozofie. Druhý okruh podnetov sa venoval zmiereniu cirkvi s demokratickou spoločnosťou: navrhoval reformu disciplíny, celibátu, zavádzanie národných jazykov v liturgii, skvalitnenie a prehĺbenie teologického vzdelávania kňazov, posilnenie práce cirkvi pri riešení sociálnej otázky, širšie zapojenie laikov v živote cirkvi a

¹⁶⁸ Toto negatívne nazeranie na jozefinizmus v oblasti náboženských reforiem pretrváva a počas svojej návštevy v Prahe koncom leta 1920 si ho všima z rozhovorov s arcibiskupom a nunciom, vo svojom denníku aj budúci francúzsky kardinál Alfred Baudrillard (1859-1942). Podľa: A. Baudrillard, *Les carnets du cardinal Baudrillard*, (édition par Paul Christophe), Paris, 2000, s. 566.

¹⁶⁹ M. Trapl, Hnutí „Pryč od Říma“, in: *Politický katolicismus v nástupnických státech Rakousko-Uherské monarchie v letech 1918-1938*, Olomouc, s. 13.

umožnenie angažovania sa kňazov vo verejnom dianí napríklad v politickej a spolkovej činnosti.¹⁷⁰

V českom prostredí sa modernizmus prejavuje od polovice 90. rokov 19. storočia. Od svojich literárnych snáh, postupne prechádza k reflexii a potrebe širšieho poňatia zmien. V Čechách a na Morave sa postupne prejavujú snahy o reformu katolíckej spisby. Ich cieľom je jej zatraktívnenie a zvýšenie umeleckej kvality. Literárne kritické hlasy sa spájajú s cirkevne reformným hnutím v rímskokatolíckej cirkvi, katolícka moderna sa tak stáva súčasťou snáh o adaptáciu cirkvi na nové podmienky začínajúceho 20. storočia a to v oveľa širších oblastiach ako len literárnej. Jadro týchto modernistických snáh vznikalo v krajinách západnej Európy, kde žili a pracovali najvýznamnejší teoretici a organizátori reformného hnutia. V prostredí strednej Európy v podstate absentoval teologický modernizmus, aktivity a program boli tak len preberané zo zahraničia. Český katolícky modernizmus mal iný obsah než aký pozorujeme v západoeurópskych krajinách, kde mal hlavne teologický a filozofický rozmer. Dodnes prevažujúca interpretácia vidí modernistické hnutie ako literárno-umelecký fenomén, keďže ich odkaz je viditeľný práve na poli literatúry, kde vzniklo najväčšie množstvo prác. Ukazuje sa, že jadro českej katolíckej moderny tvorilo asi okolo 30 duchovných, pričom u väčšiny by sme dnes zistili len životné údaje a pôsobisko. Čím nechcem ich prínos a pôsobenie v rámci katolicizmu prelomu storočí nijak zľahčovať ani zmenšovať. České reformné hnutie na teologický modernizmus vedome rezignovalo. Opakovane sa objavujú názory, že väčšina kléru je na takéto bádanie a rozvíjanie nepripravená a nemá potrebné podmienky. Nerezignujú však na všetky oblasti, aktívne sa zaoberali napríklad sociálnou otázkou či rozvojom svojich literárnych aktivít. O zahraničie sa vedome a dlhodobo zaujímali a hľadali tam oporu pre vlastné činnosti, častokrát využívali rozvoj rôznych oblastí v cudzine ako argument na vlastnú obranu a vysvetlenie potreby zavádzania zmien aj v našom prostredí. Recepčia a prenášanie ideí európskych katolíckych reformátorov do českého a moravského prostredia fakticky suplovali absenciu domácich mysliteľov. Pre toto prostredie mali prvoradý význam myšlienky nemeckých katolíckych mysliteľov, ktorí tu boli prijímaní ľahšie aj z jazykových dôvodov. Silne rezonovali napríklad myšlienky Hermana Schella¹⁷¹ a bolo

¹⁷⁰ P. Marek, *Český katolicismus 1890-1914*, Olomouc 2003, s. 281.

¹⁷¹ Hernam Schell (1850-1906) významný katolícky teológ a filozof. Študoval na Freiburskej univerzite, v roku 1873 vysvätený. Neskôr pokračuje vo svojich štúdiách v Ríme a Tübingene kde obhajuje svoj doktorát. V 90. rokoch vydáva viacero dogmatických prác, ktoré zaznamenajú medzinárodný ohlas ako napríklad: *Der Katholicismus als Princip des Fortschritts* (Katolicizmus ako princíp pokroku) (1897) a *Die neue Zeit und der alte Glaube* (Nový čas a stará viera) (1898). Tieto práce predstavovali program,

veľkým sklamaním keď sa jeho spisy v 1899 ocitli na indexe zakázaných kníh. Následné polemiky okolo Schella predznamovali aj druhý Zjazd katolíckej modreny na Velehradě. Podobne pozitívne boli prijímané aj myšlienky profesora viedenskej teologickej fakulty Alberta Ehrharda, ktorý zdôrazňoval potrebu zintenzívnenia duchovnej, mravnej a sociálnej práce katolíkov, čím by sa dokazovala sila katolicizmu skutkami. V prostredí českej katolíckej tlače sa nad týmito témami živo diskutovalo a jednotlivým mysliteľom a ich tvorbe sa venovala značná pozornosť a kritický záujem.¹⁷² Na prelome 19. a 20. storočia prechádzal český katolicizmus etapou svojej aktivizácie, presadzovala sa silná potreba reagovať na zmeny v celej spoločnosti. Významným faktorom, s ktorým katolicizmus vstupoval do dvadsiateho storočia v prostredí celej monarchie, bol konštituovaný katolícky politický tábor, ktorý mal taktiež vplyv aj na formovanie postoja voči sociálnej otázke v cirkvi. Okrem neho sa vytvára Jednota katolíckeho duchovenstva združujúca rôzne orientovaných kňazov, ktorí sa chceli podieľať na zmene vnútorného života cirkvi. Po odmietnutí reformných snáh Vatikánom i domácou hierarchiou vykročila časť týchto duchovných k roztržke, ktorá vyvrcholila vytvorením národnej Cirkvi československej 8. januára 1920. Katolicizmus po prvej svetovej vojne nečelí len vnútornému rozkolu. Zároveň sa musí vyrovnávať s rozpadom habsburskej monarchie, silnejúcou antikatólickou vlnou ako aj hľadať vzťah ku novej štátnej reprezentácii.¹⁷³ Jeho postavenie sa pomaly stabilizuje a postupne sa stáva jednou z častí spektra československej medzivojnovnej spoločnosti.

5.2. Recepčia sociálnej náuky cirkvi od konca 19. storočia

Prvé konfrontácie s myšlienkami formujúceho sa programu sociálnej náuky cirkvi, cez pohľady na problematiku rozkladu a úpadku proletariátu sa dostávali do českého povedomia už od 60. rokov, kedy sa vo Viedni aristokratické kruhy zoznamujú s názormi nemeckého sociálneho katolicizmu, reprezentovaného hlavne cez mohúčskeho biskupa, Wilhelma Emanuela von Kettelera (1811-1877). Na tieto podnety badať reakcie osobností ako Lva Thuna-Hohensteina (1811-1888), Karla von Vogelsang (1818-1890), Aloisa von Liechtenstein (1848-1920), ktorí považovali za vec svojej šľachtickej cti prispievať podľa možností k zlepšeniu sociálneho postavenia námezdné pracujúcich. Aj keď ich aktivity

prostredníctvom ktorého sa malo katolicizmu podariť nadobudnúť stratené pozície v duchovnom živote, a pomôcť prekonať odpor kritikov.

¹⁷² P. Marek, Český katolicismus 1890-1914, s. 294-296, 301, 314-315.

¹⁷³ P. Marek, Český katolicismus 1890-1914, s. 539.

boli dôležité z hľadiska odôvodnenia potreby takejto práce pre nižší klérus u vysokej hierarchie, z ideového pohľadu reprezentovali len tradičný charitatívny prístup a zakladanie patronátnych spolkov.¹⁷⁴

Cirkev si veľmi dobre uvedomovala potrebu vytvoriť a presadzovať zásady spravodlivého sociálneho poriadku. Zaujímavou udalosťou na tomto poli sa stalo spísanie tzv. Borských tezí. K tejto iniciatíve došlo na popud jedného zo spolupracovníkov mohuškého biskupa Kettelera, kniežaťa Karela Haindricha z Löwensteinu, ktorý zvolal v roku 1883 na svoj zámok v Boru u Tachova 14 významných sociálnych mysliteľov svojej doby z Čiech, Nemecka, Rakúska, Švajčiarska a z Ríma, aby vypracovali dokument o sociálnej otázke. Borské teze obsahovali množstvo podnetov pre riešenie robotníckej otázky v kresťanskom duchu. Žiadali napríklad zákonnú úpravu pracovnej zmluvy, spravodlivú mzdu a zriadenie robotníckych komôr. Tieto aktivity a program boli v blízkom kontakte s myšlienkami Union de Fribourg, ktorá v danej dobe predstavovala nepochybne centrum rozvoja sociálnej otázky v katolíckom prostredí.¹⁷⁵ V rovnakom období silne preniká do tunajšieho prostredia aj sociálna náuka Josefa Scheichera¹⁷⁶ a to aj cez český preklad jeho knihy *Duchovenstvo a sociální otázka*¹⁷⁷, ktorá sa stala učebnicou kresťanských sociálov.¹⁷⁸ V úvode k prekladu sa charakterizuje úloha tohto spisu: „*Spisek tento má mezi naším vel. kněžstvem zájem pro nynější ruch sociální vzbuditi a býti takto průpravou ke studiu vědy sociální... Avšak ne pouze pro kněžstvo jest psán tento spis, nýbrž pro každého vzdělance, jemuž záleží na tom, aby se obeznámil s otázkou, která nyní hýbe celým světem a ještě dlouho nebude rozřešena.*“¹⁷⁹ Scheicher poukazuje nato, že vtedajšia hospodárska sústava produkuje množstvo krívd (obohacovanie sa na účet svojich blížnych), ako aj na potrebu štúdia sociálnej vedy zo strany duchovenstva tak, aby vedelo správne rozlíšiť právo od číreho bezprávia a ochrániť veriaci ľud od zbedačovania. Presadzuje názor, že len samotnou dôverou v Boha a láskou k blížnemu sa problémy v sociálnych pomeroch nevyriešia. „*Základní vadou všech moderních spisů toho směru jest, že nemají ohledu na mravovědu. Bez mravovědy není žádné nápravy, ať si liberalové, jenž by rádi k svému prospěchu vládu nad lidem podrželi, mluví co mluví, a komunisté, kteří by se soustavou*

¹⁷⁴ P. Marek, *Český katolicismus 1890-1914*, s. 359.

¹⁷⁵ M. Umlauf, *Sociální nauka církve – integrální součást křesťanské nauky o člověku*, in: P. Černuška, *Interdisciplinární úvod do čtení kompendia sociální nauky církve*, Brno 2009, s. 17.

¹⁷⁶ Josef Scheicher (1842-1924) teológ, od roku 1878 profesor na teologickom inštitúte v rakúskom meste St. Pölten, ideovo z neho čerpali rakúski kresťanskí sociáli. Neskôr sa stáva apoštolským prelátom a protonotárom vo Viedni.

¹⁷⁷ J. Scheicher, *Duchovenstvo a sociální otázka*, Brno: Benediktínska knihtiskárna 1884.

¹⁷⁸ P. Marek, *Český katolicismus 1890-1914*, s. 51.

¹⁷⁹ J. Scheicher, *Duchovenstvo a sociální otázka*, predhovor.

*hospodářskou rádi i křesťanství zrušili, počínají cokoli.*¹⁸⁰ Podľa Scheichera by sa mal sociálnych záležitosti silnejšie chopiť štát, samozrejme vo svornosti s cirkvou a nápomocnými spoločnosťami, ktoré by presadzovali pomoc na základe lásky k blížnym, čo by viedlo k prepojeniu morálky a aktívnej snahy o pomoc.¹⁸¹ Scheicherova kniha predstavuje „sprievodcu pre duchovného“ v oblasti sociálnej problematiky, sumarizujúc základné historické vplyvy na ekonomiku, ekonomické myslenie a ich dopady na sociálnu oblasť. Rovnako hodnotí aj súčasný stav a nabáda k aktívnemu prístupu.

K väčšiemu rozvoju ideí a praxe kresťansko-sociálnych hnutí dochádza v európskom prostredí v 90. rokoch 19. storočia predovšetkým vďaka encyklike Leva XIII. *Rerum novarum*, ktorá sa pokúšala napraviť skutočnosť, že cirkev podcenila nový fenomén zrodení v industriálnej spoločnosti – existenciu a emancipáciu rastúceho proletariátu. Mnohí z vysokej českej cirkevnej hierarchie prehlasovali, že kňazom neprislúcha zaoberať sa robotníckou otázkou a sociálnymi problémami, a nanajvýš môžu vyvíjať aktivity v charitatívnej sfére. Tento postoj často nekorešpondoval s názormi nižšieho kléru či mladej generácie. Napríklad Scheicher otvorene uznáva a uvedomuje si, že nemocnice, ošetrovne chorých, chudobince, spolky sv. Vincenta, udeľovanie almužny, to všetko spôsobuje len okamžitú úľavu, ale zlo ostáva. K tomu v celku tvrdo dodáva: „*Jen prodlužujeme smrtelný zápas. Z nemocnic vycházejí vyléčení dělníci, jichž nečeká jiného leč hlad, až opět slabotou onemocní, a na čas v nemocnici ošetřování naleznou.*“¹⁸² *Rerum novarum* zhodnotila vplyvy a podnety, reagovala na robotnícke problémy a sformulovala zásadné možnosti prístupu na základe ideí kresťanského solidarizmu. Súčasne podnietila nový záujem, ktorý sa odrazil v širokom rozvinutí organizačnej práce, v zakladaní spolkov, rôznych organizácií, združení, nových časopisov a nakoniec aj v konštituovaní kresťansko-sociálnych strán. Drvivá väčšina tunajšej cirkevnej hierarchie sa voči kresťansko-sociálnemu hnutiu chovala prinajmenšom opatrne a rezervovane bez ohľadu na encykliku *Rerum novarum*.¹⁸³ Zaujímavým prameňom pre české prostredie v otázke oboznámenia sa s myšlienkami tejto sociálnej encykliky predstavuje autor František Xaver Vaněček¹⁸⁴ a jeho rozsahom drobná práca: *Poměry sociální a církve katolická*¹⁸⁵, kde

¹⁸⁰ J. Scheicher, *Duchovenstvo asociální otázka*, s. 24.

¹⁸¹ J. Scheicher, *Duchovenstvo asociální otázka*, s. 74-76.

¹⁸² J. Scheicher, *Duchovenstvo asociální otázka*, s. 77.

¹⁸³ P. Marek, *Český katolicismus 1890-1914*, s. 359-362.

¹⁸⁴ František Xaver Vaněček (1859-1937) kňaz a katolícky novinár, v roku 1896 je jedným zo zakladateľov Tiskovej ligy v Prahe, snažil sa o zvýšenie úrovne katolíckej žurnalistiky, člen a probošt kapituly sv. Petra a Pavla, apoštolský protonotář.

zhrňuje, zdôvodňuje a vysvetľuje, základné stanoviská encykliky (právo na súkromné vlastníctvo, úloha cirkvi ako učiteľky o Božej pravde Kristovej). Zlý stav spoločnosti je podľa Vaněčka zavinený odpadom od kresťanských zásad, pričom rázne zdôrazňuje úlohu a prínos rôznych kongregácií starajúcich sa o chorých a osamelých ako Boromejky, Vincentky a bratov kongregácie Jána z Boha. Bohato vykresľuje koľko lôžok spravujú a aké množstvo chorých ošetrí. Rovnako sa venuje aj častiam encykliky, ktoré pojednávajú o úlohe štátnej moci v otázkach starostlivosti o občanov, potrebe ochrany menších a chudobných.¹⁸⁶ V závere práce sa autorova pozornosť obracia k otázke spolkového života a jeho významu: „*Spolky s úplně světským cílem nemají pro život žádného takřka významu po stránce dobré. Nebo spolky tělocvičné, pěvecké a p. jaký význam mají pro zlepšení života společenského? Spolky však, které obojí úlohu, jak časnou, tak duchovní spojují, nemohou zůstatí bez dobrého výsledku.*“¹⁸⁷ Pozitívne hodnotí aktivity na poli angažovania sa v robotníckej otázke či u Dona Bosca, alebo zakladanie „Kongregací zbožných dělníků“ Antonínom Schwartzom.¹⁸⁸ V období po vydaní encykliky vychádza v českom prostredí aj práca Antonína Lenze¹⁸⁹ *Socialismus v dějinách lidstva, jeho povaha a církev katolická jedině schopná k řešení sociální otázky* (1893). Vystupuje tu ako silný kritik socializmu. Jeho koncept riešenia sociálnej otázky pokladá od základu za zlý, keďže sa podľa neho zameriava len na problematiku postavenia proletariátu. Ak má byť sociálna otázka vyriešená spravodlivo, musí dôjsť podľa Lenza ku zmenám v prospech všetkých skupín, vrstiev a jedincov v spoločnosti. Katolícka cirkev podľa neho disponuje už v danej dobe dostatočnými prostriedkami, ktoré pomôžu eliminovať konkrétne prípady biedy ľudí, chudobu a materiálne nedostatky, ktoré sú podľa neho živnou pôdou pre rozvoj ideí socializmu. V roku 1893 tieto prostriedky vidí v misijnej činnosti rehoľných rádo, charite a katolíckej dobročinnosti. Nepocituje teda žiadnu potrebu istým spôsobom zmeniť

¹⁸⁵ F. X. Vaněček, *Poměry sociální a církev katolická: poznámky k Encyklice sv. Otce Lva XIII. "o dělnické otázce"*, Praha: Družstvo Vlast, 1893, 48 s.

¹⁸⁶ F. X. Vaněček, *Poměry sociální a církev katolická: poznámky k Encyklice sv. Otce Lva XIII. "o dělnické otázce"*, s. 19-25, 28.

¹⁸⁷ F. X. Vaněček, *Poměry sociální a církev katolická: poznámky k Encyklice sv. Otce Lva XIII. "o dělnické otázce"*, s. 45.

¹⁸⁸ Antonín Schwartz, kňaz, zakladateľ Kongregácie kresťanských dělníků sv. Josefa Kalasanského, ktorá vznikla v roku 1888. Šlo o kongregáciu kde okrem základných sľubov čistoty, chudoby a poslušnosti bol pridaný aj sľub obetovať všetky telesné a duchovné sily pre blaho remeselníctva a robotníkov. Cieľom spoločnosti malo byť vychovať poctivých majstrov a robotníkov v duchu kresťanstva. Podľa: F. X. Vaněček, *Poměry sociální a církev katolická: poznámky k Encyklice sv. Otce Lva XIII. "o dělnické otázce"*, s. 46-47.

¹⁸⁹ Antonín Lenz (1829-1901) pochádzal z roľníckeho prostredia, absolvoval nemecké gymnázium a následne bohoslovecké učilište v Českých Budejoviciach. V roku 1854 bol vysvätený za kňaza, stáva sa kaplánom a ďalej pokračuje v štúdiu teológie a filozofie. Neskôr pôsobil ako profesor dogmatiky a fundamentálnej teológie v Budejoviciach, v roku 1881 zvolený sídelným kanovníkom Vyšehradským, kde sa v 1887 stáva proboštom. Patril k prvým českým neotomistom. Vystupoval ako zaniatený obhajca rímskokatolíckej cirkvi.

formy doterajšieho pôsobenia, ktoré vidí ako plne dostatočné a vyhovujúce. Problémy ako transformácie spoločnosti a potrebu reakcie katolíckeho prostredia autor nereflektuje. Aj keď sa Lenzova práca z časového hľadiska objavuje po vydaní prvej sociálnej encykliky, reprezentuje skôr názorový prúd v cirkvi, ktorý bol encyklikou *Rerum Novarum* prekonaný.¹⁹⁰ Do debát o sociálnej náuke cirkvi sa v rokoch 1897-1899 plodne zapájajú aj autori na stránkach *Nového života*, objavujú sa tu prvé správy, preklady, recenzie a interpretácie encykliky *Rerum novarum* a to hlavne od rakúskych a nemeckých kresťanských sociálov ako Josef Scheicher (1842-1924), či Franz Schindler (1887-1922).¹⁹¹

Koncom 19. storočia začínajú vznikať rôznorodé spolky a organizácie, ktoré sa snažili presadzovať program encykliky *Rerum novarum* ako napríklad Organizácia roľníckej a robotníckej mládeže v Čechách, avšak boli veľmi silne naviazané na katolícku politickú reprezentáciu. V otázkach recepcie encykliky sa silne prejavuje nemecké prostredie, ktoré reaguje o niečo rýchlejšie a pomerne intenzívne. Mládež reprezentovala skupinu, ktorej stranícke vedenie venovalo od začiatkov veľkú pozornosť. Motiváciou bola snaha o ich integráciu do jednotlivých strán. Tieto organizácie väčšinou predstavovali sekcie pod patronátom dospelých. Od začiatku 20. storočia silnie snaha o doplnenie mládežníckej organizácie, ktorá by bola budovaná na stavovskom princípe. Permanentný konflikt predstavovali diskusie či pre dorast treba koncipovať politické alebo nepolitické štruktúry. Snahy o optimálne riešenie organizácie katolíckej mládeže vychádzali napríklad zo Sdružení českých katolíckych zemědelců. Sdružení venkovské mládeže, ktoré expanduje pred prvou svetovou vojnou a ako najsilnejšia náboženská frakcia malo okolo 1200 členov a cez 420 skupín disponovalo taktiež dvojtyždenníkom *Naše mládež*, sa okrem bežnej spolkovej činnosti orientovanej na vzdelávanie venovalo aj organizovaniu výletov či príprave ochotníckeho divadla. V roku 1910 dochádza k založeniu Svazu české mládeže křesťansko-sociální. Problémom týchto organizácií bola však už spomínaná silná previazanosť s politickými stranami, ktorá prichádzala s ich postupným rastom, rovnako ako aj značne obmedzené aktivity, z ktorých väčšina sa odohrávala v ich centrách v Prahe a Hradci Králové.¹⁹² Katolícke prostredie Moravy bolo značne konzervatívne a presadzovanie sociálnej náuky sa tu nestretávalo s veľkým ohlasom. Spolky ako

¹⁹⁰ P. Marek, Katolíci a problém sekularizace dělnického prostředí, in: *Církevní dějiny* 5, 2010, Brno, s. 29, 32.

¹⁹¹ P. Marek, *Česká katolícká moderna*, Olomouc 2000, s. 13.

¹⁹² P. Marek, *Český katolicismus 1890-1914*, s. 175-177.

napríklad Katolícko-politická jednota v Brne nemali širokú členskú základňu a boli spravované obvykle kňazmi a učiteľmi. V ich výboroch nachádzame hlavne predstaviteľov meštianskej inteligencie a drobných živnostníkov. Katolíckemu bloku sa nepodarilo v moravských mestách získať väčší vplyv a ponuka oslovila hlavne iné skupiny. Prechod robotníkov z katolíckeho tábora do sociálne demokratického bol častejší než v opačnom smere. Postupne začína katolícky tábor budovať štruktúry odborových organizácií, ale ani s týmto novým modelom v danom prostredí nedosiahol väčšie úspechy. Princíp odborových organizácií sa javil v rámci kresťanského tábora perspektívny, pretože na rozdiel od iných katolíckych organizácií ako napríklad spolok katolíckych tovarišov, sväto-jozefské jednoty, jednot katolíckych mužů a jinochů ale aj od spolkov sv. Vincenta, neboli odborové spolky tak očividne kontrolované zo strany cirkevných autorít a mali v podstate robotnícky sociálny profil. Na čele kresťanských odborov stál istú dobu aj Jan Šrámek, jeden z budúcich popredných predstaviteľov kresťansko-sociálneho hnutia na Morave.¹⁹³ Podobným smerom sa vydávajú aj snahy sociálneho programu cirkvi na území dnešného Slovenska. Zakladateľmi odborových spolkov boli hlavne sociálne a národne uvedomelí katolícki kňazi. V rozširovaní kresťansko-sociálnych myšlienok povzbudzoval Lev XIII. biskupský zbor v Uhorsku encyklikou Constanti Hungarorum z 2. septembra 1893, v ktorej sa okrem iného obracia priamo na Uhorských biskupov s výzvou, aby podporovali a rozvíjali politické angažovanie katolíkov pričom načrtá aj ciele tejto činnosti. O necelé dva roky v januári 1895 sa v Budapešti konala zakladajúca porada katolíckej ľudovej strany (Katholikus Néppárt). Politika Katolíckej ľudovej strany výrazne zaktivizovala slovenský politický život a pomohla ho vytiahnuť z pasivity. Mladí katolícki kňazi sa so silným nadšením zamerali hlavne na národnobuditeľskú a sociálnu oblasť. V tomto prostredí sa začína formovať a politicky presadzovať aj mladý Andrej Hlinka. V Bratislave vzniká 7. septembra 1899 Katolícky robotnícky spolok, ktorý patril medzi prvé takéto spolky v Uhorsku. Najsilnejšou baštou slovenských kresťanských sociálov bola Banská Bystrica, kde pôsobili Kresťansko-robotnícky spolok, ako aj Katolícky tovarišský spolok. Ciele týchto spolkov sa orientovali predovšetkým na zlepšenie vzdelanostnej a majetkovej úrovne, viditeľné sú aj snahy o zvyšovanie slovenského národného povedomia. V roku 1905 vzniká Slovenská ľudová strana, ktorá preberá záštitu nad mnohými takýmito organizáciami. Aktivizovanie robotníkov pre kresťanské sociálne hnutie aj v tomto prostredí narážalo na tvrdý odpor a zosmiešňovanie zo strany radikálnej ľavice rovnako

¹⁹³ L. Fasora, *Dělník a měšťan, vývoj jejich vzájemných vztahů na příkladu šesti moravských měst 1870-1914*, CDK Brno 2010, s. 310-317.

ako aj na nedôveru katolíckeho kléru voči odborovým aktivitám. V robotníckom hnutí sa kresťanské sociálne učenie presadzovalo len veľmi ťažko. Negatívne bolo vnímané hlavne vodcovské postavenie kléru a ich silný vplyv na fungovanie väčšiny kresťansko-odborových hnutí. Na potrebu venovať sa rozvoju prístupov a hľadania účinných spôsobov ako preniknúť do tohto prostredia poukazoval aj uhorský prímas arcibiskup Ján Černoch.¹⁹⁴

Po prvej svetovej vojne sa katolícka cirkev nachádzala v komplikovanej situácii, ktorá bola spôsobená úzkou previazanosťou cirkvi a štátnej moci v dobe rakúskej monarchie, a musela sa vyrovnávať so silnou antikatólickou vlnou. Duchovní i laickí intelektuáli hľadajú nové spôsoby pastorácie a nadväzujú na čulé kontakty s prostredím, ktoré v danej dobe predstavovalo centrum nových liturgických a teologických smerov. V tomto ohľade bolo nemecké katolícke prostredie v popredí pred českým a slovenským, kde sa nové trendy objavujú s istým oneskorením. Toto meškanie sa snaží dohnať hlavne nová nastupujúca generácia kňazov, ktorá študovala na univerzitách v Taliansku, alebo Rakúsku, kde sa mohli zoznámiť s novšími myšlienkovými trendmi európskeho katolicizmu. Centrom duchovnej renesancie českého katolicizmu boli predovšetkým rehoľné spoločenstvá dominikánov, benediktínov, premonštrátov a františkánov. Významné duchovné centrum tvorili benediktíni z emauzského kláštora v Prahe, ktorí sa výrazne podieľali na rozvoji liturgického hnutia. Od roku 1925 vydávali liturgický časopis Pax a od jesene 1933 usporadúvali liturgické týždne, na ktorých prednášali popredné osobnosti českej a európskej teológie. Kláštor v Emauzích udržiaval kontakty napríklad s benediktínmi, ktorí pôsobili na teologickej fakulte v belgickom Leuven (Lovani), kde pred prvou svetovou vojnou študoval i opäť emauzského kláštora Arnošt Vykoukal (1879-1942, opäť 1925-1941). Vo františkánskom prostredí bol výraznou osobnosťou Jan Evangelista Urban (1901-1991). Z jeho iniciatívy vzniká Studium catholicum, ktoré bolo určené na vzdelávanie katolíckych laikov. Povzbudením v rozvoji a snahách katolíkov boli aj oslavy Svätováclavského milénia roku 1929. Priebeh osláv bol dokladom zlepšenia pohľadu českej spoločnosti na katolícku cirkev a celkovo tieto oslavy významne prispeli aj k postupnej integrácii katolicizmu do národného života, z ktorého bol istú dobu vytlačovaný. Na prelome dvadsiatych a tridsiatych rokov vstúpila na katolícku scénu nová generácia elít, ktorá bola omnoho sebavedomejšia v presadzovaní katolíckych záujmov a odpovedala omnoho rozhodnejšie na spoločenské potreby aj v oblastiach kultúry

¹⁹⁴ M. Katuninec, Dejiny Slovenského kresťanského odborového hnutia, Bratislava 2001, s. 9-13.

a vzdelávania (väčšina hierarchie, duchovenstva a laických veriacich vystúpila v januári 1933 razantne proti návrhu školského zákona ministra Ivana Dérera, menovaného za sociálnych demokratov, ktorý chcel obmedziť cirkevné právomoci v školstve. Dérer bol na základe tohto nátlaku nútený svoj návrh stiahnuť). Na encykliku *Quadragesimo anno* reaguje československé prostredie v zápätí po jej zverejnení. Ohlasy z počiatku vyvolávajú hlavne v prostredí nemeckých katolíkov, kde sa jej východiskám dostáva značnej pozornosti na úrovni teoretickej reflexie i uplatňovania v už existujúcej rozvinutej štruktúre organizácii. Tento záujem bol nepochybne motivovaný ťažkými dopadmi hospodárskej krízy, ktorá postihla nemecké pohraničie v dôsledku jeho silnej priemyselnej orientácie. V českom prostredí sa v teoretickej rovine otázkami katolíckeho sociálneho učenia zaoberal predovšetkým Bedřich Vašek (1882-1972), ktorý pôsobil od roku 1922 ako profesor kresťanskej sociológie na bohosloveckej fakulte v Olomouci. Encykliku *Quadragesimo anno* považoval za odpoveď na hospodárske problémy doby, ktoré boli podľa jeho názoru dôsledkom liberálneho hospodárstva. Cestu k riešeniu videl predovšetkým v duchovnej a morálnej obnove spoločnosti s dôrazom na sociálnu solidaritu, ktorá by vyrovnala veľké majetkové rozdiely, čo by podľa Vaška viedlo aj k upevneniu demokracie. V oblasti politického katolicizmu nevidíme žiadne zásadné reflexie tohto dokumentu. Diskusie o encyklikou nastolených témach kulminujú až v období rokov 1933-1934, pričom táto diskusia sa viedla skôr v rámci konkurenčného boja medzi Šrámkom a Staškom vo vedení strany než v snahe o posuny, prijatie a aplikáciu výziev.¹⁹⁵

Na dvoch príkladoch by som v krátkosti chcel poukázať aspoň v základných bodoch na vývoj organizácii, ktoré sa venovali prostrediu mládeže v Československu a vychádzali z katolíckeho prostredia. Uvedomujem si, že čo do počtu je to veľmi malá vzorka, ale aj v nej sú prítomné mnohé aspekty vývoja, ktoré predpokladám charakterizovali význačnú časť z katolíckych aktivít v prostredí Československa. Bohužiaľ sa mi nepodarilo nájsť organizácie, ktoré by sa priamo hlásili ku odkazu katolíckej akcie. Toto pole je potrebné každopádne podrobiť ďalšiemu výskumu. Jednota katolíckych tovaryšů a Orel predstavujú špecifickú odpoveď na podnety, ktoré pochádzali z vývoja katolicizmu v tomto období.

¹⁹⁵ J. Šebek, Encyklika *Quadragesimo anno*, její recepce a vliv na katolícké prostředí v českých zemích ve třicátých letech, in: *Soudobé dějiny VIII.*, 2-3, 2001, s. 373-375, 378, 380-381.

Jednota katolíckých tovarišů preniká do Čiech a na Moravu ako model organizácie z Nemecka, kde prvý takýto spolok zakladá Adolf Kopling¹⁹⁶ v roku 1849 v Kolíne nad Rýnom. Tovarišskú jednotu formuje v snahe, aby žila ako jedna veľká rodina, spolkový život má byť pre tovarišov prípravou na budúci rodinný život. Spolok sa šíril hlavne v nemecky hovoriacom prostredí Nemecka a rakúskej monarchie. Jeho úlohou bolo vytvárať spolkové centrály – domy kde mohli nájsť ubytovanie tovariši, ktorí boli v učení v danom meste. Do istej miery vyplňoval medzeru vznikajúcu po rozpadajúcom sa cechovnom systéme, ktorý v svojom usporiadaní s takýmito ubytovacími kapacitami pre pomocný personál (učňov a tovarišov) obvykle počítal. V Prahe je jednota založená v roku 1852, jej prvého zasadania sa zúčastňuje aj samotný Kopling.¹⁹⁷ Jednota sa následne stretávala v priestoroch bývalej Týnskej školy na Staromestskom námestí, ktoré si prenajímala. Neskôr budujú vlastnú spolkovú centrálu.¹⁹⁸ Vo vlastnom dome jednota prevádzkovala ubytovňu s kapacitou 60 miest, kde poskytovala možnosť ubytovania sa pre svojich členov, ale aj pre potreby príchodzích¹⁹⁹ do Prahy, ktorým podľa stanov prináležalo bezplatné ubytovanie na 2 noci so stravou. Dlhodobu ubytovaní tovariši za ubytovanie a stravu platili. Podľa stanov bol protektorom spolku vždy pražský arcibiskup a predsedom aj podpredsedom vždy ním menovaný duchovný, ktorí ručili za mravnú a náboženskú výchovu mladých členov spolku. K potrebám duchovným malo zariadenie vlastnú kaplnku, kde sa členovia schádzali k modlitbe. Pod jednotu spadala aj Učňovská besídka, ktorá združovala prevažne staršiu školskú mládež. Jej aktivity pozostávali z nedeľných popoludňajších stretnutí, ktoré boli vedené neskôr saleziánmi. Činnosť jednoty sa zameriavala hlavne na rôzne vzdelávacie kurzy, pripravovala aj divadelné predstavenia na vlastnej divadelnej scéne, klubová miestnosť ponúka množstvo časopisov ako aj biliardový stôl. K dispozícii bola členom aj knižnica a kuchyňa. Členovia (vo vekovom rozmedzí 17-26 rokov) sa schádzali na mesačných ako aj na výročných

¹⁹⁶ Adolf Kopling (1813-1865) narodil sa v malom mestečku Kerpen neďaleko Kolína nad Rýnom v rodine chudobného remeselníka, sám sa vyučil obuvníckemu remeslu. V 24. rokoch prijatý na gymnázium v Kolíne neskôr pokračuje v štúdiách na Univerzite v Mníchove, v 1845 vysvätený za kňaza. Presadzoval aby sa kňazi angažovali v spoločenských a občianskych otázkach a aktívne sa podieľali na zlepšovaní podmienok v ktorých pôsobia.

¹⁹⁷ Národní Archiv, Jednota Katolíckých tovaryšů 1855-1950, kartón: 6.

¹⁹⁸ O založení jednoty katolíckých tovarišů v Praze 1852, in: K oslavě 80 let trvání Jednoty katolíckých tovarišů v Praze 1832, s. 9-13, Národní Archiv, Jednota Katolíckých tovaryšů 1855-1950, kartón: 9.

¹⁹⁹ Podľa dochovanej knihy príchodzích – Kniha cudzincov z obdobia rokov 1933-1939, kniha vedie informácie o mene, dátume narodenia, zamestnaní a o trvalom pobyte. Najväčšia časť tovarišov, ktorí využili túto službu pochádzala z Nemecka/Rakúska, ďalšiu významnú skupinu tvoria tovariši z Čiech, Moravy. Celkom výnimočne sa objavujú ubytovaní zo Švajčiarska, Francúzska či Maďarska. Z profesnej stránky šlo prevažne o krajčírov, obuvníkov, pekárov, holičov, kuchárov či maliarov. Boli to teda hlavne profesie, ktoré by sme dnes mohli zaradiť k mestským službám. Mesačne využilo tejto služby jednoty okolo 5-8 tovarišov. Zdroj: Národní Archiv, Jednota Katolíckých tovaryšů 1855-1950, kniha: 6- Kniha cizinců JKT.

výborových schôdzach kde dochádzalo k voľbe zástupcov. Podobné jednoty ako tá pražská existovali aj v mnohých ďalších českých a moravských mestách ako v Plzni, Olomouci, Brne, Chrudime či ďalších.²⁰⁰ Tento model fungoval aj na území dnešného Slovenska, kde boli centrami Banská Bystrica a Trnava.

Za kolísku Orla môžeme považovať Moravu. Aj keď počiatky záujmu o telovýchovné aktivity sa rozvíjajú paralelne v katolíckych spolkoch aj v Čechách. Inšpirovaný bol do istej miery aktivitami slovinských organizácií združujúcich mládež. V zmysle masovejšieho zakladania miestnych skupín a ich organizácií na úrovni ústredia je datovaný vznik v moravskom prostredí rokom 1909, v Čechách rokom 1911. K založeniu Orla dochádza v rokoch „kultúrneho boja“, čo spôsobilo že dobová publicistika výrazne zvýrazňovala motívy dištancovania sa od liberálneho Sokola. Publicistika venovala značný záujem a dôraz problematike odtrhnutia katolíkov od Sokola – interpretovali to ako rozbíjanie národnej jednoty a formovanie frakcií. Zakladatelia Orla zase chápali jeho založenie ako návrat k pôvodným ideálom Sokola, k mysleniu Tyrša a Füngera. Argumentácia ideovými dôvodmi, odklonom Sokola od pôvodne katolíckeho smerovania, vychádzala hlavne z postojov, ktorými sa Sokol približoval k pokrokovému (mladočeskému) v chápaní odporcov ateistického hnutia (napr. Volná myšlienka). Tieto rozpory nepochybne ku vzniku Orla prispeli avšak boli skôr len akcelerátorom trendov, ktoré už boli v obehu. Nepredstavovali tak hlavný podnetom ku vzniku Orla. Následne sa novovzniknutý Orel pridáva viac na stranu kresťanských sociálov. Príčiny, ktoré vytvorili z ojedinelého cvičenia na lokálnej úrovni prepracovanú organizačnú štruktúru, ktorá vyvíjala značnú aktivitu pútajúcu pozornosť širšej verejnosti vrátane cirkevných a politických elít, pramenili z viacerých zdrojov. Pri vzniku Orla sa vedie reflexia výchovných momentov, v snahe získať mladú generáciu a smerovať ju v duchu katolicizmu. Taktiež sa uvažuje nad možnosťami rozširovania hnutia. Jeho hlavným cieľom je rozvíjať telesné zdatnosti, sebadisciplínu a duchovnú oblasť mladých v predefinovanom kresťanskom hodnotovom priestore. Vzdelávaním viesť k rozvoju intelektuálnej zložky osobnosti s dôrazom na utvrdenie vo viere a získavanie vedomostí vo všetkých oblastiach života spoločnosti. Nezanedbateľné boli aj snahy naučiť mládež organizačným schopnostiam a vytvárať návyky pre prácu v politických, odborových a hospodárskych organizáciách. V roku 1914 vzniká Zemský svaz Orla pro království

²⁰⁰ Dnešní život v jenotě, in: K oslavě 80 let trvání Jednoty katolických tovarišů v Praze 1832, s. 14-17, Národní Archiv, Jednota Katolických tovarišů 1855-1950, kartón: 9.

České v Hradci Králové ako štruktúra pokrývajúca 48 odborov s 5000 členmi. V tom istom roku sa mal konať aj prvý zlet Orla v Čechách, avšak v dôsledku začatia vojny sa nekonal. Zlety a verejné cvičenia sa po vojne pravidelne menili v okázalé cirkevné slávnosti, pričom mali nezastupiteľné miesto pri budovaní pocitu súľadnosti ku kresťanskému táboru. Taktiež sa tu stretávali poslanci a funkcionári strany so svojou voličskou základňou.²⁰¹

Jednota katolíckeho tovarištva predstavuje v istom zmysle svojím založením v polovici 19. storočia príklad rýchleho šírenia nových podnetov v rámci katolicizmu medzi nemeckým a českým prostredím. V svojej dobe jednoznačne pohotovo reaguje na potreby, ktoré majú mladí tovariši v mestách s úpadkom cechových štruktúr a zaistenia. Taktiež sa snaží o sformovanie doplnkového programu (vzdelávacie aktivity, šport, divadlo), cez ktorý by mohla pôsobiť na formovanie sa osobnosti v kresťanskom duchu. Táto organizácia presadzuje patronálny prístup so silným podielom kléru v samotnej organizácii. Je veľmi zaujímavé si všimnúť, že toto hnutie sa následne nijako nemení, nereaguje na nové podnety, ktoré prichádzajú od konca 19. storočia, nespracováva ich a zdá sa, akoby jej vedeniu úplne unikali. Ani s jej teritoriálnym rozvojom do ďalších českých, moravských a slovenských miest nevidíme žiadnu snahu o expanziu programu, alebo spolkových snáh. Naďalej pretrvávajú jej lokálna pôsobnosť, ktorá si asi nekladie ani vyššie ciele ako priamo zabezpečovať ubytovanie, stravu a program pre pomerne úzky okruh členov združených okolo spolkového domu. Až do svojho zániku si uchováva v podstate pôvodné modely pôsobenia. Na príklade Orla môžeme v praxi sledovať previazanosť s politickým prostredím pričom jeho stretnutia a celkové ich zameranie majú plniť spočiatku možno sebaidentifikačnú a neskôr aktivizačnú funkciu pre mieste katolícku komunitu.

5.3. Komparácia východísk a výzvy k ďalšiemu štúdiu v československom prostredí

Otázka recepcie prvkov sociálneho učenia cirkvi sa v prostredí budúceho Československa a Belgicka ako sme mohli vidieť v priebehu 19. storočia vyvíjala veľmi podobne. Prevládajú charitatívne a patronátne spolky so silným postavením kléru či majiteľov tovární. V otázkach teoretických úvah má z počiatku dokonca naše prostredie istý „náskok“ vyplývajúci zo silnejších kontaktov na nemecké prostredie, kde sa tento program

²⁰¹ O. Lazar, Orelské epištoly, Našinec, 48, 1912, č. 173, 1. 8., s.1 citované podľa: P. Marek, Český katolicismus 1890-1914, s. 215- 219.

začína formovať. Vývoj pokračuje rovnomerne aj v posledných desaťročiach 19. storočia. Politické východiská a postavenie cirkvi či katolícky orientovaných strán sú si taktiež dosť podobné, potenciál takýchto strán bol pomerne silný. Oproti nim stáli strany, ktoré volali z rôznych ideových pozícií po potrebe sekularizácie verejného priestoru a oslabení vplyvu cirkví. Katolícke strany sa konštituuju na podobných princípoch skoro v rovnakej dobe (pod vplyvom učenia cirkvi s ktorými prichádza Lev XIII.). Ich situácia sa mení v týchto dvoch prostrediach výraznejšie až po prvej svetovej vojne, kedy je vplyv tohto politického spektra v novovzniknutom Československu oslabený zatiaľ čo belgické katolícke strany naďalej aj keď v širších koalíciách presadzujú svoje východiská. V oboch prostrediach sú z počiatku prítomné silné snahy o presadenie katolíckeho sociálneho programu naviazaného na prostredie politických strán, ktoré sa snažia ovládnuť rôzne spolky, formujúce sa katolícke robotnícke odbory, jednoty či mládežnícke organizácie. Ako ešte neskôr poukážem práve táto oblasť a vývoj v istom vymanení sa spod vplyvu politických strán mal podľa môjho názoru značný dosah na presadenie a rozvoj sociálnej náuky a katolíckej akcie.

Naproti politickému katolicizmu, katolícky modernizmus a presadzovania nových teologicko-pastoračných východísk vykazuje v daných prostrediach značnú asynchronnosť. Zatiaľ čo belgické prostredie je v týchto snahách jedným z výrazných európskych motorov, kde sa nové prúdy nielen rozvíjajú, ale aj pomerne vplyvne presadzujú v praxi, naše prostredie sa nachádza na značnej periférii. Reformné hnutie na teologický modernizmus vedome rezignovalo, opakovane sa objavujú názory, že väčšina kléru je na takéto bádanie a rozvíjanie nepripravená a nemá potrebné podmienky. Prenikaniu reformných snáh a novších modelov práce na sociálnom programe cirkvi, nebola naša cirkevná hierarchia nijako naklonená. Na prelome storočí nie sú badateľné žiadne výraznejšie aktivity v prostredí episkopátu, alebo rádových centrál, ktoré by sa snažili reagovať na nové výzvy, ktoré prinášal dobový katolicizmus. Neobjavuje sa tu žiadna výraznejšia postava podobná kardinálovi Mercierovi, ktorá by sa snažila presadzovať a podporovať podobné nové smerovania. Zdá sa, že tunajší episkopát zastáva poväčšinou konzervatívne prístupy. Pápežské dokumenty síce prijíma, ale nevidíme zásadnejšie zmeny prístupov. V už spomínanej knihe *Poměry sociální a církev katolická: poznámky k Encyklice sv. Otce Lva XIII. "o dělnické otázce"* z pera F. X. Vaněčka, ktorý bol nepochybne rozhladeným kňazom a novinárom s inštitucionálnym zakotvením v kapitule Sv. Petra a Pavla na Vyšehrade, si môžeme povšimnúť jeden zaujímavý bod.

Vaněček sa nevenuje zamysleniu ani analýzam ako by sa napríklad mohli východiská encykliky najlepšie uplatniť v domácom prostredí. Aké sú špecifické potreby a možnosti práce na tomto sociálnom poli, potrebám zlepšenia, alebo zmeny pastoračných prístupov v mestskom prostredí, ktoré aj u nás prešlo veľkými zmenami. Z čoho môže toto opomenutie prameniť? Som presvedčený, že nezaujím venovať sa takýmto otázkam priamo v tomto diele neplynie len z limitov rozsahu tejto práce, keďže na mnohých miestach sa nebráni uvádzať množstvo príkladov na ilustráciu z gréckych a rímskych starovekých dejín. Týmto ho nehodlám obviňovať z akéhokoľvek druhu povrchnosti, či považovať za nedostatočnú motiváciu k napísaniu tejto práce len poreferovanie o obsahu encykliky. Nechcel by som, aby sa do tejto analýzy premietal postoj, ktorý by mohol prameniť z porovnania s o niečo rozvinutejším prostredím belgických snáh. Rovnako si uvedomujem, že daná práca F. Vaněčka môže byť len časťou z dobových diskusií, ku ktorým som zatiaľ ešte neprenikol. Preto by som na tomto mieste rád sformoval skôr jednu z otázok k ďalšiemu štúdiu problematiky. Nakoľko bola pre katolícke prostredie i hierarchiu prelomu storočí a vlastne aj neskôr v dobe medzivojnového Československa sociálna otázka a nové prístupy k jej riešeniu v duchu snáh o formovanie katolíckeho sociálneho programu prioritou? V západnej Európe sa táto oblasť nepochybne javila ako jedna z pálivých, ktorá si vyžadovala nielen zaujať stanovisko, ale následne aj vykonať reálne kroky k jeho postupnému napĺňaniu. Pokiaľ tomu tak nebolo v našom prostredí, mali by sme sa možno pýtať, aký program tu v danej dobe rezonoval a pôsobil substitučne. Prípadne aké boli podmienky na jeho rozvoj, ako sa presadzovala výučba katolíckej sociológie v seminároch, a kto boli vôbec nositelia snáh o začlenenie sa do prúdu katolíckej sociálnej náuky. Nestálo za slabým prijatím sociálnej náuky, takej akú v praxi predstavoval trebárs JOC, aj vedomie o prílišnej odlišnosti sveta laikov u nás a v západnej Európe a úvahy, že tieto dve prostredia si vyžadujú iné pastoračné prístupy? Boli laici pripravení na presun značných kompetencií do vlastných organizácií, ktoré by boli nimi samotnými spravované? Bol schopný náš svet laikov plne sa angažovať na poli zmien v pastoračnej praxi a smerovať tak k rozvoju apoštolátu laikov? A na strane druhej existovali skupiny katolíckych intelektuálov, ktoré by priniesli a viedli takéto projekty? Prípadne ako prebiehali jednotlivé zmeny na tomto poli v medzivojnovom období.

V prvých rokoch Československej republiky prechádza katolícka cirkev už spomínaným ťažkým obdobím vo vzťahu navonok ku štátu a spoločnosti, ale aj dovnútra keďže sa musí vyrovnávať z rozkolom. Československá cirkev okrem prihlásenia sa k národnému odkazu sa

v istom zmysle deklaratívne vymedzuje voči katolíkom osvojením si časti odkazov z prelomu storočí. Takto sa prihlásila k dedičstvu snáh medzi ktorými okrem spochybnenia celibátu, otázky voľby biskupov, úprav patronátnych práv obsadzovania fár, rezonovali aj otázky rozšírenia cirkevnej samosprávy a možností zmien postavenia laikov v pastorácii. Práve týchto posledne menovaných sa postupne dotýkal formujúci sa sociálny program a rôznorodé organizácie napríklad v belgickom prostredí. V západnej Európe rozvoj pastorácie laikov a úvahy o liturgických inováciách smerovali k snahám o ich aktívnejšie zapájanie do života cirkvi a ich prípravu a povzbudzovanie pre celospoločenské sa angažovanie vychádzajúc z katolíckych hodnôt. Domnievam sa, že práve prihlásenie sa tejto novo vzniknutej „konkurenčnej“ cirkvi k týmto hodnotám (podľa môjho názoru šlo skôr o deklaratívne vymedzenie sa voči rímskym katolíkom, pričom naplňovanie jednotlivých bodov odkazu nebolo rovnomerné ani nezaznamenalo výraznejšie premeny a prehlbenia, za čím môže stáť aj nedostatočný potenciál na ich rozvoj vo vnútri novo vzniknutej cirkvi) odrádzalo katolícke prostredie a predstavovalo na istý čas prekážku rozvoja, čím dochádza skôr k upevneniu tradičných foriem prístupu a teda aj k zmenšeniu poľa na ktorom sa mohli rozvíjať nové prúdy. Potrebu zotaviť sa z tohto rozkolu by sme určite nemali podceňovať ako jeden z faktorov, ktoré mohli pôsobiť na prenikanie zmien. Rovnako tieto snahy mohla vidieť katolícka hierarchia ako „nebezpečné projekty“, keďže predpokladali presun kompetencií v spravovaní samotného hnutia na jeho členov a vychádzali z potrieb demokratizácie správy hnutia, ktoré v našom prostredí neboli nijako zaužívané (katolícke organizácie v Československu boli spravované obvykle priamo kňazom, ktorý mal plnú zodpovednosť za celé hnutie, členovia laici mali len poradnú a organizačnú funkciu). Nechcem povedať, že katolícka cirkev v Československu stála proti aktivitám, ktoré by podnecovali k rozvoju apoštolátu laikov, skôr sa mi javí, že presadzovala ich rozvoj cez overené tradičné konzervatívne vzorce fungovania organizácií a spolkov.

Ďalším z prvkov, ktorého som sa už jemne dotkol bolo neoddelenie snáh inšpirovaných sociálnym programom od politickej scény. V Belgicku k tomuto oddeleniu dochádza postupne, episkopát i katolícki intelektuáli na značnú previazanosť a na jej dôsledky upozorňujú už začiatkom 20. storočia. JOC a jeho priamy predchodcovia sa so snahami o separáciu taktiež potrebovali dlho vyrovnávať. V prípade JOCu a katolíckej akcie v Belgicku sa toto oddelenie podarilo a dovoľm si tvrdiť, že pre ďalší vývoj prinieslo veľa pozitív. JOC tak mohol pôsobiť celkovo neutrálnejšie a plne sa venovať potrebám, ktoré

vychádzali z prostredia samotných členov, bez toho aby sa musel priamo prispôbovať politickým záujmom tej ktorej strany. K úplnému oddeleniu od politických strán v celom spektre robotníckych či iných katolíckych spolkov a organizácii nikdy nedošlo ani v prípade Belgicka. JOC tak medzi organizáciami tohto typu a rozsahu predstavoval značnú výnimku. Tieto princípy ďalej presadzoval aj pri svojom šírení za hranicami Belgicka, čím obohatil celý prúd sociálneho katolicizmu. V prostredí Československa sa mi javí, že väčšina snáh, ktoré boli viditeľné v organizáciách združujúcich dospelých či mládež, bola priamo naviazaná na politické strany a ich záujmy a tento ráz dlhodobo pretrvával. Asi najsilnejšie je to viditeľné u katolíckych odborov, pričom vypuklý príklad tejto previazanosti môžeme prezentovať cez Kresťanské odborové hnutie na Slovensku kde mala silný vplyv Slovenská ľudová strana, ktorá oň od začiatku súperila s kresťansko-sociálnou stranou. Monopolné postavenie nadobudol tento zväz po vyhlásení slovenského štátu, kedy sa stál jediným povoleným odborovým zväzom, pričom takto funguje až do roku 1941, kedy bola jeho činnosť na nátlak nemeckej strany pozastavená.

Nepochybne, prezentované argumenty tvoria len časť dôvodov, ktoré mohli oslabiť prijímanie konceptu sociálneho programu v našom prostredí. Tejto téme by bolo potrebné ešte venovať množstvo pozornosti, a zasadiť ju do širších kontextov. Pre lepšie pochopenie problematiky medzivojnového katolicizmu by sme mali sledovať aj postupy pastoračnej praxe, rozvoj ekumenických kontaktov, ale aj otázky foriem zbožnosti, kultúrne aktivity, venovať sa zmapovaniu diskusií viažucich sa k nástupu totalitárnych režimov v katolíckom prostredí, či katolíckemu antisemitizmu. V oblasti spolkovej činnosti, ktorej som sa jemne dotkol by bolo potrebné venovať sa činnostiam a spolkom, ktoré vychádzali z katolíckej akcie, a ktoré stáli na počiatku úvah o uplatňovaní laického prvku v cirkvi. Ako aj zmenám, ktoré sa prejavujú v tomto prostredí počas 30. rokov a prenikaniu snáh o vybudovanie katolíckeho zázemia prostredníctvom osobností ako Tomislav Kolakovič.²⁰²

Katolícke snahy spojené s budovaním sociálneho programu, nastolením zmien v pastorácii, vytváraním konceptu apoštolátu laikov a rôznorodých spolkov predstavovali koncom 19. storočia nepochybne nové možnosti aktivizácie záujmu o verejné dianie a do istej miery sa

²⁰² Tomislav Poglajen – Kolakovič (1906-1990) narodil sa na vidieku v blízkosti chorvátskeho mesta Našice, študoval na jezuitskom gymnáziu, k jezuitom neskôr aj vstupuje, v štúdiách pokračoval v Louvain, kde sa dostáva do kontaktu s hnutím JOC Josepha Cardijna. Snaží sa zakladať podobné hnutie v Chorvátsku a Slovinsku. Z Chorvátska musí neskôr odísť, dostáva sa do Československa kde pokračuje v svojich aktivitách. Cez vojnu pôsobí v Bratislave, kde organizuje katolícku študentskú mládež. Po druhej svetovej vojne pôsobí na rôznych miestach a spolupracuje s pápežským misijným dielom.

podieľali na tvorbe občianskej spoločnosti. Upozorňovali na potrebu včleniť do tohto nového usporiadania všetky vrstvy spoločnosti tak, aby sa predchádzalo ďalším konfliktom. Jednotlivé hnutia ponúkali svojim členom značné zázemie a pre isté vrstvy vytvorili celú alternatívnu záchytnú sociálnu sieť. Snažili sa aj o vytvorenie atmosféry, v ktorej by ich členovia mohli rozvíjať svoje osobnostné i spoločenské kvality v duchu katolíckej morálky. Tieto hnutia sa tak podieľali na celkovom obraze spoločnosti.

Prílohy

Počet členov organizácii KAJ, JOC, VKAJ a JOCF (podľa: Gerard, E. et Wynants P. Histoire de mouvement ouvrier chretien en Belgique, I. et II. tome, Leuven 1994, s.498.)

	KAJ	JOC	VKAJ	JOCF
1925	2000	6000	-	-
1926	2700	12750	3290	2226
1927	5000	-	4030	-
1928	7164	-	7602	-
1929	10171	-	7854	-
1930	11938	-	10834	5671
1931	13426	22500	11287	10030
1932	15840	24000	13747	10675
1933	22108	20500	16032	10785
1934	22042	9710	18245	11003
1935	23116	11699	19904	11346
1936	23333	9673	21169	11399
1937	25261	8822	22975	11622
1938	23922	8050	25496	11317
1939	23319	7125	24925	10831
1940 (máj)	20793	-	-	-
1940 (sept.)	6101	-	-	-
1941	17080	4000	22601	7505
1942	21819	-	-	10514
1943	28427	8093	31081	10230
1944	32269	8913	29984	12146
1945	38141	8506	30003	10690
1946	32720	6327	28199	8725
1947	25699	5334	28246	7105
1948	24091	4535	28820	5995
1949	24988	4088	28750	5387
1950	27617	4333	29213	5795
1955	29934	4028	28995	3088
1960	31618	3265	32140	-
1965	28157	-	26807	-
1970	12199	-	10600	-

Zoznam prameňov:

Dnešní život v jenotě, in: K oslavě 80 let trvání Jednoty katolických tovaryšů v Praze 1832, s. 14-17, Národní Archiv, Jednota Katolických tovaryšů 1855-1950, kartón: 9.

Elements historiques sur la JOC internationale, Dossier special de la JOC internationale, Bruxelles 1977, ARCA.

Fonds Cardijn, Archives générales du royaume, I 234.

J. Cardijn, La J.O.C. dans le monde, ARCA HIST HP M/JOCI CAR

J. Cardijn, Ouvriers et étudiants, in: Pax Romana, organe officiel de Pax Romana secrétariat international des étudiants catholiques, Année III., n° 9, juillet 1938, Fonds Cardijn, Archives générales du royaume, I 234, 1402

Kniha cizinců JKT, Národní Archiv, Jednota Katolických tovaryšů 1855-1950, kniha: 6.

La J.O.C. polonaise demande la collaboration de la jeunesse intellectuelle, novynový výstrižok, Fonds Cardijn, Archives générales du royaume, I 234, 1119/1.

Národní Archiv, Jednota Katolických tovaryšů 1855-1950, kartón: 6.

O založení jednoty katolických tovaryšů v Praze 1852, in: K oslavě 80 let trvání Jednoty katolických tovaryšů v Praze 1832, s. 9-13, Národní Archiv, Jednota Katolických tovaryšů 1855-1950, kartón: 9.

Père Tomislav Kolakovic, Fonds Cardijn, Archives générales du royaume, I 234, 1700.

Voyage du Chan. Cardijn en Europe Centrale 1938. Fonds Cardijn, Archives générales du royaume, I 234, 1402.

Zoznam použitej literatúry

Arnould Emile, La résistance dans le mouvement jociste pendant la guerre 1940-1945. Bruxelles 1985.

Aubert Roger, 150 ans de vie des eglises, Bruxelles 1980.

Aubert Roger, Courtois L., Delville J-P. et Louchez E. Écrire l'histoire du catholicisme des 19e et 20e siècles : bilan, tendances récentes et perspectives (1975-2005) : hommage au professeur Roger Aubert à l'occasion de ses 90 ans, Louvain-la-Neuve 2005.

Aubert Roger, La théologie catholique durant la première moitié du XXe siècle, in: Bilan de la théologie au XXe siècle, t.I, Tournai 1969.

Aubert Roger, L'Eglise dans le monde moderne. 1848 à nos jours. Nouvelle Histoire l'Eglise V. Paris, 1975.

Aubert Roger, Les mouvements de laïcs dans les Eglises aux XIXe et XXe siècles : quinzième Congrès international des sciences historiques, Bucarest, 1980, Bruxelles 1980.

Aubert Roger, Organisation et caractère des mouvements de jeunesse catholique en Belgique, in: De Rosa, Gioventu cattolica dopo l'unità. 1868-1968. Politica e storia XXVIII. Rome, 1972, s. 271-323.

Bragard Lucie, La jeunesse Ouvrière Chrétienne. Wallonie-Bruxelles. 1912-1957, 2 tomes. Bruxelles, 1990.

Calvez Jean-Yves, La doctrine sociale de l'église, Paris 1992.

Calvez Jean-Yves, Perrin, Jacques, Eglise et société économique. L'enseignement social des papes Léon XIII. à Pie XII. 2ème éd. rev. Paris. 1961.

Cardijn Joseph, La vie, le milieu, la mass. Les trois pierres de touche de la JOC, Les Editions Ouvrières, Coll. Idéal et Travail, Paris, 1935.

Cardijn Joseph, Laïcs en premiers lignes, Bruxelles 1963.

Chenu Marie-Dominique, La doctrine sociale de l'Eglise comme idéologie, Paris , 1979.

Chlepner Ben-Serge, Cet ans d'histoire sociale en Belgique. Bruxelles, 1972.

Cholvy Gérard, Comte Bernard, Feroldi Vincent, Jeunesses chrétiennes au XXe siècle, Paris 1991.

Cholvy Gérard, Histoire des organisations et mouvements chrétiens de jeunesse en France (XIXe - XXe siècles), Paris, 1999.

Cholvy Gérard, Jeunesses chrétiennes au XXe siècle, Paris 1991.

Cholvy Gérard, Le patronage, ghetto ou vivier? Actes du colloque des 11 et 12 mars 1987. Paris, 1988.

Cholvy Gérard, Mouvements de jeunesse chrétiens et juifs. Sociabilité juvénile dans un cadre européen. 1799-1968. Paris, 1975.

Cholvy Gérard, Hilaire Yves-Marie, Histoire religieuse de la France contemporaine. II. 1880-1930. Toulouse, 1986.

Debès Jean-Pierre, Naissance de l'Action Catholique Ouvrière. Paris, 1982.

Fiévez Marguerite, La vie de Fenand Tonnet, première jociste. Bruxelles 1947.

Fievez Marguerite, Meert Jacques, Cardijn, Bruxelles 1969

Frýdl David, Reformní náboženské hnutí v počátcích Československé republiky, Brno, 2001.

Gerard Emmanuel, Wynants Paul, Histoire de mouvement ouvrier chrétien en Belgique, I. et II. tome, Leuven 1994.

Gérin Paul, Catholiques Liégeois et question sociale (1833-1914), Bruxelles 1959.

Guérin Gilles, Un vie pour la JOC, Paris 1997.

Jaumain Serge, Industrialisation et sociétés 1830-1970, La Belgique, Paris 1998.

Joye, Pierre, Lewin Rosine, L'Eglise et le mouvement ouvrier en Belgique. Bruxelles 1967.

Katuninec Milan, Dejiny Slovenského kresťanského odborového hnutia, Bratislava 2001.

Koucká Ivana, Papajík David, Politický katolicismus v nástupnických státech Rakousko-Uherské monarchie v letech 1918-1938, Olomouc 2001.

Leclerc Jean, L'abbé Robert Kothén, Namur 1958.

Levie Jean, Michel Levie (1851-1931) et le mouvement chrétien social de son temps. Etudes morale, sociales et juridique. Louvain – Paris, 1962.

L'industrie en Belgique. Deux siècles d'évolution. 1780-1980. Bruxelles 1981.

Mačala Pavol, Marek Pavel, Jiří Hanuš, Církev 19. a 20. století ve slovenské a české historiografii, CDK Brno, 2010.

Manuel de la JOC, Bruxelles 1925, 1930.

Marek Pavel, Český katolicismus 1890-1914, Olomouc 2003.

Markel Martin, Počátky křesťansko-sociálního hnutí na jižní Moravě, in: L. Fasora, J. Hanuš, Sekularizace Českých zemí v letech 1848-1914, Brno CDK 2007.

Maugenest Denis, Le discours social de l'église catholique de Léon XIII. à Jean-Paul II., Paris 1985.

Mayeur Jean-Marie, Histoire du christianisme, tom XII., Paris, 1990.

Medvecký Karol, Cirkevné pomery katolíckych Slovákov v niekdajšom Uhorsku, Ružomberok 1920.

Moureaux Philippe, Le socialisme laïcité et l'état 1865-1958, in: Hasquin, H. L'histoire de la laïcité, principalement en Belgique et France, Bruxelles 1979.

Němec Damian, Mezinárodní smlouvy mezi apoštolským stolcem a Polskem, Rakouskem a Československem v období mezi dvěma světovými válkami, in: I. Koucká, D. Papajík, Politický katolicismus v nástupnických státech Rakousko-Uherské monarchie v letech 1918-1938, Olomouc 2001, s. 43-73.

Nokerman Dominique, La jeunesse ouvrière chrétienne pendant la guerre. 1940-1945. Mém. de lic. UCL, Louvain, 1975.

Picard Louis, L'Association catholique de la Jeunesse Belge. Ses principes. Son histoire. Louvain, 1924.

Pierrard Pierre, La JOC: Regards d'historiens, Paris 1984.

Pirotte, Jean, Zelis Guy, Pour une histoire du monde catholique au 20e siècle Wallonie-Bruxelles, Louvain-la-Neuve 2003.

Rosart Francoise, Le monde catholique et la question sociale (1891-1950), Bruxelles 1992.

Rosart Francoise, Scaillet Thierry, Entre jeux et enjeux. Mouvements de jeunesse catholiques en Belgique 1910-1940. Louvain-la-Neuve 2002.

Scheicher Josef, Duchovenstvo a sociální otázka, Brno: Benediktínska knihtiskárna 1884.

Šebek Jaroslav, Encyklika Quadragesimo anno, její recepce a vliv na katolické prostředí v českých zemích ve třicátých letech, in: Soudobé dějiny VIII., 2-3, 2001, s. 365-383.

Šebek Jaroslav, Mezi křížem a národem: politické prostředí sudetoněmeckého katolicismu v meziválečném Československu, Brno, 2006.

Šebek Jaroslav, Zkoumání církevních dějin v období první republiky- bílá místa a další směry bádání, in: Libor Jan, České církevní dějiny ve druhé polovině 20. století, CDK Brno, 2000, s. 69-78.

Sombreffe Jean-Christian, La participation de la Belgique aux Jeux olympiques de Berlin en 1936, in: Revue Belge d'Histoire Contemporaine, XXVIII., 1998, 3-4, s.405-443.

Tihon André, Agir dans la société. Vision politique, économique et sociale de Cardijn (1942-1967). dans : Cardijn, un homme, un mouvement, p. 183-214.

Trapl Miloš, Hnutí „Pryč od Říma“, in: Koucká Ivana, Papajík David, Politický katolicismus v nástupnických státech Rakousko-Uherské monarchie v letech 1918-1938, Olomouc 2001, s. 13-30.

Uhl'ár Martin, Adresáti sociálních encyklík papežov, in: Uhál' Martin, Sociálne otázky v teologickej reflexii, Brno, 2009, s. 162-174.

Umlauf Michal, Sociální nauka církve- integrální součást křesťanské nauky o člověku, in: Pavel Černuška, Interdisciplinární úvod do čtení kompendia sociální nauky církve, Brno 2009.

Vaněček František Xaver, Poměry sociální a církve katolická: poznámky k Encyklike sv. Otce Lva XIII. „o dělnické otázce“, Praha: Družstvo Vlast, 1893

Vos Louis, Les mouvements de la jeunesse catholique en Belgique néerlandophone. Rtat de la recherche, in: Cholvy, Mouvements de jeunesse, p. 165-171.

Walckiers Marc, Contribution à l'histoire des debuts de la JOC, diplomová práca UCL, Louvain, 1967, s. 130.

Walckiers Marc, Joseph Cardyn Jusqu'avant la fondation de la JOC, doktorská dizertácia, Louvain-la- Neuve, 1981

Wattebeled Robert, Stratégies catholiques en monde ouvrier dans la France d'après-guerre. Paris 1990.

Wynants Paul, La campagne de la jeunesse ouvriere chretienne en faveur des jeunes chomeurs (1930-1936), diplomová práca UCL, Louvain la Neuve, 1976

Wynants Paul, La controverse Cardijn- Valschaerts (mars-avrile 1931), in: Revue belge d'histoire contemporaine, XIII., 1982, č. 1, s.103-136.

Wynants Paul, La jeunesse ouvriere chretienne face au chomage des jeunes (1931-1936), in: Revue belge d'histoire contemporaine, X., 1979 č.3, s. 461-482.

Wynants Paul, La JOC belge face au socialisme et au communisme (1930-1940), in: Delwit, P. et Gotovitch, J. La peur du ruge, Bruxelles 1996, p. 55-72.